

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПОДІЛЬСЬКИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ»

Т. В. Степанова

Сучасна українська література
Збірник методичних розробок уроків для
проведення додаткових факультативних
занять

Кам'янець-Подільський, 2020

УДК 811.161.2:37.017.4:172.15075.3

ББК 81.411.4.922+74.200.5

С 92

Збірник розглянуто та ухвалено на засіданні педагогічної ради ДНЗ «Подільський центр ПТО» до подальшого розгляду на науково-методичній раді НМЦ ПТО ПК у Хмельницькій області (протокол №1 від 30.08.2020р.).

Збірник схвалено до друку науково-методичною радою Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області, (протокол №__ від _____ 2021 р.).

Рецензенти:

Г. М. Печенога, викладач української мови та літератури ДНЗ «Хмельницький центр професійно-технічної освіти сфери послуг».

Степанова Т. В. Сучасна українська література: Збірник методичних розробок уроків для проведення додаткових факультативних занять /Тетяна Степанова. - Кам'янець-Подільський: 2020. – 94с

Важливими завданнями професійної діяльності викладача української літератури є ґрунтовне ознайомлення учнів з сучасним українським письменством від 80-х років минулого століття до сьогоднішнього дня, виховання в учнів високої читацької і загальної культури, естетичного смаку, патріотизму, любові до рідного слова та духовних скарбів українського народу, розвиток здатності формувати і активно відстоювати власну думку, прагнення мати свій погляд на світ, бажання читати художню літературу, сприяти духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації особистості у сучасному світі.

У збірнику подано розробки уроків, які певною мірою доповнять основний курс української літератури, де сучасному письменству приділяється недостатньо уваги.

Поданий матеріал стане у нагоді у практичній діяльності викладачів української мови та літератури при проведенні додаткових факультативних занять.

© Степанова Т. В., 2020р.

© ДНЗ «Подільський центр
ПТО»

Зміст

1. Євгенія Кононенко. «Повії теж виходять заміж».....
2. Зображення духовної атмосфери доби в романі «Імітація».....
3. Богдан Жолдак. Прозова спадщина автора.....
4. Творчий доробок Сергія Жадана.....
5. Проблеми ціни загублених ідеалів та сенсу існування у збірці «Біг Мак»..
6. Іван Андрусак – поет, прозаїк, перекладач, літературний критик.....
7. Основні мотиви збірки «Отруєння голосом».....
8. Оксана Забужко. Огляд життєвого та творчого шляху письменниці.....
9. Люко Дашвар. Відображення епохи у творчості письменниці.....
10. Творчість Степана Процюка, Особливості творчої манери автора.....
11. Повість «Репортаж із царства нелюбові».....
12. «Афганська поезія» Василя Слапчука.....
13. «Як, скажіть, солдату людиною стати?».....
14. Марія Матіос. Огляд прозової спадщини письменниці.....
15. Леонід Кононович. Огляд творчості.....
16. Роман «Тема для медитації».....
17. Дмитро Білий. Роман «Басаврюк ХХ».....
18. Ірена Карпа. Своєрідність стилю.....
19. Василь Шкляр – «батько українського бестселера».....

Пояснювальна записка

Метою викладання курсу «Сучасна українська література» є належне ознайомлення учнів з невід’ємною складовою літературного процесу – сучасним українським письменством від 80-х років минулого століття до сьогодення, виховання високої читацької та загальної культури, естетичного смаку, критичного мислення, любові та поваги до рідного слова, гордості за приналежність до українського народу.

Для досягнення цієї мети слід вирішити такі завдання:

- ✓ формувати в учнів уявлення про художню літературу як складову духовного надбання нашого народу;
- ✓ виховувати повагу до його культурної спадщини;
- ✓ розвивати вміння критично мислити, мати власну думку та активно її відстоювати;
- ✓ визначати національну своєрідність творів сучасної української літератури;
- ✓ відшліфовувати вміння аналізу, здатності сприймати з урахуванням задуму автора;
- ✓ розвивати творче мислення учнів;
- ✓ формувати вміння насолоджуватись силою слова;
- ✓ сприяти всебічному розвитку, духовному збагаченню кожного;
- ✓ розвивати бажання читати художні твори;
- ✓ сприяти активній самореалізації особистості у сучасному світі.

Учні мають розуміти суспільно-історичні умови, в яких твориться сучасна українська література, знати хто її творить, знати мистецькі напрямки, в яких працюють літератори, знати специфіку змісту і форми творів, уміти аналізувати, розрізняти, розуміти, що літературний процес сьогодення не обмежується лише постмодерним дискурсом.

Отже, факультативний курс «Сучасна українська література» має певною мірою доповнити основний курс української літератури, де сучасному письменству приділяється недостатньо уваги. Словесна творчість кінця XX – початку XXI століття неоднозначна, оригінальна, неповторна. Вона твориться тут і тепер, а ми є свідками її народження. Тому учні мають її знати.

Тема уроку: Євгенія Кононенко (17.02.1959).
Збірка «Повії теж виходять заміж»

Мета уроку: ознайомити учнів з життєвим та творчим шляхом письменниці, вказати на особливості її творчої манери, удосконалювати вміння аналізувати та визначати проблематику творів, розвивати вміння самостійного мислення, виховувати почуття людської гідності, вміння відповідати за власні вчинки.

Тип уроку: урок-дослідження.

Хід уроку

Мотивація навчальної діяльності

До вічних тем можна зарахувати жіночу тему. Як зрозуміти жінку, досягнути її душі? На ці питання намагалися знайти відповідь чимало українських та зарубіжних письменників XIX – XX століття. Ольга Кобилянська у своєму щоденнику написала: «Усе, що я пишу належить тільки українським жінкам».

Європейка за світоглядом, Ольга Кобилянська знала, що жіноче призначення - це три К : «Kirche, Kuche, Kinder». На власному досвіді переконалась, що жіноцтво перебуває в полоні застарілих звичаїв. Протестуючи проти такої ситуації, змальовує образи Олени Ляуфлер («Людина»), сироти Наталки («Царівна»), що стають ідеалом сильної, вольової особистості, готової до самовдосконалення, здатної долати життєві труднощі.

Отже, чоловік та жінка є рівноправними особистостями, що є основою фемінізму. У сучасній українській літературі, яка сповідує кращі традиції попередніх поколінь письменників, таке явище, як фемінізм, досить поширене.

Найяскравіше ця тема прозвучала у Соломії Павличко, Оксани Забужко, але його нова хвиля знову привертає увагу. Найяскравішою постаттю з цього приводу є Євгенія Кононенко – поет, прозаїк, перекладач. На сьогоднішньому уроці ми відкриємо для себе цю неординарну, творчу особистість.

Повідомлення теми та мети уроку

Ознайомлення з навчальним матеріалом

Перше знайомство з Євгенією Кононенко проведемо у вигляді прес-конференції. Прошу дослідників життєвого та творчого шляху письменниці зайняти свої місця за столом, а представників засобів масової інформації підготуватися до інтерв'ю.

Дослідники. Євгенія Кононенко на разі чи не найпопулярніша українська письменниця, яка зуміла у своїх творах зобразити життя таким, яким воно є насправді, в усіх його кольорах та відтінках, без зайвих прикрас та гіперболізації, що є причиною великого читацького інтересу.

Коресподент. Розкрийте, будь ласка, секрет її творчості.

Дослідники. Кононенко почала писати про таке, про що до неї ніхто не писав. Вона розпочала літопис національного відродження із відродження самоповаги жінки. Її героїням доводиться розчаровуватись, терпіти приниження, але їм вдається гідно виходити з усього цього. Наперекір ситуації, обставинам, на кінець, долі. А що ж робити? Іншого виходу немає. Секрет творчості Кононенко – логічність, стислість манери письма. Навіть самі назви творів письменниці мимоволі окреслюють коло болючих суспільних та особистісних проблем. Сама авторка з середини знає проблеми столичного життя. Тому її герої прагнуть такого життя, яке було б гідним жінки, людини.

Коресподент. Ви сказали, що Євгенія Кононенко добре знає столичне життя. Вона родом з Києва? Хотілося б почути її біографію.

Дослідники. Євгенія Кононенко – поетеса, прозаїк, перекладач. З'явилася на світ 17 лютого 1959 року в місті Києві. Закінчила механіко-математичний факультет Київського державного Університету ім. Т.Г. Шевченка та французьку філологію Київського інституту іноземних мов. Працює науковим співробітником Українського центру культурних досліджень.

Власний літературний шлях розпочала як поетеса та новелістка. Деякі її твори перекладено французькою, англійською, німецькою, хорватською мовами. Лауреат низки літературних премій. Почала як поетеса, а згодом перейшла на прозу. А поштовхом стала книжка Ані Арно, яку вона переклала.

Коресподент. Євгенію Кононенко називають феміністкою. Чи справді це так? Хотілося б більше дізнатися про її творчість.

Дослідники. Коли письменниці поставили таке запитання – то вона відповіла, що не соромиться цього, адже, на її думку, феміністка не стерва, ображена на чоловіків, а жінка, яка виступає за партнерські стосунки з чоловіком.

У творчості Кононенко йдеться про психологію жінок у час великих суспільних перемін. Вона – член Національної спілки письменників України та Асоціації українських письменників. Автор поетичної збірки «Вальс першого снігу», книжки оповідань «Колосальний сюжет», романів «Імітація», «Зрада», «Нема раю на землі», «Ностальгія», «Жертва забутого майстра», збірки «Повії теж виходять заміж».

Коресподент. Кажуть, що Євгенія Кононенко стала відомою в першу чергу як перекладач. Що ви можете сказати з цього приводу.

Дослідники. Дійсно – це так. Починала з перекладів поезії, а згодом перейшла на прозу. У видавництві «Факт» вийшло дві книжки сучасного французького роману. Перекладаючи французьку літературу, тісно співпрацювала з французьким посольством, яке є спонсором її перекладів.

Коресподент. У яких жанрах пише письменниця?

Дослідники. Передусім – це есе, новели, оповідання. Критики називають ще такий жанр як постмодерний детектив. Хоча авторка називає свої романи психологічними детективами. До речі, у її творах дуже багато Києва. Мріє написати про нього історичний роман, а також сценарій серіалу про стосунки в сім'ї для якогось телеканалу.

Учитель. Від прес-конференції переходимо до роботи секцій, які вивчали творчість письменниці.

Отже, сучасна жінка та її проблеми. Про це йдеться у книзі «Повії теж виходять заміж». Сюжети оповідань цієї збірки учні досліджували у групах.

Завдання для груп

I – дати загальну характеристику збірки «Повії теж виходять заміж».

II – прочитати вибірково оповідання і підготувати відгуки.

III – підготувати узагальнену розповідь на тему: «Моє враження від творчості Євгенії Кононенко».

Учитель. Готуючись до уроку, ви прочитали оповідання «Елегія про старість». Уперше цей твір було надруковано в газеті «Літературна Україна» 4 грудня 1997 року.

Бесіда

Які враження від прочитаного?

Які проблеми порушує письменниця у творі?

Як ще можна назвати цей твір?

Чому елегія? (Журлива пісня медитативного змісту)

Де джерело смутку?

Якою ви уявляєте Тамару Владиславівну?

Як склалася її доля? Прочитайте і прокоментуйте діалог сина з матір'ю.

Що мав на увазі Олег, коли говорив, що «... у цьому житті треба зовсім інше»?

Як сприймає бабуся житейську філософію своїх онучок?

Як ви сприймаєте першу невістку Тетяну? Чи щирою вона є?

У чому цінність твору?

Учитель. А зараз послухаймо узагальнені розповіді на тему: «Моє враження від творчості Євгенії Кононенко».

Оцінювання учнів

Домашнє завдання

Прочитати роман «Імітація»; індивідуальні завдання для творчих груп.

Тема уроку: Зображення духовної атмосфери доби в романі «Імітація»...

Мета уроку: проаналізувати зміст та художні особливості роману, розвивати вміння висловлювати свої думки, розвивати логічне мислення, формувати вміння осмислювати прочитане, виховувати повагу до кращих моральних якостей

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Хід уроку

Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Сьогодні ми продовжимо мандрівку захоплюючим світом творчості Євгенії Кононенко.

- Чи подобаються вам детективи?
- Що таке детектив? (Один з жанрів масової літератури) У кожного свої смаки і уподобання. Хтось з захопленням читає детективи, а інший вважає їх не вартими своєї уваги. Для Євгенії Кононенко детектив – це суворая правда життя, живого і пізнаваного. У її творах правда, розсипана у вигляді окремих реплік, натяків, гримас. І роман «Імітація» яскравий доказ тому.

Бесіда

- Але чому імітація? Який зміст вкладається автором у це поняття?
- Хто імітує? (Авторка висловлюється так: «Імітація – це не просто підробка чи фальшивка, це коли сірість «косить під яскравий план»)
- Які враження від прочитаного?
- Яку мету ставила перед собою авторка, пишучи твір?
- Чи виправданим є вивчення такого роману у навчальному закладі?
- Спробуйте визначити мету нашого уроку.

Оголошення теми і мети уроку

Вивчення нового матеріалу

У романі «Імітація» під вогнем критики столична інтелігенція, бомонд. Чому саме очима інтелігенції авторка дивиться на світ?

На попередньому уроці було створено 3 групи, кожна з яких має свої завдання.

І група

1. Якими ви уяляєте представників столичної інтелігенції: Олександра Риженка і Олександра Чеканчука, Лариси Лавриненко? Як розкривається образ Мар'яни Хрипович? Чому вона «залізна леді» ХХст.?
2. Чи однозначною є поведінка Мар'яни? Прокоментуйте некролог, складений Ларисою.
3. Наскільки фальшивим є життя столичних інтелектуалів? Прокоментуйте.
4. Що найбільше цінують у житті?

II група

1. Дослідіть топоніміку у творі.
2. Дитячий центр мистецтв – реалії наших днів. Які ще забуті Богом місця згадує письменниця?
3. Імітація – це найстрашніше, що існує у природі для Мар'яни. Чи вражені імітацією діти? (Прокоментуйте, наскільки є виправданим вчинок Юри, сина Марії Підгубної, за словами Чеканчука, «малого дикого щура».)
4. Якщо все в творі - імітація, то наскільки нею вражений Кубов? Для чого письменниця вводить у роман цей образ?

III група

1. Дослідіть благодійну діяльність Фонду.
2. Роджер Біст. Хто він? Чи близьким за духом йому є Джордж Молданскі? Хто кращий: Джордж чи Ярослав, син Лариси?
3. Хто така Галя? Чому Мар'яна не стала дружиною Біста? Прокоментуйте епізод різдвяного бенкету у Біста.

Бесіда Український письменник Олесь Ульяненко у своїй статті-рецензії на роман «Імітація» сказав, що «Євгенія Кононенко подає тонкий зріз нікчемного, псевдоінтелектуального життя, що нагадує тихий колгосп із п'яним головою, який зажмурих очі й нічого не хоче бачити... Герої повсякчас відвертають від життя свої випещені фейси і торують дорогу за істиною. Як купа галдливих мормонів». Чи правдивими є ці слова?

- Хто убивця Мар'яни Хрипович?
- Що змусило обох Сашків і Ларису розслідувати її вбивство?
- Як обігрується письменницею така деталь як каблучка із смарагдом і сережки з діамантом?
- Чому Мар'яна берегла ці речі?
- Пригадайте, кому належать слова: «Хоч би не імітували, хоч би були тими, чим вони є, бо коли бидло імітує, тут уже нічого не поясниш».
- Кого мала на увазі Мар'яна, коли говорила : «Бидло».
- Із чийх вуст ми ще чуємо це слово?

Андрій Кокотюха у статті «Чорна мітка для національної інтелігенції сказав: «Героїня роману безглуздо загинула ще й через свідоме бажання вийти за межі остогидлого середовища».

Прокоментуйте цей вислів. Яка ваша думка? Чи виправданою є смерть Анатолія?

- Чи є в романі Кононенко мораль? Хто з персонажів найбільш «моральний»?

Прокоментуйте кінцівку твору.

Тамара Гундорова назвала оман постмодерним. Олесь Ульяненко не погоджувався з такою думкою. Він вважає, що «Імітація» відбила систему в системі, «взяла лахміття чергового модного поганяла і витрусила всю погань, що наліпилася біля цього красивого слівця». Сама авторка поставила під сумнів саме слово «постмодерн», провівши паралель між справжнім і тим, де воно губиться. Які ознаки постмодерну можна визначити, читаючи роман.

«Імітація» - перший роман, у якому чітко розставлено соціальні акценти, тому за жанром це соціальний детектив, у якому персонажі імітують кохання, дружбу, співчуття, вірність, фаховість, освіту. Отже, маємо небезпечно хворе суспільство.

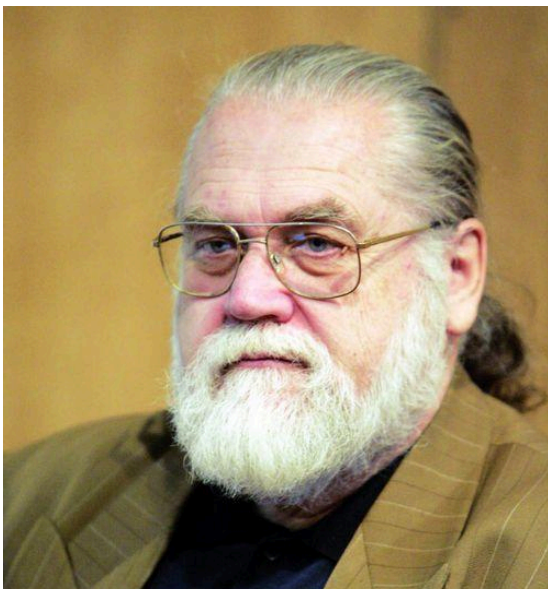
У чому ж пізнавально-виховна цінність твору? За жанром «Імітація» детектив. Чи здатний детектив порушити найважливіші моральні, етичні, соціальні проблеми? Відповідь на це питання дає сама письменниця в одному інтерв'ю Інтернет-виданню: «На детектив завжди є попит. Усе-таки в нас це закладено: цікавість до таємниць, до того, як живуть наші сусіди. І якщо письменник зуміє задовольнити цю цікавість, а до того ж вкласти туди якісь моральні моменти – хай читач з'їсть цей бутерброд».

Підсумок уроку

- Які висновки ви зробили для себе?
- Що б ви хотіли побажати Євгенії Кононенко при зустрічі?

Оцінювання учнів

Домашнє завдання. Написати рецензію на роман «Імітація»

Тема уроку: Богдан Жолдак (13.02.1948 - 2018). Прозова спадщина автора

Мета уроку: ознайомити учнів з життєвим та творчим шляхом письменника, розвивати вміння аналізувати, осмислювати порушені у

творах проблеми, виховувати любов та шану до рідного слова

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Хід уроку

Оголошення теми та мети уроку

Ознайомлення з навчальним матеріалом

Богдан Жолдак Народився 13 лютого 1948 року у сім'ї письменників. Закінчив філологічний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Деякий час викладав у школі українську мову та літературу. Перші письменницькі спроби зробив ще у 60-х роках, але надрукував свій перший твір аж у 1982 році. Це був драматургічний гопак-опера «Конотопська відьма». Ставив п'єси в різних театрах України. Богдан Жолдак є автором сценаріїв до кінофільмів «Козаки ідуть», «Відьма», «Іван і кобила», «Дорога на Січ» та багатьох короткометражних, ігрових, анімаційних, документальних кінострічок.

Створив перший в Україні майстер-клас з кінодраматургії на кінофакультеті Київського державного інституту театрального мистецтва. Працював шоуменом кількох телевізійних програм, був ведучим щотижневих радіопередач «Літературні зустрічі з Богданом Жолдаком».

Свої прозові твори друкував у багатьох виданнях. Публікувався у перекладних альманахах США, Канади, Німеччини. Є автором прозових збірок «Спокуси», «Яловичина», «Як собака під танк», «Бог буває», «Топінамбур сину». Плідно працює в жанрі мистецтвознавчого оповідання. Член Національної спілки письменників України, Національної спілки кінематографістів України.

Огляд прозових збірок (заздалегідь підготовлені учні)

I група. Збірка «Спокуса»

Перш ніж приступимо до аналізу оповідань книги «Спокуса», дамо визначення самого цього поняття.

Спокуса – це те, що притягує до себе, вабить; щось, що дуже звабливе на вигляд; щось красиве, принадливе, смачне; потяг до чого-небудь, бажання володіти чим-небудь заманливим, звабливим; велике бажання зробити що-небудь.

Спокуса – це те, що збуджує чуттєвий потяг; гріхове випробування, гріх. Згадаймо біблійське оповідання про змія-спокусника в Едемському саду.

Людині часто за спокусу доводиться платити надто високу ціну, а іноді навіть розплачуватися життям. Читаючи оповідання «На розпутті», «Театр життя», відчуваєш як герої Богдана Жолдака створюють у своїй уяві якийсь ідеальний світ, шукають його навколо себе і не можуть знайти. Розчарування розбиває серце, стає причиною відрази до життя. Але ці негативні уроки нічого не навчають людину: вона готова заради красивого життя продати душу дияволу. Своїми творами автор намагається відвернути читача від спокуси задля уникнення від неприємностей, біди.

Мотив зваби визначає вчинки майже всіх героїв книжки «Спокуси». З різних причин одні зупиняються перед межею, а інші, віддавшись втіхам сучасного життя, переступають через друзів, родичів, батьків.

У збірці розглядається проблема людської свободи. Вихід із неї для автора очевидний: він закликає відвернутися від спокуси і одержати тим самим полегшення, висповідатись перед Богом, собою. Але, на жаль, не в усіх вистачає сил стати на шлях власного відродження.

«Фантастичні» вдачі у персонажів Богдана Жолдака. Це і пияк-чиновник, цнотлива повія, шахрай-аристократ. У них поєднуються протилежні риси. Лише спокус а владарює над ними, забираючи всю їхню енергію та волю, духовні і фізичні сили.

Огляд збірки «Антиклімакс»

Клімакс – перехідний період в житті людини від статевої зрілості до повного припинення функцій статевих залоз. Префікс анти означає проти.

Отже, проти чого у своїй збірці виступає автор?

Збірка «Антиклімакс» вийшла друком у 2001 році. Теми, порушені в ній автором досить актуальні.

Отже, проти чого у своїй збірці «Антиклімакс» Богдан Жолдак?

Вона вийшла друком у 2001 р. Теми, порушені автором, актуальні. Документально переконливо він змальовує своїх персонажів: рядових художників, звичайних поетів, пересічних музикантів та оперних співаків. З якою любов'ю описує їхні майстерні, знаряддя праці, усі ті мастихіни й муштабелі! З яким знанням справи розповідає про глибоко філософські творчі дискусії за келихом доброго сухого вина, пошуки сенсу прекрасного! Герой у

нього творить і співає. Творить у кращих традиціях попередніх поколінь. Співає не якусь російську попсу, а свою власну, виболену й вистраждану пісню.

У збірці «Антиклімакс» справді відбилася наша розхристана й неструктурована епоха. Ця розгубленість ляканого-переляканого індивіда українського роду напевно знайшла своє відображення в мові. І Богдан Жолдак першим це зрозумів. Як чоловік мудрий, не став із цим явищем боротися, а взявся його фіксувати. Не задля того, щоб узаконити, а для того, щоб зберегти. Тобто, він сильніше за всіх тих борців вірить, що колись-таки цей ненависний одними і люблений іншими суржик буде подолано. *(Учні зачитують цитати оповідання «На що немає правди» із циклу «Прощавай, суржику!».)*

Наш народ заговорить своєю мовою, а його твори залишаться таким собі пам'ятником епохи. В оповіданнях Б.Жолдака змішалися не тільки мови, а й жанри. Анекдот, казка, побутова історія, бродячий сюжет, макабр, сон, химерична фантазія, фольклор, фейлетон, античний міф — усе, що, здається, ніколи не могло з'єднатися, існує в його текстах одночасно, дивуючи своїм сусідством читача. *(Зачитують цитати оповідання «Макабрески».)*

Богдан Жолдак — унікальний письменник. Голоси його оповідачів різні, але в той же час однакові. Може, тому іноді важко сказати, про що той чи інший його твір: в одному оповіданні ніби з'єднано кілька сюжетів, і вони мають кілька центрів напруги. *(Зачитують цитати твору «Театр одного».)*

Ось чому ми ніколи точно не зможемо визначити, що все-таки нам хотів розповісти герой оповідання «Не підведуть»: поскаржитися на неміцність продукції нашої легкої промисловості, чи поділитися враженнями від спостережень за подружньою зрадою, чи висловити зауваження щодо еротичної прози Федора Михайловича Достоевського. Якщо ви виберете щось одне, обов'язково зробите помилку. Богдан Жолдак як текст — це все разом. *(Коментоване читання уривків оповідання «Не підведуть».)*

Автор може вивернути навиворіт будь-яку ситуацію. Прекрасний приклад цього прийому — «Кохання здалеку». Письменник використовує в ній класичні мотиви романтизму: тут і закоханий лицар, готовий на подвиги заради коханої; і почуття, яке не слабне на відстані, а навіть завдяки випробовуванню стає міцнішим. Тільки об'єктом пристрасті й насолоди стає лише гумова лялька, еротична іграшка. Щоправда, так і не зрозуміло, хто кого «переміг» — персонажі чи лялька. *(Коментоване читання тексту.)*

В оповіданнях несподівано виникають розказані кимось історії. Наприклад, фрагмент анекдоту про М.С. Хрущова чи Й.В. Сталіна. *(Прокоментувати текст оповідання.)* Так рухається текст у письменника Богдана Жолдака. Саме в такому жанрі написані оповідання «Із легенди нема вороття», «П'ятнадцять коп». *(Коментоване читання тексту.)*

III група. Літературні жанри, які використовує Богдан Жолдак

Фейлетон (фр. *feuilleton*) — художньо-публіцистичний жанр літератури, в основі якого лежать реальні факти. У фейлетоні чітко простежується авторська позиція, оцінка описуваного. Найбільш поширений сатиричний фейлетон.

Міф — ранній вид усної народної творчості, який відображає в образах

прагнення людини зрозуміти походження світу та життя на землі; сказання, яке передає уявлення людей про світ, світовідчуття давньої людини, втілене і передане в образах богів і казкових героїв.

Анекдот (грец. *anecdotes* — неопублікований) — жанр фольклору: коротка жартівлива розповідь про якийсь цікавий життєвий випадок з несподіваним і дотепним закінченням.

Іронія (грец. *eizoneia* — насмішка) — іносказання, яке виражає насмішку або лукавство; подвійний смисл, коли сказане в контексті мови набуває протилежного значення; висміювання, яке містить у собі оцінку того, що висміюється.

Сатира (лат. *satura* — суміш) — вид комічного, який найбільш нещадно висміює людську недосконалість.

Гумор — м'яка форма комічного, сміх добродушний.

Закріплення матеріалу

Бесіда

1. Чи подобається вам постмодерна література?
2. Яке враження на вас справили твори Богдана Жолдака? З чим ви погоджуєтесь?
3. Які актуальні проблеми автор порушує у своїх творах?
4. В яких жанрах працював автор? Які художні засоби використовував.

Домашнє завдання

Написати твір-роздум на тему: «Український постмодернізм: «за» і «проти».

Тема уроку: Творчий доробок Сергія Жадана

Мета уроку: ознайомити учнів із творчим доробком письменника, формувати інтерес до української літератури, розвивати читацьку культуру, естетичний смак.

Я займаю певну життєву позицію,

І вона мені дуже подобається.

С. Жадан

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Хід уроку

Оголошення теми та мети уроку

Ознайомлення з навчальним матеріалом

Учитель. Харків'янин Сергій Жадан, за загальним визнанням, на сьогодні є однією з найцікавіших постатей в українській літературі 1990—2000 рр. Розкутість лексики, відвертість, увага до темних сторін людської натури — от що шокувало одних та захоплювало інших читачів.

Поетичні збірки Сергія Жадана:

«Цитатник» (1995);

«Генерал Юда» (1995);

«Пепсі» (1998);

«The very very best poems, psychedelic stories of fighting and other bullshit (вибрані поезії 1992—2000)» (2000);

«Балади про війну і відбудову» (2001);

«Історія культури початку століття» (2003);

«Марадона» (2007);

«Ефіопія» (2009).

З подоланням вікового рубежу зрілості (30 років) Сергій Жадан вирішив перейти на прозу. Сьогодні ми ознайомимось з двома прозовими творами — «Гімн демократичної молоді» та «Anarchy in the UKR».

Групу заздалегідь поділено на дві дослідницько-пошукові групи, які готували огляди книжок:

I група — «Гімн демократичної молоді»;

II група — «Anarchy in the UKR».

Огляд книжки «Гімн демократичної молоді»

У березні 2006 р. вийшла у світ книжка «Гімн демократичної молоді». На її обкладинці, а також на рекламних плакатах можна побачити на фоні кольору червоної цегли фото Леоніда Брежнєва, який цілується з Еріхом Хоннекером.

Утім, у самому творі немає жодної згадки ні про одного, ні про іншого лідера соціалістичного табору, та й, чесно кажучи, молодь (судячи з книжки, це поняття охоплює людей віком від 25 до 45 років, але здебільшого молоддю письменник називає тридцятилітніх, тобто своїх однолітків) якось не назвеш демократичною.

Бесіда за змістом

— Яких героїв показує автор у творі?

(В основному йдеться про тих, хто починав на початку 1990-х у вуличних бандах, возив товар на польські базари і «кришував» гуртожитки та торгівців на ринку. Нині, коли ситуація змінилася, герої Сергія Жадана намагаються знайти себе в тому, що зазвичай називають «бізнесом». Але їхній діяльності більше

підходить назва «антибізнес» хоча б тому, що вона не приносить, а забирає гроші, примножує проблеми з податковою, пожежниками й братками-«суперксероксами».)

— *Який жанр збірки?*

(У «Гімні демократичної молоді» письменник пропонує 4 гротескні й одночасно ліричні новели. У творі Сергій Жадан ще глибше й органічніше засвоює спадщину харківської літератури 1920-х рр., насамперед прози Миколи Хвильового. У своїх новелах Хвильовий поєднував ліричне захоплення новим післяреволюційним життям і людьми, які його творять, із правдивим зображенням цього життя, тобто — із гротескними очудненнями й викривленнями. Так робить уже на початку ХХІ ст. і Сергій Жадан, тільки замість більшовизму та «азійського ренесансу» — товарно-грошові відносини й «дикий» базарний капіталізм.

Є у Жадана також своя мрія, як і «загірна комуна» Хвильового. Це... залізнична станція «Маріуполь-вантажний». Перш за все, мрія письменника має не надто багато спільного з реальним підприємством Укрзалізниці, що ним є згадана станція, проте елементи мрії зібрані якнайповніші — тут і махновська анархія, яка полягає в тому, що начальник станції може вважати себе верховною радою, скільки завгодно розділяти «чорні», «білі» й «сірі» вантажо-, пасажирота грошопотоки, і в той же час такі люди, як Іван та Єва, можуть без особливих проблем жити по-своєму; і постійне місце в вагоні, і вірна любов (не просто випадкові любові похапцем, а справжня залізнична «камасутра»), і запас коньяку в буфеті, а ще — на завершення всього — цілий потяг з наркотиками, сорок вагонів зовсім близько, десь на запасній колії, і в небі довгий, неначе загуслий, серпень, щоб насолоджуватися всім цим. Щоправда, дорога, яку долає Іван у цей анархо-залізничний рай, ті 12 (магічне число!) вагонів, які він нескінченно довго проходить, ті всі примари, що трапляються на його шляху, нагадують смерть і нове народження.)

— *Назвіть героїв «Гімну демократичної молоді».*

(Наприклад, брати Григорій і Сава Лихуї, Санич, юрист Каганович — усі вони, колишні «королі» серед безладдя першої половини 90-х, тепер усе більше відчують свою непотрібність у новому профспілково- корпоративному світі, стають блазнями; Єва; подружка юриста Кагановича...)

— *Чому жіночі образи у творі Сергія Жадана зневірні у своєму майбутньому?*

(Насамперед тому, що категорично не хочуть народжувати дітей. Це зокрема, Єва, що у свої сорок п'ять усвідомлює, що за рік-два до неї прийде старість, почнеться розпад тіла і наближення смерті... А до подружки юриста Кагановича смерть приходить уже у двадцять п'ять, коли до решти розпалося не так тіло, як її особистість — наприкінці життя не тримаються купи навіть речі, які вона носить із собою, і знайомства, які заводить.)

— *У чому сенс існування Жаданових героїв ?*

(Герої книжки в певний момент перестають бачити й відчувати своє

майбутнє, і можлива смерть наступного дня чи години буде сприйнята без спротиву чи заперечень, хіба що зі здивуванням, їхнє життя — це п'яноневизначений час, за яким «завтра» зовсім не проглядається. Тих людей, про яких пише Сергій Жадан, майже не видно, вони по-справжньому не можуть заявити про своє існування.)

Учитель. Отже, герої Сергія Жадана занадто мало платять податків, надто мало заробляють, надто багато ризикують і не здатні на справжній учинок, щоб упевнено заявити про себе. Вони можуть потрапити хіба що у кримінальну хроніку, але здебільшого після смерті.

Огляд книжки «Anarchy in the UKR»

Ця книжка вийшла друком у 2005 р. У її назві лише на одну літеру більше ніж у пісні Sex Pistols «Anarchy in the UK», рядки з якої стали епілогом до твору.

Бесіда за змістом

— *Як розвивається сюжет твору?*

(В епіцентрі знову численні подорожі ліричного героя. Можна навіть назвати ці розповіді автобіографічними. Ліричний герой Жадана мандрує саме Україною. Спочатку місцями анархістів (йдеться про поїздку на Донбас), при цьому автор зображує вокзали як місця, де відбувається «все цікаве в країні», критикує Сосюру та змальовує кумедні факти з побуту вітчизняної залізниці, зокрема маршруту «Суми - Луганськ». Завершується розділ несподіваним «лівим маршем».

Згодом перед читачем, постають «вісімдесяті» Жадана — його юність і дитячі роки. І нарешті, окреме місце посідає Харків — рідне місто автора. Університет, площа, облдержадміністрація, палац піонерів — усі ці будівлі розташовані неподалік одна від одної, а в книжці становлять певний синтез, що символізує діяльність епох.)

— *«Жити швидко, померти молодим» — чи є це світоглядом сучасних молодих людей?*

(Жадан усе частіше звертається до смерті як філософського поняття. Як би там не було, автор пропонує увазі читача десять музичних треків, які він хотів би почути на власних поминках. У цьому парадоксальність Жадана: писати про страшні речі простими, навіть буденними словами.)

— *Як ви розумієте назву книжки?*

(У будь-якої людини, що більш-менш знається на англійській мові, одразу виникне запитання: навіщо артикль *the* перед назвою України на обкладинці? Невже, на думку автора, Україна так і не здобула державності? Чи просто він пише про Україну як територію з певними кордонами, а не самостійну державу? Це питання поки без відповіді.

Залишається відкритим і питання щодо політичної позиції автора. Відомо, що письменник був комендантом харківського наметового містечка під час Помаранчевої революції. У книжці ж, незважаючи на анархістську назву, ми бачимо відверто аполітичні погляди: «Ніколи не читай газети, не цікався політикою, не слухай радіо...». Помітно, що автор досить прохолодно ставиться

до революції, але тим не менш, він — за свободу, яку, як відомо, не одержують, а виборюють.)

— *Пам'ять є дуже важливим елементом твору. Доведіть це.*

(Ця книжка — про пам'ять як визволення. Справді, іноді вона стає ледь не повноцінним персонажем, якого письменник персоніфікує. Автор веде нас лабіринтами своїх думок та згадок. Мабуть, саме у зверненні до своєї пам'яті та в аналізі минулого Жадан убачає майбутнє визволення.)

Учитель. Як зізнається сам письменник, «Ця книга — нон-фікшн, короткі рефлексії про останні півроку мого життя». «Anarchy in the UKR» є значно соліднішою за інші прозові твори Сергія Жадана.

Підсумок уроку

Бесіда

— Як ви поясните епіграф до уроку?

— Чи поділяєте ви погляди Сергія Жадана на сенс буття і сенс існування людини? У чому ваші думки збігаються?

Учитель. Насамкінець хочеться зробити висновок, що Жадан став менш жорстким та більш оптимістичним...

Домашнє завдання

Прочитати збірку новел Сергія Жадана «Біг Мак»

Тема уроку: Проблеми ціни загублених ідеалів та сенсу існування у збірці «Біг Мак»

Мета уроку: дати уявлення про розвиток української літератури ХХІ ст., ознайомити учнів із творчим доробком Сергія Жадана, зокрема збіркою новел «Біг Мак», учити висловлювати власні враження від прочитаного, робити висновки; формувати естетичний смак, розвивати асоціативне мислення.

Я нікого не вчу жити.

С.Жадан

Хід уроку

Оголошення теми і мети уроку

Вивчення нового матеріалу

Учитель. Серед півдесятка найпопулярніших сьогодні письменників України Сергій Жадан вирізняється тим, що його прозові твори читають люди найширшого загалу. У наш «спеціалізований» час його книжки однаково «даються» дівчатам та хлопцям, молодим і старшим, багатим і бідним, фахівцям і ледарям, наркоманам, п'яницям та абсолютно тверезим читачам... І все це не було б так дивно, якби не бачити, що автор бере сюжети, образи своїх героїв, смішні й трагічні колізії із власного життя.

— Які ви знаєте прозові твори Сергія Жадана?

«Біг Мак» (2003);
«Депеш Мод» (2004);
«Anarchy in the UKR» (2005);
«Гімн демократичної молоді» (2005);
«Біг Мак2» (2006);
«Капітал» (2006.).

Учитель. Серед книжок Сергія Жадана була названа перша опублікована прозова спроба — збірка «Біг Мак». Аматорів діагонального прочитування літературних текстів очікувало глибоке розчарування, бо «Біг Мак» далекі не означало назви отого макдональдсівського бутерброду, який для поїдання треба тримати обома руками, а просто мався на увазі знаменитий хіт Ваді Ріга «Біг Мак».

«Справжню музику неможливо зіпсувати поганим виконанням... а все одно починають грати «Біг Мак», і все стає на свої місця, і всі розуміють, що життя — річ чудесна й таємнича, і навіть наближаючись до його обшивки, уже майже торкаючись його тугої холодної поверхні, ти все одно ані на півкроку не наближаєшся до його розуміння... воно існує, щоб тобі просто було добре» («Десять способів убити Джона Леннона»).

Бесіда

— «Біг Мак» — збірка шести новел. *Пригадайте визначення новели.*

(*Новела* — невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, сконденсованою та яскраво вималюваною дією.)

— Назвіть новели, які входять до цієї збірки.

«Берлін, який ми втратили»;
«Десять способів убити Джона Леннона»;
«Баланеску-квартет»;
«Територіальні води її ванни»;
«Кольорові нутроші народного автомобіля»;
«Порно».

Повідомлення учня

Історія написання збірки «Біг Мак»

Як повідомляє Юрко Прохасько: «Взагалі-то це мав бути роман». Сергій разом із товаришем взимку 2002 р. чекали потяг. Жадан дав Юркові кілька аркушів А4 зі своїми новими — віденськими — верлібрами. Сказав, що це чернетки до майбутнього роману, але у сконденсованій формі, щоб потім легше писалося. До речі, той сезон був вельми оптимістичним щодо прози (Дереш, Андрухович, Тарас Прохасько). Жадан жив тоді у Відні і писав вірші-чернетки до прози, яку він сам називав своїм першим романом.

З великою формою у Жадана відверто не склалося. Те, що заповідалося як один роман, стало врешті-решт двома книжечками: однією з верлібрами і другою — збіркою з шести оповідань».

Бесіда

— «Біг Мак» — збірка шести новел. Пригадайте визначення новели.

(Новела — невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, сконденсованою та яскраво вималюваною дією.)

— Назвіть новели, які входять до цієї збірки.

«Берлін, який ми втратили»;

«Десять способів убити Джона Леннона»;

«Баланеску-квартет»;

«Територіальні води її ванни»;

«Кольорові нутрощі народного автомобіля»;

«Порно».)

— *Про кого ці оповідання ?*

(«Про них усіх» — тих молодших (зростали у віртуальності мультимедій і легких наркотиків, але й алкоголю не цуралися), старших (а ці просто диваки або невдахи, яких ніколи не бракувало), невлаштованих, загублених.)

— *Як автор впливається в канву цих новел?*

(Він не може отямитися від неприкаяності та спустошення цивілізації великих західних міст, і тому описує її дійових осіб відсторонено, іронічно, критично, не намагаючись з ними ідентифікуватися. Та коли він починає говорити їхньою мовою, перебирати їхній спосіб життя, поділяти їхні вартості й тужити їхньою тугою, то всі відмінності між Харковом і Віднем виявляються радше старанно культивованими, але давно вже неістотними декораціями.

Це ще й справа віку. Жадан уже не має пієтету перед Заходом і рафінованою культурою. Усі рівні: і перед любов'ю, і смертю, і пристрастю, і відчаєм...)

— *Які головні герої Жаданових оповідок?*

(Герої невпинно заповнюють порожнечу безліччю речей: жуйками, компактами, кондомами, заштриками, пивними бляшанками, рекламними флаєрами... Вияви зовнішньої цивілізації перестали бути для них опертям і джерелом натхнення, не кажучи вже про сенс. Усі події відбуваються всередині людей. Людям, що населяють ці сторінки, вже безмежно нудно вибудовувати інтелектуальні конструкції на різниці між нашими світами. їм цікавіше те, що для них спільне, але про що їм ніяк не вдається сказати одне одному, бодай знаком, бодай натяком... Не всі помітили, що Захід, як і Схід, давно сплюндровано. Але Жадановим героям, замість розчулюватися, хочеться самим встигнути показитися на його румовищах. Але танок виходить якийсь «печальний», сумовитий і самотній. Вони освічені, кваліфіковані, автономні, небідні. Нерідко дуже обдаровані та майже всуціль обдерті зі шкіри, із захисних оболонок. Вони несамовито багато й сильно відчувають, але втратили здатність ділитися цим одне з одним. Утратили віру в те, що це потрібно. Органом їхньої взаємодовіри є наркотичні ритуали і самовідданість ексцесів. Зате вони якось навдивовижу гідно тримаються.)

Робота над текстом новел. Виразне читання і одговорення змісту.

Висловлення учнями своїх думок

Підсумки уроку *Учитель*. Симпатичним є те, що Жаданова проза навіть не намагається висловлювати якісь діагностичні претензії, у ній ми не знайдемо жодного натяку на моральну вищість. Усе відбувається само собою: автор просто розповідає історії різних істот, які під його доброзичливим поглядом починають наливатися живою теплою кров'ю, а ми, слухачі тих історій, — непотамованим, безмежним щемом.

Тема уроку: Іван Андрусяк (1968) – поет, прозаїк, перекладач, літературний критик

Мета уроку: ознайомити учнів із творчістю І.Андрусяка, особливостями його поетичного стилю, характеризувати манеру письма, доводити зв'язок світогляду із творчістю, дати характеристику окремих творів; учити відчувати слово, висловлювати власну думку про порушені у творах проблеми, їх провідні мотиви.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Хід уроку

Оголошення теми та мети уроку

Ознайомлення з навчальним матеріалом

Вступне слово вчителя

Читати Івана Андрусяка і бути байдужим до його слова, верлібрів і рим — неможливо. Його поезія колеться, попри вишуканість. Перше моє враження — обурення: так писати не можна, це суцільний потік підсвідомого; але слово не відпускає — народжується цікавість: ці тексти, як жінки, регочуть, віддаються, виношують, тремтять від дотику руки, а їхній чорний трон на паперовім блюдці, немов старий магніт притягує зірки. Цікавість перетворюється у вростання в текст, у відчуття присутності слова автора в тобі. До розуміння і сприйняття Андрусяка треба рости. Так мені здається. Є письменники, які смакують слово і мимоволі змушують до цього читача. Відтак якийсь час дивишся на світ крізь призму чиеїсь творчості, і твій світогляд приправлений запахом, смаком автора, який зумів зачепити в тобі щось таке, про що й не здогадувався ніхто.

Повідомлення учнів

Іван Андрусяк народився 28 грудня 1968 р. В селі Вербовець на Косівщині (Івано-Франківська обл.).

Увійшов у літературу на початку 1990-х як учасник літературного угруповання «Нова дегенерація», до якого також входили Степан Процюк та Іван Ципердюк. Критика вважає його одним із чільних поетів покоління дев'яностників. Прихильник поетичного дискурсу, творча еволюція — від неомодерністських,

декадентських мотивів ранньої творчості до символічно-асоціативного письма «Часникового соку», витриманого в рамках неомодерного світовідчуття, але класичної поетичної форми. Виробив власну впізнавану поетичну манеру, яка базується метафоризмі з активним використанням діалектизмів. Тематично автор досліджує психологію людини в символічно-межових ситуаціях на матеріалі Гуцульщини 1940—1950-х рр. Із 2000 р. активно виступає як літературний критик (часописи «Книжник-review», «Книжковий огляд», «Кур'єр Кривбасу», «Кальміус», «Березіль», «Сучасність» та ін.), аналізуючи здебільшого поезію й обстоюючи моральні принципи в літературі та розмежування «високого письменства» й «попси». Лауреат першої премії конкурсу видавництва «Смолоскип» (1995), літературних премій «Благовіст» (1996), ім. Бориса Неcherди (2002), журналу «Кур'єр Кривбасу» (2007). Член НСПУ і АУП. Живе і працює в Києві.

Тепер поговоримо про «Нову дегенерацію» і Андрусюка в ній. Найщиріше про угруповання сказав Юрій Андрухович (у передмові до книжки: Андрусюк І., Процюк С., Ципердюк І. Нова дегенерація. — Івано-Франківськ: Перевал, 1992):

«Нова дегенерація»?!
Чому «нова»?..
І чому «дегенерація»?
І де генерація?..
І до чого все це?

Учитель. Такі запитання з боку зацікавленого читача цілком доречні. Спробую відповісти на них цією «передмовою». А поети хай скажуть віршами. А ті, що мають вуха, — почують.

«Нова дегенерація». Тут вчувається парафраз на тему футуриста Михайля Семенка з його «Новою генерацією». Тут пахне двадцятими. Літературні полеміки, скандали, становлення течій, напрямків, незримий ковпак огепеу, «ревфутпоеми», що плавно переростають у доноси. Трохи згодом, у тридцять четвертому, все це ліквідують, спорудивши натомість помпезну піраміду під назвою «Спілка письменників». Ентузіастичний похід «нових генерацій» в загірню комуни майбутнього скінчиться на Соловках.

Але ж — дегенерація?! Так, дегенерація. Тут пахне дев'яностими. Це — теперішній час.

«Дегенерація» по-українськи «виродження».

Бо наша культура сьогодні балансує. Вона на грані поміж виродженням і відродженням. Тотальне відродження на тлі виродження. Або навпаки.

Поетів не хочуть. Вони вкотре виявились непотрібними. Вони — завелика розкіш для цього суспільства.

Поетам начхати на це суспільство. Вони платять взаємністю. Пишуть, як і в усі часи, для себе. Усе герметичніше, усе закритіше. Українська поезія стає все кращою. Скоро її перестануть читати зовсім.

А на загальному тлі відбувається великий шароварний гопак, соціально

замовлений дядями й тьотями від культури. Усміхнений президент переконує, що «ми йдемо в Європу». О'кей, добре!

У такий от час зійшлися до купи три поети. Бо наші поети взагалі люблять ходити по троє. Кажу це, як старий бубабіст, битий життям ветеран «поетичного ходіння утрюх».

«Три світи, три кути, три ножі», — за висловом одного з них. Окреслюємо трикутник, фігуру магічну й універсальну.

Іван Андрусяк (1968). Степан Процюк (1964). Іван Ципердюк (1969).

Що їх іще об'єднує? Мабуть, сарказм: «Ми сякаємось в руку, і це називається правила» (Андрусяк). Мабуть, депресивний синдром: «Тьотя с хреном хотела плевати на поета» (Процюк). Мабуть, колажність, «кліповість», фрагментарність, подертість бачення: «В місті маньяк. Вчора бачили порядного чоловіка. Мамонти вже давно вимерли. В церкві відправа. М'ясник вчить українську мову» (Ципердюк).

Читати їх може тільки рівний. Сюрреалістичне зміщення площин і пластів, карнавалізації абсурду, легалізації сновидінь. Усе це належить до «вищої математики». Нічого нового? Але й нічого застарілого. Модернізм вічний, тому що він вірний.

Треба прочитати спершу безліч інших книжок, аби порозумітися з цією... Це елітарні тексти.

Коли я читав їх у рукописі, то подумав, що треба давати примітки: культурологічні, історичні, історико-культурні, літературознавчі. Потім зрозумів, що примітки лише заплутають. Хай читають ті, які приміток не потребують. Які здатні поцінувати цю добру гру парадоксів. Нас мало, але ми є.

Що їх не об'єднує? Що робить особистостями?

Андрусяк володіє найпрофесійнішим письмом. Це метафізичний смуток, блукання руїнами романтичного світу з блакитносьолозою панною, з «наївними химерами поета», з добрим старим декадансом, — але на зламі нової якості. Кінця світу. Торжества Звіринцю. «У хліві навпроти» відбувається різдво сатани. Зрештою, воно відбувається вже два тисячоліття.

Це солодке бажання: бути останнім поетом конаючого людства. Солодке і нездійснене.

Бачити кінець світу — єдиний порятунок для нас. Коли ми про нього забудемо, він настане.

Поезія потребує абсолютної сміливості та бездоганної шляхетності. Вона хоче пана, а не хама. Українська поезія тим більше. Здається, «дегенерати» вже мають перше і здобувають друге. Хочу їм побажати тільки свободи.

Напрошується ще один парафраз: нова регенерація. Регенерація — це коли в ящірки відростає відрубаний «фіст». Або крила в покалічених ангелів. І так далі.

Мені хотілось би, щоб це була регенерація.

Ю. Андрухович

Ми не маски ми стигми тих масок що вже відійшли
ми не стіни ми стогін імен що об стіни розлучені
ідемо до людей у вінках недоспілих олив
у простертих долонях несемо гріхи як окрушини
ми останні пророки в країні вчорашніх богів
ми останні предтечі великого царства диявола
ми зчиняємо галас і це називається гімн
ми сякаємось в руку і це називається правила
а дівки на мітлі це наложниці втрачених вір
це михайло булгаков надламаним сміхом заходиться
в божевільній труні долілиць повертається вії
матюкається сич ремигає зашумлена хортиця
табунами блукають отари і несть їм числа
по найвищих деревах як дзвони гойдаються пастирі
по незвіданих нетрищах душі виходять на злам
і спалахує небо червоною мічене пастою
розенкранце зі сцени старий канделябр забирай
гільденстерне жени за куліси розгнуздану свиту
покоління майстрів відчиняє ворота у рай
а старий азозелло веде під вінець маргариту

Аналіз поетичної творчості

На думку А. Дністрового, поетична творчість Андрусяка пройшла (проходить) три самобутні етапи, які можна означити таким чином:

1) *дегенеративний*: тексти, що припадають на період бурхливої діяльності «Нової дегенерації» — від збірки «Депресивний синдром» (1992) до «Отруєння голосом» (1996);

2) *імперативний* (лат. *imperativus* — владний) — наказовий, владний; який вимагає беззастережного підпорядкування): перші зміни помітні в «перехідній» елегійній збірці «Шарга» (1999), особливо ж вибухово виражені в «Поверненні в

Галапагос» (2001);

3) *умиротворений* (можливо, не зовсім точне слово): окремі тексти із книжки любовних віршів «Сад перелітний» (2001) і написане останнім часом.

Збірка **«Депресивний синдром»** — це цинізм, бравада, претензії називатися язичником, розгубленість, самота, чекання долі, яка поверне обличчя до страждань ліричного героя, возвеличення коханої. Першою поетичною збіркою І. Андрусак заявив про себе як один із доволі самобутніх новаторів — неповторною поетичною манерою, якої раніше не було. Характерним для його творчості є домінування «розщепленої метафори», фрейдистсько-патологічних «заморочок», порушення мовної логіки (уживання слів у контексті з іншими), агресивний ритм, «змішана» лексика, надмірне вживання «гуцулізмів», макаронізмів.

«Повернення в Галапагос» — наступний етап у творчості Івана Андрусяка.

І. Дністровий називає його інвективним, або громадянським. Це — «авторове ставлення до соціумного контексту у найповнішому значенні». Сама назва книжки — туга за первинним існуванням людини, туга, що виникає від цивілізаційного перевантаження, бажання звільнитися від навколишньої техногенної, суспільної, zdegradovanoї реальності шляхом пошуку повернення до ідеальної реальності, надуманої поетом. Галапагоські острови — це не лише унікальна екосистема планети з рідкісними видами фауни й флори, а й місце, де відбулося, можливо, найперше окультурення людиною свого життя. Іван Андрусак придумав власний Галапагос.

Колюча поезія Івана Андрусяка

Шарга — це холодний вітер із дощем і снігом, це також примерзлий сніг по відлизі. Недаремно Іван Андрусак вибрав для збірки своїх віршів, а відтак і прикінцевої новели саме таку назву. Його поезія, його поема «Ad hominem» неприязливо колючі, його новела тонка й лірична, але ж яка непевна й холодна та лірика. Попри вишуканість верлібрів і рим, майстерну обробку прозових періодів, читача загалом не полишає відчуття штучності. Але, дивно, ця штучність не залишає байдужим, вона виходить за затисні для неї літературні рамки, вважає Д.Гламазда. Нова збірка тільки підтвердила те, що його зболіла поезія жива й сильна.

«Поет стихії»

Наступні збірки («Сад перелітний», «Дерева і води», «Часниковий сік») засвідчили про зміни в поетичному голосі Андрусяка: біснуватість, темп, марш, атака, постріл змінюються на певну охайність, сповільненість, елегійність, що особливо помітно в інтимній ліриці. На тематичному рівні несподівано виринає адресність, чітка й цілісна Я-свідомість, біографізм, а головне — активне захоплення українським бароко, Сковородою. Спадає ритм, спадає надричність, почуття стають холоднішими, домінує сонет. Р. Кухарук зазначає, що І. Андрусак став поетом стихії: «Його стихія українська, безкомпромісна, сильна і владна. Потрапивши в неї, читачеві нема коли ані нудитись, ані приємно впізнавати. Тут свій світ — тисячі дивовижних ритмів, образів, перевтілень. А головне — в

автора багато за душею є».

«а нійчйне каміння, хапке як вогонь, язиком прилипає, пече батогом, скільки тої країни у горлі його — лиш півкварту на денці», — каже він гірко і владно водночас.

«**Часниковий сік**» є добрим набутком як поезії загалом, так і Андрусяка зокрема. Він не тільки поет стихії, він через цю стихію проривається у вічне, а це вищий у поезії пілотаж: «і тільки далі незборимо далі тебе мізерна пташка не спиня і тільки тонко гнеться у повітрі сюркочучи розбризкані лади і так нестерпно хочеться повірте не наступити на її сліди»...

Л.Ушкалов у післямові до книжки «**Дерева і води**» називає вірші Андрусяка солілоквієм (солілоквій — промовляння актором у п'єсі «внутрішнього монологу»).

Дерева Івана Андрусяка — то мерехтливі приміти Господньої благодаті на тлі безугавного плину вод. У цьому «лісі речей» усе переплітається, перетікає, сіється, сочиться, піниться, роїться, шириться, проростає, набрякає, висихає, розсипається, виливається, скресає, кришиться, ламається ... — плотяна розкіш життя, що хорує на смерть. Одначе тут-таки споконвіку були вишні:

Ти знаєш як спіють вишні

Яким тоненьким туманом

Їх душі ламкі і грішні

Вкриваються спозарана.

Тим часом людина, яка народжується на лоні дерев і вод, не плаче, а криком кричить, Той екзистенційний згук — плинний, нестямний, одинокий — примхлива імпровізація на тему Едварда Мунка:

маєш голос

щоб перетікати з крила на крило

ховаючись у мокрому листі

Досить часто в цьому плинні фантазії постають Богонатхненні образи Святого Письма — Авель, Вавилонські річки й немовлята зі сто тридцять сьомого Давидового псалма, Іван Предтеча, зрештою, — сам Спаситель, його дива та хресна мука:

прощання смислу — вирок і пророцтво

словам не доторкнутися до слів

допоки губи вимочивши оцтом

не заговориш: істина — в землі.

Поезію Івана Андрусяка проймає напрочуд болісне відчуття нестатечності світу, примарності «нині», що існує лишень як невловима переміна сподівань на спомини:

так тонко

осипаються нині твої міста
ніби цегла
з якої вони народжені
розбухла і знепритомніла.

Оце руйновище, так само як свічадо, квітка (чи «нитка трави з перерізаним горлом»), метелик у його божевільному леті на вогонь, є тут класичними «ванітативними» образами. А понад усе — сон, таємнича подібизна життя та смерті.

Воістину, Андрусякові дерева і води народжені під знаком перемін.

Зануритися у світ Андрусяка — означає розгубитися, загубитися, — вважає критик М.Перегінська. Непередбачувані образи, несподівані висновки. Збірка «Часниковий сік» об'єднує нові вірші й ті, що вже знайомі читачеві. Але є в ній нове не лише для читача, а й для самого автора, а саме — віра в Бога. Андрусяк «пізній» уже знає, хто він і для чого він тут:

Дозволь назвати: кетяги, траву,
Гердани, мислі, висі, озаріння,
Печаль незмивну або прощу тлінну...
Як не назву — а все тебе назву.

І він називає. Ліричний герой утілюється в Стефана Яворського, Григорія Сковороду, Миколу Зерова, трансформується в Саломею, бо замало жити власним емоціо. Герої тісно переплітаються з власне автором, поезія стає таким букетом чуттєвості й напруженості, де вже не відрізниш своє від чужого. У творах Андрусяка немає Оповідача — занадто сильне *ego* автора, щоб його Герой виступав відстороненим спостерігачем. Кожний вірш — проекція погляду на світ крізь себе.

«Пізнай свій народ і себе в ньому» (Г. Сковорода)

2006 р. побачила світ нова книжка поета «Храбуст». На Гуцульщині храбутом називають листя городніх рослин — капусти, буряка, а також листяні польові та лугові рослини.

Найбільше, що вражає тут, — це своєрідна міфологізація світу на християнсько-національній основі та символіці, що сягає найглибших пластів етносвідомості.

пророцтва тут усмоктані углиб —

за доступом хіба іще до променя;
тут поховання найстаріших риб,
які були на хлібі переломлені.

«Пізнай свій народ і себе в ньому», — сказав Григорій Сковорода. Іван Андрусак у своїй книжці мистецьки переосмислює найдавніші світоглядні уявлення українців, сягає глибинних кореневих пластів вітчизняної культури, які, незважаючи на їх архаїчність, до цього часу залишаються незмінними. Під цим оглядом цікавим є Андрусяків «зільник» — цикл із дев'яти віршів, у якому поет звернувся до травоназв, що, за народними переказами, володіють божественною силою захищати людей та їхні домівки від усяких хвороб, зла, нечистої сили. Розпочинається ця частина книжки віршем «Дев'ятисил», закінчується «Постскриптом: Чистотіл», а посередині переривається інтродукцією «Петрові батоги». Така композиційна структура має свідоме семантичне вмотивування. «Інтродукція...» зі своїм особливим темпом, звучанням, візуальною подачею, набуває кульмінаційного значення. Автор переповідає знайому легенду про сутичку святого Петра із чортом, який стоптав півсвіту і намагався й лалі розширювати своє володарювання. Апостол вирвав із землі разом із коренем стебло цикорію і вперіщив ним нечистого; той

дістав по крижах
що ледь вижив
над синім цвітом
у світі літо
било і корінь
цикорій

Із того часу, як свідчить міф, корінь цикорію набув вигляду хреста, він глибоко проріс у землю і разом зі стеблом служить надійним оберегом від диявольських зазіхань на людину, її оселю та здоров'я. «Пізнай свій народ і себе в ньому» (Г.Сковорода)

2006 р. побачила світ нова книжка поета «Храбуст». На Гуцульщині храбустом називають листя городніх рослин — капусти, буряка, а також листяні польові та лугові рослини.

Найбільше, що вражає тут, — це своєрідна міфологізація світу на християнсько-національній основі та символіці, що сягає найглибших пластів етнос-відомості.

пророцтва тут усмоктані углиб —
за доступом хіба іще до променя;

тут поховання найстаріших риб,
які були на хлібі переломлені.

«Пізнай свій народ і себе в ньому», — сказав Григорій Сковорода. Іван Андрусяк у своїй книжці мистецьки переосмислює найдавніші світоглядні уявлення українців, сягає глибинних кореневих пластів вітчизняної культури, які, незважаючи на їх архаїчність, до цього часу залишаються незмінними. Під цим оглядом цікавим є Андрусяків «зільник» — цикл із дев'яти віршів, у якому поет звернувся до травоназв, що, за народними переказами, володіють божественною силою захищати людей та їхні домівки від усяких хвороб, зла, нечистої сили. Розпочинається ця частина книжки віршем «Дев'ятисил», закінчується «Постскриптом: Чистотіл», а посередині переривається інтродукцією «Петрові батоги». Така композиційна структура має свідоме семантичне вмотивування. «Інтродукція...» зі своїм особливим темпом, звучанням, візуальною подачею, набуває кульмінаційного значення. Автор переповідає знайому легенду про сутичку святого Петра із чортом, який стоптав півсвіту і намагався й далі розширювати своє володарювання. Апостол вирвав із землі разом із коренем стебло цикорію і впершив ним нечистого; той

дістав по крижах
що ледь вижив
над синім цвітом
у світі літо
било і корінь
цикорій

Із того часу, як свідчить міф, корінь цикорію набув вигляду хреста, він глибоко проріс у землю і разом зі стеблом служить надійним оберегом від диявольських зазіхань на людину, її оселю та здоров'я. І називають це зілля відтоді найчастіше не цикорієм, а петровими батогами.

Міркування поета про «укрсучлітпроцес» проскрибовані в «Письмі Франкові», до якого він звертається за підтримкою в нелегку для себе мить. Однак очевидна, здавалось би, дистанція й офіціоз тут абсолютно відсутні завдяки майже родинному звертанню «вуйку Іване...»

вуйку Іване, зима ся не стала ближчою:
темінь, скупа, як сарака, крильми тріпоче —
дниньськи на цілім світі шарга свище,
попелом куждебелит, харькає в очі.
наше мненке письмацтво хоч туль до рани,
дуль йому насукай з верети старої...
трохи си влекшу душу, вуйку Іване,
та й піду стояти далі... а мо' й достою

Ужиті діалектизми підкреслюють органічність внутрішніх почувань автора, природність дискурсу. Щодо мистецтва й поезії зокрема, то ця проблема усе частіше дискутується в сучасному світі.

Підсумки уроку. Оцінювання учнів

Домашнє завдання

Вибрати для аналізу вірші, які сподобались

Тема уроку: Основні мотиви збірки «Отруєння голосом»

Мета уроку: розкрити основні мотиви збірки «Отруєння голосом», поглибити знання учнів про сюрреалізм, художні засоби, розвивати у них поетичне сприйняття світу; дати характеристику окремих творів автора, виховувати естетичний смак та вміння тонко відчувати лірику.

Хід уроку

Оголошення теми і мети уроку.

Мотивація навчальної діяльності учнів

Актуалізація опорних знань

Бесіда

- Чому епіграфом до першого уроку вибрано саме слова Ю.Андруховича?
- Як розумієте рядки: «Поезія хоче пана, а не хама»?
- Поясніть рядки: «живемо під чортом неначе під Богом і вправно жонглюєм словами в яких від глибин від прасуті святого немає ні грама»?
- Чому Ю.Андрухович творчість митців «Нової дегенерації» називає елітарною?
- Поділіться враженнями від поезії І.Андрусяка. Що сподобалося, а що ні? Обґрунтуйте свої думки.
- Чому сюрреалізм Ю. Андрухович називає вищою математикою?

Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу

Аналізуючи творчість І. Андрусяка, критика відзначає сюрреалістичну манеру його письма: елітарність, інтелектуальний погляд на світ, ускладнена, часто герметична образність, нагромадження символів, психологізм, відкритість тексту.

Пригадаймо, що таке сюрреалізм, основні його ознаки.

Повідомлення учня

Вища математика І. Андрусяка — сюрреалізм

Сюрреалізм (від фр. *surrealite* — надреальне, надприродне) — авангардистська течія, що існує від початку 20-х рр. XX ст. до сьогодні, зародилася у літературі, потім поширилася на малярство, скульптуру та інші види мистецтва.

Сам термін уперше використав у статтях і художніх творах французький поет Гійом Аполлінер 1918 р. Теоретиками сюрреалізму стали німецький художник Макс Ернст і французький письменник Андре Бретон, який на основі психоаналізу Фрейда розробив естетичну концепцію стилю.

Найхарактерніші риси сюрреалізму:

бурхливе асоціювання, несподіване поєднання віддалених асоціативних рядів; зосередження не на емпіричному розумі, а на інтуїтивному, несвідомому, осягненні світу;

заглиблення у марення, сновидіння, схильність до автоматичного письма, правила випадковості з метою вирватися за межі буденних стереотипів пошук не очевидного, а потаємно-достеменного буття, для чого фіксуються химерні відіння, де простір і час, людина і витвори її уяви постають zdeформованими;

відтворення імпульсивної позасвідомої реакції людини під час зіткнення із зовнішнім світом явищ; відтворення фактичного функціонування відчуття і думки без будь-якого контролю розуму. Сюрреалізм виявився у творчості художника Сальвадора Далі, письменників Поля Елюара, Луї Арагона, Федеріко Гарсія Лорки, Ернеста Хемінгуей. В українській культурі джерела сюрреалізму дослідники помічають ще в добі бароко, коли раціональне поєднувалося з цікавістю до загадкового, розумова діяльність зі сновидінням, домінували фантазмагорійні сюжети, описи руїни і жахів.

Учитель. Сьогодні у нас знайомство зі збіркою І. Андрусяка «Отруєння голосом», яка вийшла у видавництві «Смолоскип» 1996 р. і належить до «дегенераційного» періоду його творчості. У рецензії на книжку Є. Баран називає збірку книжкою-метафорою: «Не знаю чому, але від цієї книжки дуже важко просто відмахнутися. Проїщорувати її теж не вдасться. Навіть промовчавши, все одно повертатимемось до неї. Одна з причин в авторові. Це Іван Андрусяк. Все починається зі снігу... В тому числі й отруєння голосом. Назва книжки не просто точна. Вона жажна. У ній присутнє щось містичне. Незбагненне. Яке притягує, відлякуючи.

І відлякує, притягуючи. Це як кара за нездійснений гріх ненародження. А можливо, це міф про гріх, який не став карою, бо сама кара є міфом про нездійснений гріх нежиття?.. Це як хвороба. Якої остерігаєшся, але так і не помітиш, коли її вірус проник у тебе в їдкім повітрі слів відлунює вода самотній шансонє порипує в шамоту відвідайте цей храм тут вичавлять роботу і бездоганний джез

набухне на вівтар. Цю книжку треба сприймати цілісно. Її не можна розділяти, хоча такий поділ напрошується зовнішньою жанровою відмінністю: поезія, проза (в авторському варіанті: поезопроба). Тут, як у жодному іншому випадку, підходить жанрове визначення, запропоноване автором: тексти. Іронія з приводу авторського «вибраного» тут недоречна. Розумів Андрусяк чи ні, але його книжка є містичним сеансом обраного».

За метафоричністю і величезною кількістю нових і новаторських художніх засобів І.Андрусяк близький до П.Тичини, причому метафорика особлива. Крізь призму його метафор просвічується краса і біль, самота і розчарування, що часто не можна навіть проаналізувати, а лише відчувати.

Повідомлення учня

Метафора (грец. *metaphora* — перенесення) — троп, у якому ознаки одного явища переносяться на інше за подібністю між ними.

Художня метафора виконує кілька функцій:

естетично прикрашає текст;

надає твору емоційного забарвлення;

збуджує, збагачує уяву, розкриваючи — через зіставлення .

Аналіз збірки

Мотиви збірки важко вкласти в якісь рамки, але спробуймо хоча б їх окреслити.

Перший мотив — **світоспоглядання, осмислення свого місця серед людей**

(Учень читає поезію «за овидом терпне...» — див. додаток.)

Робота над поезією

— Які відчуття та настрої після прочитаного?

— Яким бачите ліричного героя? Автор і ліричний герой — чи тотожні ці постаті?

— Як розуміти рядки «за овидом терпне самотній сумний рамадан» (*рамадан* — у мусульманському календарі — дев'ятий місяць, протягом якого, за догматами ісламу, не можна їсти й пити від сходу до заходу сонця), «займай україну але тільки сніг не займай нехай він тяжіє між нами тяжіє між нами»?

— Ремінісценцію (*ремінісценція* — відгук у художньому творі якихось мотивів, образів, Деталей з відомого твору іншого автора) якого твору відомого автора помітили ви?

(П.Тичина, «Я сам. Вікно. Сніги».)

— Чи можна сказати про мотив печалі, скорботи у творі? Які символи на це вказують?

(Андрусякова книжка власне українська. Чуються у ній і жіночі голосіння (десь аж із глибин язичництва), замовляння (поема «Саломея»), а то спливе народна

пісня. Ліричний герой шукає себе у світі, себе у самому собі, йде до Бога, бачить його у дереві, воді, людині, сперечається, бунтує. Молитва стає порятунком від самоти: «опадає чорна самота під покривало щирої молитви».)

Другий мотив збірки — **богошукування**.

(Учень читає поезію «Я помираю вас...» — див. додаток.)

Робота на поезією

— Яка кольорова гама поезії?

— Зверніть увагу на граматично неправильне керування в початковій анафорі («Я помираю вас»). Спробуйте пояснити (у Тичини — «Ми тебе воскреснем» із фіналу поеми «Плач Ярославни»),

— Проаналізуйте рядки: «Говорить Бог: Прости мені, Іване, прости за те, що я мовчав».

— Про яке мовчання йдеться у рядках: «Прости мені, Дажьбоже чи Єгово, прости за те, що я мовчав»?

— Аналізуючи поезію, її образну систему, доведіть, що твір сюрреалістичний.

Третій мотив збірки — **покликання поета і поезії** (Учень читає вірш «Вирок поезії» — див. додаток.) Поезія присвячена А.Охримовичу, відомому своїми програмами на «Радіо “Свобода”», ведучому та співавторові історичної програми «Далі буде...» на Першому Національному, авторові поетичної книжки «Замкнутий простір»

Робота над поезією

— Яким бачиться вам ліричний герой? Чому називає себе «останнім прозаїком блідих поколінь», «останнім пророком мегаполісу»?

(В інтерв'ю газеті «День» на запитання «У чому сьогодні полягає актуальність історичних знань для сучасної людини й українця зокрема?». Андрій Охримович відповів: «Універсальним ключем у цьому сенсі є фраза поета Расула Гамзатова: «Хто в минуле стріляє з пістолета, майбутнє в того вистрілить з гармати». Українське суспільство є більш дезінформованим, ніж поінформованим. Існує ціле покоління, яке виросло на радянських підручниках та брошурках спецслужб. Історія там подавалась у викривленому або ж у вигідному для СРСР контексті. Українська нація має пам'ятати, що існувала Запорізька Січ, що українець — то не просто тяглова сила. Українець, передусім, — воїн, поет, мислитель... Він має знати, що предки його були сильними людьми, вміли боротись і з честю виходити з тяжких та драматичних ситуацій. Ми маємо подолати комплекси меншовартості, нав'язані радянською історіографією та нинішніми майстрами перекручувати факти. Різними способами нам доводили і доводять, що нас «не было, нет и быть не может». «Далі буде...» має реанімуючу функцію. Українець мусить пригадати, хто він і для чого він».)

— У чому покликання поета? Що символізують образи «кресала» і «пергаменту»?

— Поясніть рядки: «якщо кожний четвертий на світі поет то нема ні одного великого».

(Учень читає вірші «ці тексти як жінки...», «Спроба молитви» — див.

додаток.)

Робота над поезією

- Поясніть рядки: «подаруй усім кого засвідчую крижму тиші у твоїм саду».
- Чим є слово, творчість для ліричного героя? Чи можна поетичну творчість назвати мукою?
- Які мовні засоби сприяють емоційному наснаженню твору, як саме?
- Чи можна назвати поезію «Спроба молитви» внутрішнім діалогом поета із собою?

Учитель. Творчість Івана Андрусяка не сприймається однозначно. Вона шукає і знаходить мислячого, небайдужого читача. Хочеться сказати: поет будить думку, його можна відчувати, смакувати, а можна і не сприймати. Кожен вирішує сам і робить свій вибір. Проте байдужим не залишається ніхто.

Хтось із критиків спостеріг: якби з допомогою машини часу вдалося переселити І. Андрусяка у XVIII ст., то йому судилась би кар'єра викладача поезики у славетній Києво-Могилянській академії. Його вірші по-бароковому ускладнені й обважнілі: він поет-філолог, відважний навігатор у книжковому океані. Тож наша уява через асоціативне насичення поетичного світу інколи постає звичайнісіньким човником, якого кидає в різні боки, і коли нарешті прибиває до берега, то в тексті буквально оживає якась невідома, нелогічна логіка. Так народжується радість відкриття слова. І якщо хоч частину айсберга поезії І. Андрусяка ми сьогодні зрозуміли і відчули, то це вже добре.

Підсумки уроку. Домашнє завдання: прочитати поезії І. Андрусяка

Тема уроку: Оксана Забужко (1960). Огляд життєвого та творчого шляху письменниці

Мета уроку: Ознайомити учнів з життєвим та творчим шляхом письменниці, визначити особливості її творчості, допомогти учням глибше усвідомити художній світ авторки, удосконалювати вміння аналізувати художні твори, визначати коло проблем, розвивати креативне мислення, сприяти вихованню почуття людської гідності, відповідальності за власний вибір.

Тип уроку: урок-дослідження

Хід уроку

Мотивація навчальної діяльності

Жіноче серце! Чи ти лід стедений?
Чи запашний, чудовий цвіт весни?
Чи світло місяця? Огонь студенний,

Що нищить все? Чи ти, як тихі сні невинності?..
Чим б'єшся ти? Яка твоя любов?
В що віриш? Чим живеш? Чого боїшся?
В чім мінне ти і в чім постійне?

Іван Франко

Учитель. Справді це запитання можна назвати вічним, адже відповідь на нього шукали століттями і так достеменно і не знайшли. Кожен має свою думку з цього приводу, але всі вони різняться між собою. Єдині в тому, що жінка, як і чоловік, є повноцінною особистістю і має таке саме право на щастя. Таке явище як фемінізм у сучасній українській літературі досить поширене. Феміністичний дискурс чи не найяскравіше звучить саме у творчості Оксани Стефанівни Забужко. Сьогодні на уроці ми відкриємо для себе особистість та творчість письменниці.

Повідомлення теми та мети уроку

Вивчення нового матеріалу

Перше знайомство з Оксаною Забужко проведемо у вигляді прес-конференції. Прошу дослідників життя і творчості письменниці зайняти місця за столом, а «представників» ЗМІ підготуватися до інтерв'ю.

Дослідники. Оксана Забужко сьогодні – чи не найпопулярніша українська письменниця, до її творів не слабне читацький інтерес, що йде від спраги за цікавою книжкою, у якій би віддзеркалювалося наше життя без прикрас і надуманого.

Коресподент. Ви кажете, що Оксана Забужко сьогодні одна з найпопулярніших української письменниць. У чому ж секрет її успіху?

Дослідники.

Ключовими у творчості Оксани Забужко є теми національної ідентичності і гендеру. Перший роман Забужко, «Польові дослідження з українського сексу», один із «засадничих текстів української літератури пост-радянського періоду», вийшов у 1996 році і викликав бурхливі та суперечливі реакції критиків і читачів. Письмо Забужко — стилістично новаторське і інтелектуально провокативне — викликало нерозуміння з боку деяких вітчизняних критиків, незнайомих із здобутками світової критичної думки і фемінізму зокрема. У той же час читачі сприйняли роман дуже добре, він став першим бестселером незалежної України і дав старт українському книжковому ринку.

За соціологічним опитуванням агенції «Еліт-профі» 2006 року цей роман був визнаний «книжкою, що найбільше вплинула на українське суспільство за 15 років незалежності». Нині це найширше перекладений у світі твір нової української прози (15 мов), включений до багатьох обов'язкових списків та рейтингів сучасної східноєвропейської класики.

Фаховий філософ і культуролог, Оксана Забужко пише есе і працює у жанрі нон-фікшн. Вона також звертається до української історії ХХ століття. Її найвидатніший, за оцінками української та зарубіжної критики, роман, «Музей

покинутих секретів» (2009), перекладений шістьма мовами, — це родинна сага, де присутні три ключові для української історії епохи — Друга Світова війна, 70-ті роки, ранні 2000-ні. Зокрема, авторка приділяє багато уваги епосі УПА (Української Повстанської Армії), демонізованої радянською історіографією. Важливою рисою письма Оксани Забужко є його зверненість до світу, націленість не лише на внутрішню аудиторію, доступність для західного читача.

Дослідники аналізували прозу Забужко за допомогою постколоніальних теорій. У компаративістських студіях «Польові дослідження...» порівнюють із творами Джамайки Кінкейд, Ассії Джебар, Анджели Картер, Ніколь Броссар та ін. Письменниця також має надзвичайно виразний стиль, де «поетичний» та «інтелектуальний» голоси переплітаються і витворюють складну структуру. На думку деяких дослідників, у ньому присутнє жіноче письмо, *écriture féminine*, зокрема, письмо «з тіла» або «про тіло».

Найвідоміша книга Оксани Забужко у жанрі нон-фікшн — «Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій» (2007). У цьому безпрецедентному для України інтелектуальному бестселері, по-перше, українська культурна історія осмислена через Лесю Українку, жіночу постать, як «Іншого», з постколоніальної точки зору. По-друге, Забужко пише про роль і свідомість української шляхти, яку, якщо скористатися образами самої Лесі Українки, можна назвати «великопанською» (на противагу «глибокохамській» радянській) спільнотою.

Ця спільнота в різні часи включала братчиків Кирило-Мефодіївського братства, членів Громади, зокрема Олену Пчілку — «матір українського націоналізму», мецената Євгена Чикаленка, саму Лесю Українку та багато інших, нині забутих або недооцінених, визначних постатей. Оксана Забужко доводить, що чимало етичних та естетичних «кодів», вироблених шляхтою, стали неприступними сучасному читачеві. По-третє, Оксана Забужко вважає лицарський («еретичний», гностичний) дискурс у Лесі Українки знаковим і таким, що вписує Україну у систему європейських міфологій.

Коресподент. А як дебютувала письменниця?

Дослідники.

Писати вірші Забужко почала, за її словами, «з дописемного віку». Дебютувала з віршами в періодиці у 9 років, на 1973 р. у видавництві «Молодь» була запланована до друку її перша поетична збірка «Весняна акварель», передмову до якої написав Михайло Стельмах. Але в творчу біографію юної авторки знову втрутилися історичні події: під час репресій 1972 р. її батьки потрапили в «чорні списки», і «Весняну акварель», уже підготовлену до друку, було знято з виробництва. Тих своїх ранніх віршів Забужко ніколи потім не публікувала, а першу поетичну книжку, уже іншого змісту («Травневий іній»), змогла видати тільки в 1985 р.

Про свій ранній дебют в «Автобіографії» (1997) вона згадує без ентузіазму і до вундеркіндів у літературі закликає ставитись обережно: «якщо я завдячую Радянській владі чимось добрим, то це тим, що вона вчасно поклала край моїй „літературній кар'єрі“ — на цілий брежнєвський період, — інакше я вельми швидко навчилась би, як приподоблятися дядям і тьотям з редакцій, і, либонь, так і не докопалась би до власного голосу, як воно зазвичай і відбувається з літературними „вундеркіндами“...»

Журналіст. Хотілося б почути біографію письменниці.

Дослідники.

Оксана Забужко народилася 19 вересня 1960 року в місті Луцьку, у містечку з давніми історичними традиціями.

Батько письменниці, Стефан (Степан) Іванович Забужко (1926—1983) — педагог, літературний критик і перекладач (вперше переклав українською оповідання чеського композитора і письменника Іллі Гурніка (Ilja Hurník), у сталінські часи був репресований і відбував заслання в Забайкальському краї. Мати, Надія Яківна Обжирко-Забужко (1926—2014) — вчителька української літератури, автор методичних розробок і популярних літературознавчих творів для учнів.

За словами письменниці, свою філологічну освіту вона отримала вдома. Розпочаті у вересні 1965 р. репресії проти української інтелігенції змусили родину покинути Луцьк, і з 1968 р. Оксана Забужко мешкає в Києві.

Закінчила філософський факультет (1977—1982) та аспірантуру з естетики (1985) Київського університету імені Тараса Шевченка.

Захистила кандидатську дисертацію на тему «Естетична природа лірики як роду мистецтва» (1987). Викладала естетику й історію культури в Київській державній консерваторії ім. П.Чайковського (1986—1988), з 1989 р. — старший науковий співробітник Інституту філософії НАН України.

В 1987 році прийнята до Спілки письменників СРСР.

1992 року викладала українську культуру в Університеті штату Пенсильванія як запрошений письменник. У 1994 отримала стипендію Фонду Фулбрайта і викладала українську літературу й культуру у Гарвардському та Піттсбурзькому університетах. У 2001 році викладала літературну майстерність у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Одружена з художником Ростиславом Лужецьким.

Коресподент. Кажуть, що Оксана Забужко – активна громадська діячка. Що скажете з цього приводу?

Дослідники. У 1995—2010 рр. була віце-президентом українського відділення ПЕН-клубу (президент — Євген Сверстюк). Восени 2004 р. багато зробила для того, щоб привернути міжнародну увагу до президентських виборів в Україні. Напередодні Помаранчевого Майдану опублікувала у WSJ статтю *Українська Солідарність*, у якій передбачила масові протести у Києві, після чого в ЗМІ її стали називати «Помаранчевою Кассандрою». 28 листопада 2005 р. виступила на Перших Президентських слуханнях «Виклики, породжені свободою» з доповіддю *Гуманітарна політика і державна незалежність*. Доповідь викликала широкий суспільний резонанс, а також деякий вплив на політику тодішнього «помаранчевого» уряду. За наслідками слухань створено Громадську гуманітарну раду при Президентові України. Письменниці було запропоновано балотуватись у Верховну Раду України на виборах 2006 р. від Блоку «Наша Україна» (разом з братами Кличками, Вакарчуком і Русланою), але вона відмовилась — і звідтоді незмінно відмовляється від співпраці з будь-якими політичними партіями.

У червні 2018 підтримала відкритий лист діячів культури, політиків і правозахисників із закликом до світових лідерів виступити на захист ув'язненого у Росії українського режисера Олега Сенцова й інших політв'язнів.

Коресподент. А які думки критики щодо творчості О. Забужко?

Дослідники. Невдовзі після виходу в світ «Шевченкового міфа України» популярна тоді газета «Вечірній Київ» опублікувала брутальний відгук на книжку і її авторку в супроводі непристойної карикатури. На цю публікацію відреагували, з одного боку, Євген Сверстюк, обурений її антикультурним політичним підтекстом, а з другого — Олександр Сизоненко, який звинуватив Забужко в службі американському імперіалізму.

Спалахнула дискусія, що тривала до початку 2000-х. Питання стояло про ревізію колоніального спадку в погляді вже не тільки на Шевченка, а й ширше — про те, чи можна, як О.Забужко, говорити про українську культуру не лише в локальному (для українців), а й у загальнолюдському значенні. На захист О.Забужко та її концепції виступили Вадим Скуратівський, Василь Лісовий, Вілен Горський, Юрій Барабаш, Дмитро Наливайко, Володимир Ричка та інші вчені.

О.Сизоненко назвав їх «чорноколготочною групою підтримки» та «адептами махрового, волохатого, зниділого ідеалізму» й наполягав на тому, що Шевченко — поет «простий», і «нічого тягнути його у вишукане та снобістське панство» «фрейдів, юнгів, шопенгауерів та шпенглерів». Його позицію підтримали деякі літературознавці, які теж в агресивно-тоталітарному дусі виступили проти західних методологій в україністиці й об'єднали шевченкознавчі праці Забужко й Грабовича під жупелом «демоліберальних», не зважаючи на відмінності та полеміку між ними (за Д.Наливайком, основна

відмінність «полягає в тому, що в книжці О.Забужко міфотворчість „Кобзаря“ не закріплюється за моделями архаїчної міфології й не набуває характеру замкнутої структури, вона виходить на історію України і в ній розміщується», «вписується в контекст націо- й державотворчих міфів великих європейських письменників від Данте й Сервантеса до Ібсена та Джойса»).

Одночасно московські євразійці критикували письменницю за нерозуміння «цивілізаційно-творчої ролі православ'я» і «російського месіанізму».

Скандал привернув увагу європейської преси. Газета «Neue Züricher Zeitung» писала: «відкидання книжки Забужко українською критикою <...> показує, що українці ще дуже далекі від вироблення конструктивно-критичного ставлення до своїх національних міфів». Ця дискусія стала першим випадком в історії незалежної України, коли комуністи й радикальні націоналісти виступили спільним фронтом, об'єднані тим, що ріднило їх і з російськими євразійцями, — ненавистю до Заходу.

Коресподент. Що, на вашу думку, є першопричиною такої популярності письменниці?

Дослідники. З ім'ям Оксани Забужко пов'язаний вихід сучасної української літератури на міжнародну арену. Твори письменниці перекладені понад 20 мовами, окремими книжками виходили в Австрії, Болгарії, Італії, Ірані, Нідерландах, Німеччині, Польщі, Росії, Румунії, Сербії, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швеції. Книжка розмов із варшавською публіцисткою Ізою Хруслінською «Український палімпсест» початково вийшла польською мовою і взимку 2013—2014 рр. стала для польських еліт важливим джерелом знань про Україну, допомігши визначитися з політичною підтримкою Майдану.

Вистави за творами письменниці йдуть на багатьох театральних сценах України, Європи і Північної Америки. У лютому 1998 р. у Нью-Йорку відбулася прем'єра драматичної сцени (моноопери) для мецо-сопрано та камерного ансамблю «Клітемнестра» за однойменною поемою Оксани Забужко (композитор: Вірко Балеї (Virko Baley), англійський переклад: Ліса Сапінкопф (Lisa Sapinkopf).

У 2001 р. на Київській студії хронікально-документальних фільмів знято експериментальний фільм «Хроніки від Фортінбраса» за мотивами однойменної збірки есеїв (режисер Оксана Чепелик).

Поезії Забужко покладені на музику багатьма українськими та зарубіжними композиторами. З 2012 р. письменниця співпрацює з гуртом «Тельнюк: Сестри», п'ятий концертний альбом якого «Дорога зі скла: LIVE» створено головно на її вірші.

У 2015 р. Чеське Радіо Влтава (Прага) підготувало театралізовану аудіоверсію роману «Музей покинутих секретів» (драматичний цикл із 15 передач, чеський переклад: Ріта Кіндлерова, режисер: Петр Манчал).

Учитель. Від прес-конференції ми переходимо до роботи секцій.

Завдання для груп

1 – дати загальну характеристику...

2 – прочитати вибірково ... , підготувати відгуки.

3 – підготувати узагальнення на тему: «Мій погляд на Оксану Забужко через призму її творів»

Учитель. Готуючись до уроку ви прочитали..

Бесіда

Які враження від прочитаного?

Які проблеми порушує письменниця у своєму творі?

Охарактеризуйте композицію твору.

Як ще можна назвати цей твір?

Хто головні персонажі? Як склались їхні долі?

Які висновки ви зробили для

себе?

Учитель. Послухайте узагальнене повідомлення: «Мій погляд на Оксану Забужко через призму її творів»

Оцінювання учнів

Домашнє завдання: прочитати роман «Ініціація» Люко Дашвар

Тема уроку: Люко Дашвар (1957). Відображення епохи у творчості письменниці

Мета уроку: Ознайомити учнів з життєвим та творчим шляхом письменниці, підкреслити особливості її творчої манери, охарактеризувати художній світ авторки, визначати їх проблематику, сприяти вихованню почуття людської гідності, відповідальності за власний вибір.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

живемо під чортом неначе під Богом
і вправно жонглюєм словами
в яких від глибини від прасуті святого
немає ні грона

Юрій

Андрухович

Хід уроку

Організаційний момент

Оголошення теми та мети уроку

До уроку учні заздалегідь готують індивідуальні завдання (виступи)

Учитель. Читати твори української письменниці Люко Дашвар і бути байдужим до її слова неможливо. Ірина Іванівна Чернова – таке її справжнє ім'я. На додачу до своєї письменницької діяльності, до 2006 року займалася журналістикою, а після 2006 — також почала займатися написанням сценаріїв для телебачення. Лауреат літературної премії Коронація слова: у 2007 році роман «Село не люди» здобув ІІ премію та премію «Дебюту року» від книжкового порталу «Друг Читача», у 2008 за «Молоко з кров'ю» стала дипломантом конкурсу, а 2009-го її роман «Рай. Центр» отримав диплом «Вибір видавців».

Повідомлення учнів

Життєпис

Народилася в Херсоні 3 жовтня 1957. Отримала дві вищі освіти: Одеський інститут легкої промисловості (бакалавр за спеціальністю «інженер-механік») та Академія державного управління при Президентові України (магістр за спеціальністю «державне управління»).

Після отримання першої вищої освіти (технічної), працювала за інженерною спеціальністю, вийшла заміж, народила дітей. Потім звільнилася та пішла працювати обліковцем листів у газету. Так у 1986 році розпочалася її журналістська кар'єра. Через півроку роботи в газеті стала заступником головного редактора.

З 1991 року — головний редактор херсонської молодіжної газети під назвою ?. Після розпаду СРСР займала посаду голови комітету у справах преси й інформації Херсонської облдержадміністрації. Звільнившись, заснувала власні дві газети у Херсоні, редакцію яких розграбували. Після цього переїздить разом з родиною до Києва.

З 2001 року головний редактор газети «Селянська зоря». Саме період роботи у «Селянській зорі» письменниця визначає як незабутній життєвий досвід, саме у цьому виданні письменниця вигадала там рубрику «Пам'ятаю все життя», у якій люди, надсилаючи до редакції листи, розповідали в них про єдиний незабутній факт свого життя. Деякий час працювала журналістом і редактором жіночих журналів.

Згодом, закінчила курси сценарної майстерності голлівудського професора Річарда Криволиніна. Відомо що письменниця також навчалася у школі практичної журналістики та на курсах з нейролінгвістичного програмування.

З 2006 року займається виключно літературною та сценаристською діяльністю, українською (романи) та російською (кіносценарії).

Початок письменницької діяльності

Кіносценарії

Пише сценарії для телесеріалів та телефільмів російською. Однією з перших її кіносценарних робіт у 2007 році стало написання сценарію для телефільму «Луна-Одесса» знятого «Українською Медійною Групою» для телеканалу 1+1.

Дашвар написала сценарії до наступних фільмів (під своїм справжнім ім'ям Ірина Чернова):

Російською

- За три дня до любви (серіал, 2018)
- Хороший парень (серіал, 2017)
- Подкидыши (серіал, 2016 — донині)
- Хозяйка (серіал, 2016)
- Сашка (серіал, 2013—2014)
- Нахалка (серіал, 2013)
- Возвращение Ляли (серіал, 2014)
- Красотка Ляля (серіал, 2014)
- Дворянка Ляля (серіал, 2014)
- Голубая кровь. Гибель империи (док. телефільм, 2013) також виступила режисером
- Женский доктор (серіал, 2012—2013)
- Любовник для Люси (телефільм, 2012)
- Петр Вельяминов. Тени исчезают... (док. телефільм, 2010)
- Адъютант его превосходительства. Личное дело (док. телефільм, 2010)
- Соседи (серіал, 2010)
- Акула (серіал, 2009)
- Русский «Титаник». Дожить до рассвета (док. телефільм, 2009)
- Луна-Одесса (телефільм, 2007)
- Падение всесильного министра. Щелоков (док. телефільм, 2005)
- Одиночное катание. Смерть фигуристки (док. телефільм, 2003)

Українською

Сквот 32 (повнометражний худ. фільм, 2019)

Література

Перший роман Дашвар «Село не люди» вийшов у 2007 році й став лауреатом премії конкурсу «Коронація слова 2007». Наступний роман «Молоко з кров'ю» став дипломантом «Коронації слова 2008» та переможцем конкурсу «Книга року Бі-Бі-Сі — 2008». Третій роман авторки «РАЙ.Центр» став дипломантом конкурсу «Коронація слова 2009» у категорії «Вибір видавців».

Восени 2010 року вийшов четвертий роман письменниці «Мати все». 2012 року конкурс «Коронація слова» надав письменниці відзнаку «Золотий письменник України», що надається письменникам, чиї твори продалися накладом понад 100 тис. примірників.

У період з 2011 по 2012 роки авторка презентує трилогію «Биті є» — серія, що складається з трьох романів, кожен з яких описує подальше життя одного з трьох хлопців — героїв роману «РАЙ.Центр» — Макара, Макса та Гоцика. П'ятий та перший роман трилогії «Биті є. Макар» вийшов у 2011 році накладом 15 тис. прим. Друга частина трилогії «Биті є. Макс» побачила світ на початку 2012 року накладом у розмірі 25 тис. прим. Останній роман серії «Биті є. Гоцик» було видано влітку 2012 року накладом 30 тис. прим.

У 2013 році вийшов восьмий роман письменниці «На запах м'яса». У жовтні 2015 року видавництво КСД анонсовало вихід нового, вже дев'ятого, роману письменниці під назвою «Покрова». 2 лютого 2016 року відбулася офіційна презентація книги «ПоКров» та зустріч із авторкою у Києві. У липні 2018 видавництво КСД оголосило про вихід нової книги письменниці 16 серпня 2018 році — роману Ініціація.

Усі книги авторки друкувались у харківському видавництві «Клуб сімейного дозвілля». Загальний наклад книжок письменниці складає вже понад 300 тисяч примірників. У зв'язку з цим багато українських ЗМІ називає авторку «найтиражованішою письменницею країни». Прототипи літературних героїв та сюжетів Люко Дашвар, здебільшого, почуті або побачені письменницею явища реального життя.

Про псевдонім письменниці

Першу книжку «Село не люди» 2007 письменниця подала на конкурс «Коронація слова», а оскільки конкурс анонімний, надісланий рукопис треба було підписати псевдо й так виникла «Люко Дашвар». Псевдонім Люко Дашвар письменниця вигадала, зібравши склади і літери імен дорогих для неї людей.

Твори

Серед романів авторки:

«Село не люди» (2007), «Молоко з кров'ю» або «Примха» (2008), «Рай.Центр» (2009), «Мати все» (2010), Трилогія «Биті Є», «На запах м'яса» (2013), «ПоКров» (2015), «Ініціація» (2018).

Підсумки уроку. Оцінювання повідомлень учнів

Домашнє завдання. Дати відповідь (письмово) на запитання: У чому полягає неповторність творчості Люко Дашвар?

Тема уроку: Творчість Степана Процюка (1964), Особливості творчої манери автора

Мета уроку: ознайомити учнів з творчістю С. Процюка, що є зразком постмодерної екзистенційно-психоаналітичної літератури, розвивати вміння «уявляти» художню особистість письменника, розуміти діапазон його філософських роздумів.

Процюк-прозаїк намагається стати більшим, ніж речник доби.
В.Костюк

Хід уроку

Учитель

Степан Процюк — поет і письменник. Народився 13 серпня 1964 р. на Львівщині. Закінчив Івано-Франківський педінститут та аспірантуру Інституту літератури НАН України. Викладає сучасну українську літературу в Прикарпатському університеті (м. Івано-Франківськ).

Повідомлення учнів

Учень-дослідник творчості

Літературна біографія розпочалася у 1992 р., коли була надрукована перша поетична збірка С. Процюка «На вістрі двох правд» (збірник літгурту «Нова дегенерація», передмова Юрія

Андруховича). Далі з'явилася збірка віршів «Апологетика на світанку» (Ужгород, 1996) та збірка поем «Завжди і ніколи» (Львів, 1999). У зв'язку із малоз'ясованими обставинами перестає писати вірші, переходячи виключно на прозу та есеїстику, зокрема, так звані письменницькі колонки у газетах України. У 1996 р. вийшла збірка літературних есеїв С.Процюка «Лицарі стилосу і кав'ярень» (Київ), а також перша книжка прози «Переступ у вакуумі». У 2001 р. тернопільське видавництво «Джура» друкує збірку повістей «Шибениця для ніжності», що заслужила чимало суперечливих за своєю апологетичною патокою або іронічних чи навіть з агресивним

несприйняттям відгуків та рецензій. У 2002 р. Івано-Франківське видавництво «Тіповіт» друкує збірку повістей «Серафими і мізантропи», для якої характерне зображення межових невротичних станів людини.

Учень

Також у 2002 р. С.Процюк дебютує як романіст. Львівська «Піраміда» друкує його «Інфекцію». Як завжди, критичних контрверсій вистачало: від тверджень про появу роману «національної честі» до роздратованих реляцій у порожнечу, мовляв, справжній українець не міг би бути таким жорстким щодо критики національних негараздів і ментальних недоладностей. Також писалося про те, що «Інфекція» є поступом щодо композиції та поетики українського роману і про те, що це взагалі не роман. Доля наступного роману «Жертвопринесення» є трохи сумнішою. Адже у зв'язку із якимись метафізичними обставинами (може, справа у назві?) він донині не вийшов окремою книжкою.

У 2005 р. вийшов третій роман — «Тотем» (видавництво «Тіповіт»). У цьому творі помітне посилення інтересу до онтологічних питань: смерть і страх, фетишизація і неврози, відчай і пошуки можливих рецептів гармонії.

Автор мав літературні вечори у багатьох містах України (Києві, Харкові, Львові, Ялті, Тернополі, Ужгороді та ін.), а також у Кракові (на запрошення Ягеллонського університету) та Берліні. Є лауреатом багатьох національних літературних премій: 7-разовий лауреат премії журналу «Кур'єр Кривбасу» (1998— 2003 рр. включно), премії «Благовіст» (2000 р.), а також міської літературної премії ім. І.Франка (2002 р.) та обласної літературної премії ім. В.Стефаника. У 2003 р. за роман «Інфекція» був номінованим на здобуття Шевченківської премії.

Окремі твори, переважно вірші, перекладені кількома іноземними мовами (німецькою, російською, словацькою).

Учень Проза Прощюка є одним із найконтрверсійніших елементів сучасної української літератури. Автора часто звинувачують у натуралізмі та фізіологізмі. Автора підхваляють за екзистенційну сміливість. Автору закидають вульгарність та імітацію щирості. Проте багато читачів вважає, що так звана вульгарність у Прощюковому виконанні — це лише страх тієї за чистотою духу. Прощюку закидають і хворо бливий патріотизм, і відсутність будь-якого патріотизму.

Сам письменник переконаний, що справжню творчість повинна спонукати читача до роздумів, до суперечок, до віднаходження разом з автором своєї дороги та місця в житті.

Літературна критика про письменника (прийом «Мозаїка»)

«Ні про яку іншу прозу не доводилося чути більш суперечливих думок. Від абсолютного захоплення — до настільки ж абсолютного несприйняття, і це ще м'яко сказано» (І. Андрусяк).

«Серед покоління, яке увійшло в літературу з початку 90-х років, Степан Прощюк один з найперших прийшов до потреби вибудувати новий ідеологічний стержень суспільного буття» (Є.Баран).

«Прощюк пише про прості, водночас жахливі речі: відчай, самотність, самозречення» (І.Бондар-Терещенко).

«На сторінках прози Степана Процюка... повсякчас взаємодіє святе і грішне» (Л.Дякунова).

«Герой повісті Степана Процюка спостерігає цей прозаїчний світ з вершини морального максималізму та глухої іронії» (М.Жулинський).

«Мужність Степана Процюка — нелукаво глянути в очі зяючій порожнечі. Мужність вжахнутися і відмовитися від запрошення на карнавал» (Гр.Ординець).

«Прощук продовжує... хірургічне втручання у нетрі української золігофренілості» (В.Терлецький).

— Чи виникло у вас бажання прочитати твори Степана Процюка?

Рольова гра «Журналістське інтерв'ю про життя і творчість С.Прощука»

Учитель визначає дві групи, у кожній з яких є «автор» і «журналісти».

Завдання: відтворити ситуацію журналістського інтерв'ю на основі біографії та реальних інтерв'ю Прощука. Потім групи ставлять запитання учням класу. Учитель пояснює власне сприйняття творчості С.Прощука через короткий огляд роману С.Прощука «Інфекція».

Аналіз творчого стилю Степана Прощука (інформація, зібрана учнями)

На уроці вчитель об'єднує учнів у експертні групи, де вони мають осмислити і продумати, як краще збирати потрібний матеріал у домашніх групах і як його презентувати.

Завдання: засвоїти значний обсяг інформації за короткий проміжок часу:

1-ша група — художні особливості творчості С.Прощука.

(У поле зору С.Прощука потрапляють божественне середовище письменників, відоме, очевидно, з власного досвіду; студентське життя; менше — взаємини журналістів, будні молодого вчителя. Автор змальовує «пересічне життя непересічних істот» (Л.Дякунова). «Всі жанри гарні, крім нудного» — цей афоризм Вольтера як ніколи доречний у розмові про повісті С.Прощука. Усі його повісті читаються цікаво, легко. Але ця легкість ілюзорна. Це насичене, заповнене до країв (кров з м'ясом) письмо. Це напруга думки, постійний, наскрізний діалог з читачем і самим собою; це дискусія, «настільки банальна і глибока, настільки банальною і глибокою (трагічною) є національна Історія» (Є.Баран). Матеріал, що добирає письменник, має певну закономірність: відсутня настанова на досконале відтворення подробиць персонажа — автора цікавлять передусім людські взаємини, любов. Усе інше слугує здебільшого тлом, змалюванням якого автор себе не обтяжує.)

2-га група — тема, ідея, жанр.

(Наскрізна тема — стосунки між людьми, взаємини із власним «Я», шукання Всевишнього. Відповідей у творах немає. Істину доводиться знаходити самому. Християнська домінанта творів деколи виразна, часом прихована, а інколи невідома. Вона все ж незмінно присутня в кожному творі Прощука. Валентин Терлецький так сказав про книжку «Шибениця для ніжності»: «Шість окремих творів, що незримо зв'язані спільною пуповиною: роздумами, з якого скла робити вікно у своєму серці, аби туди заглянув Ісус Христос».

Ідея — бажання показати, що таке життя, до якого ми призвичаїлися, не гідне

людини. Його необхідно змінювати, тому письменник не описує світ, він його лікує.

Жанр — екзистенційно-психоаналітична література. Проза С.Процюка нервова, затята, жовчна й, заразом, — по-підлітковому цнотлива. «Ця проза страждає від того, що не вміє робити реверансів в бік тієї чи іншої модної течії» (А. Маланюк)

3— *тя* група – асоціації читача.

Проза Прощюка асоціюється зі старовинним самурайським ритуалом характері, який підносить якнайвище честь. Та чи можна тоді, коли «совість стала ганчіркою, прапор – тканиною, віра – рудиментом минулого» «залишатися осторонь тих страхітливих перетворень, що відбуваються на території України і в душах ще незачерствілих людей. Тільки завдяки власному кодексу гідності, подібно до самурайського, можливо вистояти або відійти не запльованим» (В. Терлецький)

Проте вони засвідчують значно більше, ніж елементарну ерудицію С.Прощюка — тут прочитуєте ся актуальна нині для Постмодернізму інтертекстуальна гра. Звідси — зануреність, крім української, щой у літературі європейській без набридливих вервечок імен і фактів. Ця обізнаність виявляється на глибшій рівні — у виборі кута зору, предмета оповіді, зрештою, змалюванні персонажів.

Непомітне, але невідступне затягування читача до дії, коли мимоволі стаєш ще одним героєм повісті, відчуваючи, що описане у творі — це і про тебе теж.

«Не треба читати його (Прощюка) прозу манірним обивателькам, зніженим інтелігентам у тріснутих окулярах, товстим скоробагачкам, денационалізованим роботягам. Бо це може бути небезпечним, а душевний спокій і рівновагу потрібно берегти. Ця проза для сильних, що не соромляться своїх вад, не пасують перед натиском жорстокої реальності, сміливі ідентифікують добро і зло і в разі чого здатні на рішучі й болючі кроки» (В.Терлецький).

Байдужим або таким, хто ступив, хай на крок, на територію байдужості — його прозу читати не слід. «Мій читач — це питання віри в мою прозу. Наскільки я знаю, це люди освічені та емоційні, котрі мали чи мають непрості життєві колізії або навіть певний травматичний досвід. Вони не вважають мою прозу «нещирістю» чи «позерством», «сублімацією» чи «патетикою». Їх не відштовхують сумні чи натуралістично-фізичні сторони моєї творчості» (С.Прощюк)

Підведення підсумків уроку

Тема уроку: «Репортаж із царства нелюбові». Образ Свирида Кирилка. Роль філософських відступів у творі

Мета уроку: розкрити суть образу Свирида, героя постмодерної літератури; розвивати вміння осмислювати прочитане; виховувати бажання зрозуміти своє «Я»; допомогти учням зрозуміти діапазон філософських роздумів-трактатів; виявляти ознаки постмодерного твору.

Куди йти? Кому вірити?
С. Процюк

ХІД УРОКУ

Організаційний момент

Оголошення теми та мети уроку

Учитель. Що найстрашніше для людини? Старість, невдячні діти, смерть. Горе і радість можна розділити з друзями. А якщо їх немає? Якщо людина самотня? Звучить банально: навколо скільки людей, а самотня. Чому? Натисни кнопку мобільного, електронного листа, зайти на будь-який сайт знайомишся хоч з мільйонами. ХХІ століття ло всі умови, щоб людина не почувалася самотньою. Так здається. А може, насправді замінило дружній потиск руки, веселий погляд від радості зустрічі, секретні розмови «на вушко» на механічний спосіб спілкування. Ще шлунок можна одурити замінником їжі, але серце, душа відразу чує фальш, жде справжнього.

С.Процюк тонко відчуває проблему самотності сучасної людини. Ой як багато людей згодяться зі словами повісті: «Я боюся повертатися додому. Там ніхто не чекає. Навмисне вештаюсь вечірніми вулицями в надії зустріти знайомих. У розмовах із ними збігає час. Часто після роботи телефоную — ану ж хто запросить у гості, нагодує, поставить чарку, а мо', й пожаліє. Спеціально вигадую причини, аби не йти на свою занедбану квартиру. Коли ж весь запас моєї кмітливості вичерпується, коли зроблено обов'язковий вечірній дзвінок в чуже місто до котрогось знайомого і вже я знаю, що у нього «все класно» (йому кажу те ж саме), тоді неквапом іду додому. Дорогою мені ще не сумно, бо маю багато мрій: може, хтось увімкнув у моїй квартирі світло (і я побачу ще з вулиці); нехай навіть злодій — все'дно жива людина; може, якщо світло буде вимкнене (а так буває завжди), хтось приходив і залишив для мене запаску. Можливо, хтось написав...

Повертаюся. Не знаходжу ніякої записки і листа (як завжди), але ще дивлюся під ковдру; раптом її там заховали? Поглядаю на речі: може, хтось попереставляв їх чи витер порошок? (Завжди все на місці.) Після цих ретельних перевірок іду питати сусідку-пенсіонерку: «Ви не бачили, щоби до мене заходили?» Вона незмінно відповідає: «Ні, синку. Не було нікого».

2. Скласти сенкан до слова «самотність».

3. Образ Свирида Кирилка і царства нелюбові.
— Чи можемо його назвати самотнім?

— Як ви розумієте «царство нелюбові», у якому заблукав С.Кирилко? Людство вже давним-давно вивело формулу щастя: сім'я, друзі, робота. А як до цього

всього ставиться Свирид Кирилко?

1. Сім'я. З дружиною розлучився.

2. Мати. Материнська любов глибока: «Як ти там, синусю, чи здоровий?», «кожної ночі, синусю, снишся мені маленьким». Вона присвятила себе синові: «Скільки, Свириду, чоловіків до мене чіплялося, нікого не хтіла, для тебе жила». Мати живе спогадами. Чому? Син зараз далеко, матері болить його розлучення. Але жодного слова докору. І тільки тривога: «До ранку не могла заснути». Так і хочеться додати — «мій м'ятежний сину». Лінію «мати — син» з'ясовуємо не зі слів чи вчинків Свирида, а саме із листа матері до нього.

3. Друзі. «Колишні інститутські друзі Свирида розчинялися у нірвані забуття. Часом він не міг пригадати їхніх імен: «Його друзі, колись такі яскраві та цікаві, ставали універсальним лицем із слідами безжального побуту, одруження, років — айсберга обезлюднення. Обезособлення».

4. Робота. «Як остогидли ритуальні дзвінки: 8.30 — на урок, 9.15 — з уроку... Байдуже, а часом дитячо-цинічне обличчя Ослюкевича. Щось відмирало у Свиридовій душі, гинуло паралельно із сірістю школярських буднів».

5. Внутрішній розстріл. «Свирид Кирилко двічі переживав внутрішній розстріл. Вперше це було у дитинстві. Хлопець молився на свого молодого вчителя ботаніки... Раптом за казковими дверима учительської почув роздратований голос біолога: «Розумієш, мене замахали вже це дурне село і ці дурні діти! По горло!». Хлопця лихоманило. Сльози розчинялися в осінній землі. «Я буду вчителем! Але не таким, як він!» — болісно ховав віру в бога-людину. Друге потрясіння було значно пізніше. На другому курсі почав читати лекції молодий викладач філософії. Навряд чи асистент-філософ підозрював, що має у Свиридовій особі майже духовного раба. Але одного разу Кирилко випадково зустрівся із молодим екс-ніцшеанцем у кав'ярні: «Ви у фірмі? А як же Ніцше? — А що Ніцше? В могилі! — радісно задоволеним прищуром ковзнув по студенту вже не філософ. Було відчуття, що у грудях обірвалася важка, 24-кілограмова гиля. Зрозумів, що не відчуває до філософа ні любові, ні ненависті, ні жалю, ні огиди».

6. Навколишній світ. «Боже любий, як тупо коротая свій вік у цій дірі, пересиченій пітекантропією». «Він живе між хробаччям, яке ненавидить один одного через те, що обділене щастям. Він живе у країні Нелюбові та Антирадості!».

— Складіть ці уламки і постане страшне видиво: розтрошене все — сім'я, ідеали... Минуле нудне, а майбутнє сіре. Ось воно, страхітливе царство нелюбові.

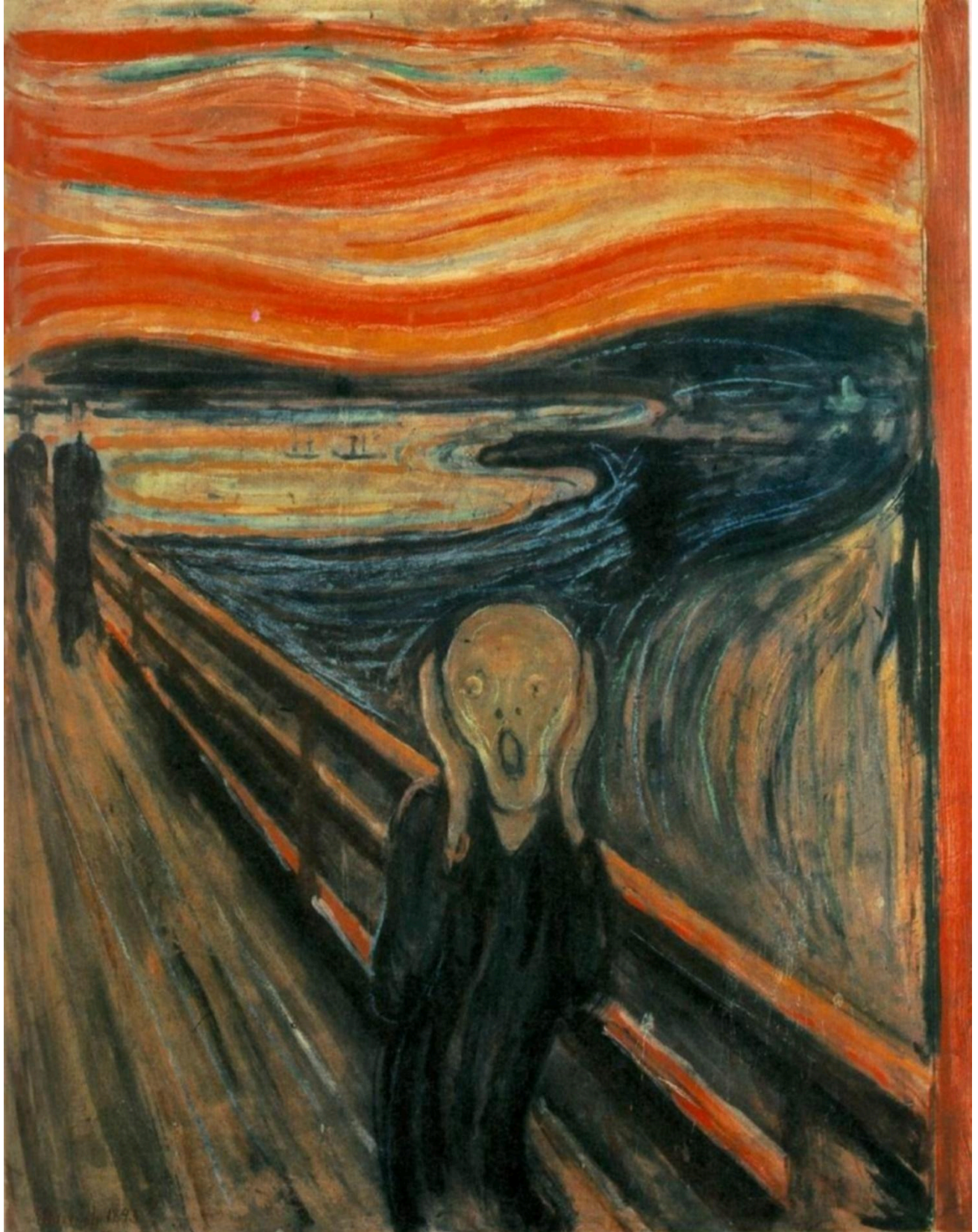
— Чому там опинився Кирилко? Він — жертва долі чи винуватець? До якої думки ви схиляєтесь?

Яка там жертва. Винуватець! Слабак! Розмазня, що тільки нюняє від маленьких життєвих похибок. Ти живий, здоровий, тому радій життю! Та, врешті, спробуй допомогти комусь, відвідай маму, знайди цікаву роботу. Не муч дітей і сам не мучся!

Свирид — молода людина, що намагається знайти свою стежку в житті. Але не знає, на що зіпертися: минулі ідеали розгромлені, поруч — душевна розруха, майбутнє — сіре і страшне. Він — нігіліст, песиміст. Розгублений. Можна видаватися на людях безтурботним і веселим, проте себе обманювати не зможеш. Тому залишається тільки жаліти себе, як це робить Свирид. «Приходячи у свою кімнатку, перевтомлений уроками і невизначеністю, Свирид

відкривав малоприємну здатність на 200—300% чутливіше прислухатися до таємничого, як амеба, життя власного організму. Ось закололо у лівій частині грудей. Легені. А може, серце?». Так, Свиридові погано, болить душа, тривожить невизначеність, він у полоні страшного царства. І яка різниця, чи сам винуватий, чи хтось? Душа його волає про допомогу.

Порівняння стану Свирида Кирилка із настроєм картини Едварда Мунка «Крик»

— Чому виникла ця асоціація?

«Спочатку я був імпресіоністом, але у зв'язку із зачастілими ударами долі і

екзистенційними відвертостями, які я переживав у часи своєї приналежності богемі Християнії, мені стало тісно в рамках імпресіонізму і невимовно тісно у рамках реалізму», — зазначає сам Е.Мунк (Великие художники. - Ч. 92. - С. 10). Картина Е.Мунка «Крик» належить до перших малярських творів експресіонізму. Чому творчість саме цього художника тогочасні мистецтвознавці та критики назвали «Криком часу»?

Мабуть, тому, що в одному з найхарактерніших його полотен - «Крик» - знайшла своє відображення не просто людина у непривітному, похмурому, безрадісному світі, а людина, полишена на саму себе, яка відчула жах від своєї самотності серед бездушної людської цивілізації. Начебто йдуть мостом інші люди, начебто якесь поселення видно з того мосту, якісь човни увійшли в затоку, а людина кричить.

Що ж страшить її? Самотність серед людей? Нemoжливiсть відхилитися від напрямку, обмеженого перилами мосту? А може, відірваність від природи, яка ледь видніє там вдалині за мостом?

Суперечлива натура Свирида Кирилка.

Чи має Кирилко бажання змінити життя? Йому хочеться вирватися із пекла життя, але на дорозі стають знову зло, ненависть. «Свириду хотілось виблювати, аби більше ніколи не чути голосу ненависті, який живе на Землі в супрязі із голосом любові».

Яку б позицію щодо образу Свирида ви не обрали, одне залишається незмінним: лишатися байдужим до долі героя неможливо. У чому секрет?

Це одна з рис художнього стилю С. Процюка як постмодерніста: постійне затягування читача у лоно дійства.

Процюк — майстерний психолог, він повен уваги до людини і співчуття до неї. Пильно вдивляється у свого героя, аналізує, розкладає його «Я».

Процюк — філософ, що спирається на засади екзистенціалізму. Основною категорією у філософії екзистенціалізму є поняття існування, яке ототожнюється з індивідуальним переживанням людини, що є первинним. Людина створює світ, яким хоче його бачити. Зовнішній світ без людини - абсолютне ніщо, людина ж у світі перебуває зі своїм буттям. Закинута у вир ірраціонального, недоступного розумові буття, вона шукає в ньому сутність. Ці шукання викликають жах, відчай, відчуття трагедії буття, що становлять головний зміст особистого життя людини. Суспільство для екзистенціалістів — щось чуже, руйнівне для внутрішнього світу індивіда. Паралель: В.Підмогильний «Місто».

Отже, за думку Свирида береться і ненависть, і добро. Бо у самій натурі Кирилка є і біле, і чорне.

(Заповнення таблиці «Чорне і біле в натурі Свирида Кирилка.»)

Чорне і біле в натурі Свирида Кирилка

Чорне	Біле
Піддається стороннім впливам	

Майбутнє уявлялося сірим айсбергом, покритим добротною мрякою	Краще не розтривожувати, не наврочувати цього незримого загадкового циклопа
Боже любий, як тупо коротаю свій вік у цій дірі	Мимоволі хотілося мріяти про неіснуючу країну Айлайлу
Колишні друзі Свирида розчинялися у ніврані забуття	Спочатку картав себе за байдужість
Потім забувалося і картання	
Зараз, 26-літнім, робити цього не міг та й, правду кажучи, не хотів	Свирид був для хлопців психологічною нянькою
Непевне, Свириде, вона (байдужість) відібрала у тебе зір для розрізнення колись дорогих облич	Свирид намагався протистояти фабриці морального стандарту
У мене неприємності в особистому житті	Свиридові прагнулося слухати хорали всепланетарної любові
	Бідні, добрі люди, що оточують тебе, Свириде. Як все-таки їх любиш!

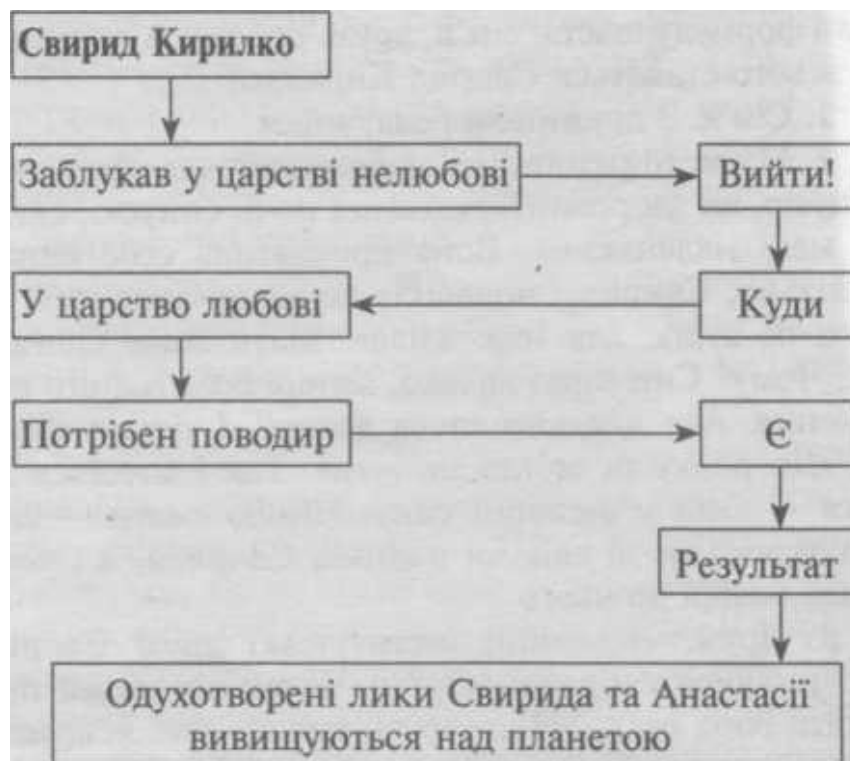
Кохання.

Як вирватися з обіймів царства нелюбові? Для цього необхідний поводитир. І він є це кохання. Висоту в математиці можна легко виміряти у см, км. А як виміряти висоту людських почуттів - кохання? Хіба можна сказати краще за Шекспіра, Пушкіна, Сосюри? Але слова знаходяться, бо саме кохання - це неосяжна даль. І Степан Процюк знайшов спосіб вивищити кохання, спочатку завівши у царство нелюбові, а потім довівши, що людина у ньому не виживе, бо створена для іншого - для любові.

Тиша. Рідкісна, аж моторошна тиша. Планету заповнює любов. Смердюче і кусюче гаддя, рогаті потвори з усіх-усюд сповзають до великого провалля. Урвище, доценту заповнене покидьками, западається у підземелля.

Високий звук перемученої любові - це найвеличніше жертвопринесення Богові рветься до неба.

Схема

Зливається із ним. Одухотворені лики Свирида та Анастасії вивищуються над планетою.

(Учні шукають музичні асоціації.)

5. Роль філософських відступів.

Учитель. Якщо впливу сюжету літературного твору читачеві мало, Процюк переходить до крайніх методів лікування — зіткнення читача з проблемою сам на сам. Така доля, як на мене, філософських моралізаторських трактатів. Так, Процюк — мораліст, але не той, хто лізе кожному в очі зі своїм повчанням, а той, хто хоче збагатити людину. Основна турбота письменника, щоб люди зберегли собі людське, а література, яка піддавалася страхітливим деформаціям у певні періодирозквіту чи застою, зберегла серйозність і гуманістичну суть.

«У розлогих філософських, публіцистичних відступах виявляється форма вираження авторської позиції — голос автора. З погляду стилістичного вони визначаються патетичністю, пафосністю, експресивністю і дають максимум простору при мінімумі умовності, що дозволяє успішно приховувати слабке опанування С.Процюком техніки виходу з оболонки авторського «Я». Ситуація згубно відбилася на сприйнятті твору:

порушені серйозні проблеми, але їх позбавлено відповідного оформлення»

Чиї думки поділяєте ви?

Як трактати вживаються із сюжетом твору?

III розділ — Трактат про егоїзм («Кирилко обіцяє приїхати до Палагни, бо бачить перед собою «сухеньку бабуню», яка показувала свої рукописні книжки, махала пораними руками, мов чайка. Він навіть кинувся до Палагненої руки. Втиснув у старечу руку гроші.

Але «обов'язково!» — прозвучало неприродно (пікантна приправа —

перчина альтруїзму)».)

IV розділ — Тракта́т про легкі неврози («сьогодні місто Кирилкові асоціювалося із дитячими уявленнями про туманний, на дві третини населений людоджерами та шпигунами Альбіон»).

V розділ — *Mania Grandioze* («розчарування Кирилка у величі «представника еліти», еліта звучала для нього як святе»).

X розділ — Тракта́т про переляк («впадав у світ депресій, знаючи, що всяка меланхолія — це хвороба ніжного розм'якшеного мозку»)

XI розділ — Тракта́т про байдужість (внутрішній розстріл Кирилка. Байдужість до науки колись людинобога, заняття комерцією).

XIV розділ — Тракта́т про правду (він і вона).

XV розділ — Тракта́т про трьох осіб, що не знайшли застосування своїй енергетиці (розчарування у друзях).

XVI розділ — Тракта́т про наївну мрію (розквіт почуттів Свирида і Анастасії).

Розгляд думок учнів про Трактати, узагальнення і висновки з допомогою крилатих висловів.

Учень. Хто сказав, що ми нерівні? Чому обов'язково має бути хтось величним? Ми всі різні: власні почуття, переживання, кожен з нас має своє, єдине, унікальне ДНК. Як серед розмаїття людей знайти цих величних? (Тракта́т «*Mania Grandioze*»). Придивімося до логіки життя. Людина може легко повестися: «Ти не такий, як усі, ти особливий».

Вчитатися б у цей трактат артистові, що захворів зірковою хворобою, а ще краще — високопосадовцю. На початку — оди хвали. А потім... Розпач може довести до найгіршого. Чи винна сама людина в трагедії? Так. Але інші, мовою Процюка, мають страшний діагноз — лицемірство. Це той самий підступний змії в Едемському саду, який легко може спокусити, щоб людину із раю перевести в пекло.

То не прислухатися до думки інших? Реально оціни, впізнай себе, знайти себе в безмежному просторі інших «я».

«Репортаж» як постмодерний твір.

Тема «Репортажу із царства нелюбові» — «в океані буденності триває борсання індивіда, приреченого на життя» (Л.Дякунова).

Сюжет — «банальний сюжет про палке почуття між молодими вчителями». Автор не оминає його плотського аспекту. Це почуття засуджене міщанським середовищем. Але повість далека від банальності хоча б своєю будовою: оповідь перемежовується вставними трактатами, що надає їй додаткового виміру — психологічно-філософського.

Жанр — екзистенційна мелодрама. Ознаки постмодерну:

розчарування в ідеалах — внутрішній розстріл Свирида;

розуміння суперечливості світобудови; учительська робота, піднесеність намірів і розчарування: навкруги царство нелюбові;

тотальне висміювання, критика: міщанства — Пилипівни, забуття національного — Палагна наодинці зі своїми записами;

гра з чужим текстом: «Жити в суспільстві і бути вільним від суспільства неможливо, товаришу Свириде»; використання засобів масової культури.

Підсумки.

Яке ваше ставлення до прочитаного твору?

Домашнє завдання.

Написати твір-роздум на основі прочитаних творів С.Процюка: «Чи можливо залишатися Людиною у сучасному суспільстві?»

Тема уроку: Василь Слапчук (1961). Афганська поезія

Мета уроку: розкрити багатогранність відомого сучасного письменника Василя Слапчука, шляхом аналізу поетичних творів розкрити особистість; розвивати аналітичне й асоціативне мислення, комунікативні здібності; виховувати гуманне ставлення до людей.

Обладнання уроку: портрет Василя Слапчука, аудіозаписи пісень, фільм «Дев'ята рота»

Хід уроку

Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Сучасні бойовики і детективи активно пропагують думку, що позбавити

людину життя зовсім нескладно.

Чи так воно? Подумайте над цим під час перегляду уривка з кінофільму «Дев'ята рота» Ф.Бондарчука.

Учні пригадують героїв кінофільму, трагічну загибель, несправедливість втрат і каліцтв тієї війни.

Зовсім недосвідченими солдатами потрапляли юнаки на чужу землю виконувати, як їм казали, інтернаціональний обов'язок. Війна тривала довге десятиріччя — з 1979 по 1989 рік — і забрала життя 15 тис. українських хлопців.

Василу Слапчуку вдалося вижити, хоч він з війни повернувся скаліченим, але сильний духом. «Він вижив, щоб стати літописцем війни в Афганістані, показати драматизм наших днів, існування людини між життям і смертю. Його вірші змушують нас задуматися над смыслом буття. Що робимо? Як живемо?» —

відзначає журналіст Богдан Берекета.

Оголошення теми, мети уроку

Перевірка випереджувального домашнього завдання (рольова гра)

Прес-конференція

(Ролі виконують підготовлені учні.)

Кореспондент газети «Вечірній Кам'янець». Василю Дмитровичу, ми знаємо, що Ви родом з Волині, розкажіть трохи про себе.

В.Слапчук. Моя біографія небагата подіями. Народився 23 грудня 1961 р. в селі Новий Зборишів Горохівського району на Волині. Служив в Афганістані. Там був тяжко поранений. Заочно закінчив Луцький державний педагогічний інститут. Нині проживаю в місті Луцьку.

Кореспондент газети «Подільнин». Розкажіть, будь ласка, про афганську війну.

В.С. В Афганістан прибув на початку війни. Служив у Желалабадській бригаді, яку її називали бригадою смертників. Багато було страшних епізодів. Наприклад, коли взвод прикривав відхід колони з Кабула в Желалабад. Вистріляв ящик патронів. Заклинило башту БМП. Щоб розклинити її, потрібні були неймовірні зусилля. Де така сила в мене взялася, не знаю. Врятувалися дивом.

Прослужив півроку. В одному з боїв під Кабулом був тяжко поранений. Скільки юнацьких життів забрала війна! А скількох покалічила! Ми, «афганці», довго будемо пам'ятати ту «фабрику калік».

Кореспондент газети «Місто». Пане Василю, ми знаємо, що у Вашому творчому доробку 9 збірок. Ви — лауреат кількох літературно-мистецьких премій. Що для Вас Шевченківська премія — радісна подія чи життєвий рубіж?

В.С. Я, мабуть, не дуже емоційна людина, бо якимось по-особливому не зрадив. Звичайно, приємно, але, якби присудили комусь іншому, особливо не засмучувався. Дали мені — то й добре.

Поет-початківець. Василю Дмитровичу, а якою гула Ваша дорога в літературу?

В.С. Перші поетичні спроби були в 6-му класі. Потім довга пауза. Напевне, ніколи не повернувся б до цього заняття, якби не життєві обставини — тяжке поранення. Лікувався у військовому санаторії. Там мені зустрівся чоловік на прізвище Каплін, колишній офіцер, якого всі називали письменником. Вечорами він щось писав, а його книжка красувалася на стенді в кімнаті відпочинку. Отже, приклад для заохочення у мене був. До всього я ще й закохався у дівчину, яка писала вірші та добирала до них музику. Можливо цей фактор був вирішальним. Мій перший «дорослий» вірш присвячений цій дівчині.

Місцевий поет. Я добре пам'ятаю перипетії, пов'язані з виданням першої власної збірки, а Ви?

В.С. Моя перша збірка «Як довго ця війна тривала» побачила світ 1991 року. Ініціатором її видання був волинський письменник Йосип Струцюк. Уклін і подяка йому. До цього два мої рукописи лежали у видавництвах Києва, обидва були схвалені до друку, але розпочалася криза — імперія валилася. Коли ж виникла можливість видати збірку в Луцьку, я взяв трохи віршів з одного рукопису, трохи з іншого й об'єднав їх під назвою «Як довго ця війна тривала».

«Німа зозуля» вийшла через три роки у дрогобицькому видавництві «Відродження».

(Ведучий, закінчуючи прес-конференцію, дякує учасникам.)

Завдання (прийом «Мікрофон»)

— Доберіть асоціативний ряд до слова *війна*, за бажанням скористайтесь аркушем паперу і фломастерами та намалуйте кількома штрихами ваші уявлення про війну.

(Учні пояснюють свій вибір слів, кольорів, предметів, рослин тощо.)

Учитель. Справді, багатогранна палітра асоціацій, кольорів, образів у творах Василя Слапчука. Удома ви прочитали вірші на афганську тему зі збірок «Як довго ця війна тривала» та «Німа зозуля». Чи відповідають вони вашим уявленням про війну? Що для себе нового ви дізналися?

Аналіз поезій В. Слапчука (прийом «Робота в парах») Ліричний герой поезій запам'ятовується винятковою чесністю, умінням нестандартно мислити, оригінальністю світосприйняття. Книжка В.Слапчука «Німа зозуля» — це ліричний щоденник талановитої та мудрої людини, яку афганська війна зробила інвалідом, а доля — поетом.

«Німа зозуля»... Як ми знаємо, зозуля відлічує людський вік своїм куванням, але тут, на війні, вона оніміла. Зозулі не потрібно рахувати роки учасникам великого кровопролиття, адже для них у будь-який день, хвилину може скінчитися життя. Зозуля стала німою від щоденних пострілів, бо від кожного з них згасає чиясь душа.

(Читання вірша, уривок з якого взято епіграфом до Уроку.)

Слів, як у багатьох інших верлібрах, небагато, проте за ними криється глибокий зміст: Афганістан — це смерть, це черга на той світ. А мертві паперові квіти тому й не в'януть, що черга не має кінця...

Покоління Василя Слапчука вчили: Батьківщина — це Радянський Союз. Та в серці поета живе образ іншої батьківщини. Його вірші свідчать про глибоку, синівську любов до своєї землі. Це і поля, і ліси, і навіть та зозуля, яка потім у нього стає німою. Перед нами постає поет-патріот, закоханий у рідний край. Він добре знає історію своєї країни, її народну творчість.

Образи-символи — один з найулюбленіших прийомів Слапчука. Це традиційні символи, запозичені з фольклору, і звичайні речі.

У вірші «Зозуля» із збірки «Як довго ця війна тривала» птиця-віщун розмірковує: «Чи це кувати, а чи ні?» Вона «стулила дзьоба: час покаже...» Але згодом страшний час робить свою чорну справу, і зозуля німіє. Символічно сприймається польова квітка з поезії «Ромашка» (збірка «Як довго ця війна тривала»). Як відомо, на ромашці ворожать на любов, на долю. Серед афганських пісків ця квітка беззахисна, і кожна пелюстка — це примха долі. Боець тілом прикриває квіточку, захищаючи її від міни. І вже ромашка для Василя Слапчука і читача не просто рослина, а живе створіння, безпомічне у шквалі війни.

Калина — поетичний символ України. За народними переказами, калина виростає там, де пролилася кров. У вірші «Такий далекий я від» ліричний герой

зізнається, що відстань, яка роз'єднує його з Україною формально, не може роз'єднати духовно, і Вітчизна стає для нього ще ближчою. Автор відчуває себе частиною народу, правнуком «бурлаки й козака» Енея. Та підступна смерть відбирає чиєсь життя: «Кров стекла вже до краплини».

У розумінні автора війна — насамперед смерть, безглузда, ніким невинуватана, смерть, яка чатує на солдата скрізь. Ліричний герой відчуває миттєвість свого існування. Людське життя коротке, та ще коротша смерть — місток у небуття. Напевно, саме із цих роздумів про суть людського існування і починається Слапчук-філософ:

Один ще тільки подих

і від кульбаби залишається сама назва. Мені це нагадує вибух. Одна лише мить і від людини залишається тільки ім'я і спогад. А цинк невідомо з чим для порядку відправляють батькам.

(«Німа зозуля»)

Які почуття охоплюють людину в екстремальних ситуаціях війни?

(Ненависть, страх, неспокій душі, відчуття краси, любов, сором, муки совісті, жаль...)

Характеристика образу ліричного героя (прийом «Спільний проект»)

Перед учнями перелік віршів В.Слапчука, які потрібно згрупувати за відчуттями ліричного героя.

(Учні працюють на комп'ютерах.)

1. Страх: «То — страх мій. Не чіпай...», «Ми всі солдати паперові», «Війна», «А куля чує серця стук», «Розсипаю кулі», «Дикі гори, мертва тиша...», «Здається, стогне хтось поблизу...», «Я завжди в снах своїх кричу», «Все тяжче й тяжче з кожним роком».

Неспокій душі: «Якщо і досі пам'ять мучить», «Нехай стоять в шерензі дні», «Нікому нечутне волення», «Усе, що робиться намарне», «Набридло все мені і всі».

Ставлення до ворога: «На мить майнула ненависть в очах», «Чому ви в мене стріляєте?».

Відчуття краси: «Цвіте і піниться гранат», «Лиш часом сплону, дивлячись униз...», «Коли я дивлюсь на неї...».

Закоханість: «Лист», «Збулось», «Жінка під літнім дощем».

Патріотизм: «Якщо в пісках Афганістану...», «Вкраїнонько, побійся Прочитати поезії зі збірок «Мовчання адресоване мені», «Як довго ця війна тривала», «Трикнижжя Явіна», «Укол годинниковою стрілкою», «Навпроти течії»

Тема уроку: «Як, скажіть, солдату людиною стати?»

Мета уроку: поглибити знання учнів про основні мотиви творчості В. Слапчука шляхом аналізу поетичних творів, розкрити вплив війни на особистість, розвивати вміння характеризувати ідейно-стильові особливості творів, висловлювати свої думки.

Хід уроку

Мотивація навчальної діяльності

— Що для людини є найціннішим?

— Для чого живе людина? Що від неї залежить?

— Які чинники впливають на вибір людиною певного рішення в житті?

Життя людини — досить суперечливий і динамічний процес, який вимагає від неї вміння освоювати нові реалії соціального та індивідуального існування,

духовної гнучкості з тим, щоб вона могла регулювати свої зусилля відповідно до можливостей. Людина, життєві орієнтири якої чітко визначені, знаходить у собі сили долати обставини, не втративши здатності творити добро.

— Пригадайте, через які життєві труднощі вдалося пройти В.Слапчуку, що допомогло йому в житті не зламатися, які життєві орієнтири не тільки втримали його від прірви небуття, але дали наснаги боротися проти брехні, жорстокості, болю.

— Визначте провідні мотиви творчості В.Слапчука (*прийом «Мозковий штурм»*).

— Прослухайте пісню у виконанні О.Розенбаума «Чорний тюльпан». Чому літак мав назву «Чорний тюльпан»?

— Чи є у вас знайомі, родичі яких загинули під час Афганської війни?

На сьогоднішньому уроці ми разом із Василем Слапчуком спробуємо відчутти найголовніше, чим виповнена «афганська» поезія — тривогою за майбутнє світу, у якому мають місце такі трагічно-абсурдні дієства, і спробуємо усвідомити, хто винен і чи можна цього уникнути.

Оголошення теми і мети уроку

Робота в групах (клас поділено на 4 групи, обрано голів, асистентів та помічників асистентів, визначено час роботи).

Кожна група отримує **завдання**.

1 група — Мотиви любові, смерті та віри у творах В.Слапчука.

2 група — Чи присутній у творах образ ненависті?

3 група — Чи може людина, що тримала в руках зброю, залишатися собою?

4 група — Порівняльний аналіз творів В.Слапчука і О.Стовби.

Після обговорення групи доповідають з обраної теми, а інші учні можуть доповнити відповіді.

Звіти груп

1. Мотиви любові, смерті та віри у творах В.Слапчука

Твори В.Слапчука сповнені любові до України, до природи, до традицій, до матері. Він уже давно не пише просто віршів. Він пише книги поезій зі своєю драматургією, своїми героями, своєю філософією. Коло тем у Василя Слапчука визначене — це *людина*,

кохання, війна.

Щодо останнього тематичного кола, то у Слапчука це вже не тільки особистий досвід, особиста трагедія. Філософ Канетті так сказав про це: «У кожній війні містяться й усі попередні». У Слапчука є також розуміння, що і всі майбутні війни з того самого кореня. Зрештою, це не тільки епізодична форма суспільно-історичного буття. Це — стан, вічний стан Людини, яка прагне ствердити себе і в собі Особистість:

Скінчився рік, немов війна.
Зосталась втома.
Порожня пляшка з-під вина —
Четвертим томом.
(«Мовчання адресоване мені»)

Створений автором образ тиші, сполоханої пострілом, у поезії «Зорепад» має філософський зміст. Порівняння «як саван» підкреслює трагедію, адже відомо, що саван — це тканина, якою обгортають покійників. Тиша пронизана пострілом, а луна від нього, докотившись до дому солдата, вбила матір. Закінчується строфа словами: «Падали зорі...».

Коли згасає зірка, помирає людина. Та друга строфа заперечує цю давню народну істину. Парадокс:

Зорі падають,
їх не меншає.
Солдати гинуть,

А їх все більшає.

Підтекст: зірок на небі не меншає — це закономірно. На місце вбитих «паперових» солдатів прийдуть інші. Завершується вірш риторичним запитанням:

Тільки хто про це думає?

Астрономи і матері?

Образ матері, що чекає свого сина з війни, у багатьох поезіях В.Слапчука, бо мати і Батьківщина — поняття нероздільні. У поета мати земна, домашня. Вона чекає сина, благає Господа, щоб той захистив його. Поезії, де змальована мати, часто автобіографічні. За скупими рядками конкретна людина — матір поета, яка завжди була поруч із сином:

За плечима біль у мене.

Ой, як важко нести, нене.

А війна по п'ятах слідом

Стережіться, мамо Лідо.

Що таке війна?

Я чув і знаю...

Але про це вам краще

Розповідь моя мама.

Мати в поезіях В.Слапчука — віщунка, яка всім своїм єством відчуває те, що коїться зараз з її сином, хоч той за тисячі кілометрів.

Головним мотивом «афганської» поезії В.Слапчука є саме зображення війни, яку автор осмислює через світобачення свого покоління. Війна — це насамперед смерть, безглузда, ніким не виправдана, яка чатує на солдата скрізь, у будь-яку хвилину. Ліричний герой віршів відчуває нетривкість свого існування на цьому світі. Людське життя коротке, та ще коротшою є смерть — місток у небуття. Напевно, саме з цих роздумів про суть людського існування і починається Слапчук-філософ:

Один ще тільки подих
І від кульбаби
Залишається сама назва.
Мені це нагадує вибух.
Одна лише мить
І від людини
Залишається тільки ім'я і спогад.
А цинк невідомо з чим
Для порядку відправляють батькам.

Смерть буває різною, і саме на війні страшною закономірністю є смерть на полі бою. Продовжуючи традиції поетів Другої світової війни, автор від імені свого покоління благає:

Яйщо вже смерть, хай в серце вразить,
Щоб не конав серед живих,
Благально дивлячись на них.
Як смерть, то з першого щоб разу.

Персоніфікована смерть «розставляє свою сіть, і люди в ній мов карасі», «стоїть на чатах носійка смерті — куля»:

чує серця стук
І на його летять удари,
Веде мелодію просту,
Що найкоротша зі всіх арій.
Вдається автор і до порівняння:

Життя обм'якне, ніби лук,

Як тятива на ньому трісне.

Відтворюючи в пам'яті подробиці тих страшних днів, В.Слапчук малює читачам оту мить — відхід у вічність. Ніби в кінофільмі бачимо ми бійця, що стікає кров'ю. На його обличчі вираз нерозуміння. Невже це справді остання хвилина? А може, кров на гімнастерці — це справді плями від вишень з сусідського саду (**«Неначе вишні роздушив...»**)?

Такою ж безглуздою є смерть у хвилини перепочинку. Боець зайнятий буденною справою — «став перемотувати онучі — піхур натерся на нозі...». Постріл серед тиші подібний раптовому грому, який лише раз розсік спокій. Але вже

Трава стелиться під тіло,
Під кров гарячу...
На весь світ
Від страху й болю шелестіла.

Смерть — це трагедія, проте для людини глибоко віруючої відсутній страх перед кончиною. Поезія **«Ось і прийшла йому пора»** побудована на принципі контрасту: зіставляються дві смерті — душмана і «наших».

Душман не корчився від жаху,

Щасливим навіть помирав.

За муки на землі він отримав найвищу нагороду — «Аллах поселить його в рай».

Для покоління, зробленого владою атеїстами, «смерть була тяжка»:

Їм доля випала гірка:
І на землі життя не мали,
І рай на небі не чекав.

«Його вірші колючі і шорсткі, як каміння афганських гір, до якого не раз доводилося припадати усім тілом; шукаючи порятунку. Вони зачіпають за душу, наче колючий дріт, і муляють, і не відпускають, примушують повертатися до них знов і знов», - пише журналіст В.Штинько в газеті «Волинь» від 26 липня 1994р.

2. Чи присутній у творах В.Слапчука мотив ненависті?

Людина зі зброєю в руках у нашому уявленні необов'язово вбивця, бо зброя може бути лише якимось атрибутом, навіть іграшкою. У творі **«У два неповних роки...»** автор згадує дитячі роки, зокрема цікавий подарунок — іграшковий пістолет.

Тоді, безтурботної пори, він «з захопленням розстрілював своїх родичів». Хіба ж дворічна дитина могла подумати, що колись їй доведеться тримати в руках справжній пістолет, по-справжньому

вбивати людей? А тепер Василь Слапчук — солдат, він мусить вбивати.

Посміхайтесь, люди,
Мій пістолетик вистрелив...

Автор ще й досі не може усвідомити, що той «піс толетик» справжній, та все ж його змусять у це повірити. «**Чому ви в мене стріляєте?**» — таким запитанням до ворогів починається ще одна з поезій Слапчука на «афганську» тематику. Ліричний герой не розуміє, за що його хочуть убити, не розуміє, навіщо взагалі ця війна. Він пропонує свободу. Але яка ж це свобода? Вона «на цівці автомата», її треба брати обережно, адже «цівка розпечена дочервона».

Читаючи цю поезію, згадуємо шевченківський «Кавказ». Роздуми ліричного героя кінця ХХ ст. так нагадують відомий монолог колонізатора з поеми, який лицемірно закликає горців до «дружби» й обіцяє, що ті від росіян «багато б дечого навчилися». У пориві захоплення собою загарбник вихваляється своєю культурою, а насправді демонструє варварство:

Т.Шевченко, «Кавказ»:

До нас в науку! Ми навчим,
По чому хліб і сіль почім!
Ми християни...
Якби ви з нами подружили,

Багато б дечому навчилися.

В.Слапчук, «Чому ви в мене стріляєте?»:

Я навчу вас, як треба жити,

Я зроблю вас щасливими,

Я приніс вам свободу.

Лицемірство колонізаторів, як відомо, викрила історія, бо неможливо приносити свободу з автоматом у руках.

До поезії «Чому ви в мене стріляєте?» близький твір «**На мить майнула ненависть в очах**» (збірка «Німа зозуля»).

Цей вірш має елементи сюжету: до солдата Радянської Армії посміхається афганський підліток. Це триває лише мить, коли усмішку змінює ненависть. Далі між представниками різних країн відбувається німий діалог, і вони без слів розуміють один одного:

Коли б і я, як він, стояв без зброї,
І сам один, а їх було хоч троє,

То він би мені горло перегриз,

З цієї кручі скинув би униз...

«Де ж корені цієї ненависті? — розмірковуємо ми разом з ліричним

героєм. — Чому виникає ненависть, коли не було особистої кривди?»
Причину В.Слапчук вбачає знову ж таки в тому, що в очах афганців радянські солдати були окупантами:

...Він народжений і зріс в Афганістані.
А я сюди зі зброєю прибув.

Зброя в руках — це поки що німий, але вже переконливий аргумент на користь тих, проти кого вона може бути направлена. Людина зі зброєю, що прийшла в іншу країну, не може викликати довіру, тому що вже сам зовнішній вигляд її сіє страх.

На принципі контрасту будується поезія «**Кидаю** гранату'» («Німа зозуля»). Це знову монолог окупанта. Він звернений спочатку до тих, кому солдат несе зло:

Підпалю вам обрій,
Підпалю вам хатину.
Йди — погрійсь, людино.

І вкотре відчуваємо душевні муки бійця, який виконує чужу волю. Він розкаюється в тому, що робить, і, переживаючи тяжкі душевні страждання, запитує:

Як, скажіть, солдату
Людиною стати?

Це запитання риторичне, бо влада байдужа до мук совісті «паперових» солдатів. Тому в кінці твору ми бачимо звертання до найрідніших:

Любі мамо й тату...
Кидаю гранату.

В.Слапчук не лише літописець війни в Афганістані. Він — філософ, який прагне розібратись у власному «я»; місці цього «я» у Всесвіті. Основна тема роздумів — життя і смерть.

У циклі «Осколки» знаходимо порівняння життя зі свічкою. Свічка ще горить, отже, на землі ще чекають солдатів муки, випробування:

Я знаю, хто мене поставив тут,
Не знаю лиш, чому.

Свічка догорає поступово, і свідомість, що гасне, не може припустити, що це вже кінець:

Затис руками хлопець рану,
А кров між пальцями біжить.
«Мені вмирати рано, рано,
Я хочу жити, жити, жить...».

(«Як довго ця війна тривала»)

Чудес не буває, але сама смерть — це дивне непорозуміння:

Ні болю й страху не було...

Він не помер, лиш здивувався.

У серці поета, як у багатьох його співвітчизників, немає ненависті до тих, хто був по інший бік:

Той самий, що й у вас стріляв,
Лежить тепер, розкинув руки...

Він мав Вітчизну, мав рідню

І теж в борні упав за ню...

(«Як довго ця війна тривала»)

Подібна тематика поезії **«Той, хто в мене стріляв»**. Перші дві строфи верлібра звучать дещо іронічно, бо «той, хто... стріляв», не їв сала, а «я виріс на Україні». Автор не тримає зла на того, хто в нього стріляв, навпаки, ліричний герой бажає йому добра:

...(нехай пошле йому Аллах
Довгих років життя).

В.Слапчук розуміє, що тоді, на війні, брат ішов проти брата не з власної волі, а тому не дорікає ворогові за те, що той стріляв у нього.

3. Чи може озброєна людина залишатись собою?

Продовження «афганської» тематики бачимо у книжці В.Слапчука **«Мовчання адресоване мені»**. Ця збірка розкриває нову грань таланту волинського автора, проте людина, що пережила війну, не може про неї не писати, не думати. Вірші про Афганістан — це також роздуми про життя і смерть, про тих, хто був з протилежного боку, ворогів, це прагнення з висоти прожитих років осмислити ті далекі часи. Проте автора тривожить інше питання: чи може людина, що тримала в руках зброю, залишатись собою?

Кому ж розповісти про себе? Як? Результат роздумів — внутрішній монолог ліричного героя, у якому той прагне відповісти на одвічне питання: хто я? Так народжується цикл «Сам із собою».

Одна з поезій циклу — **«Хрещення»**. Як відомо, хрещення — це одне зі святих таїнств Божих. Священник, здійснюючи обряд, миром малює на немовляті символічні хрестики. Такий самий хрестик, тільки натільний, стає своєрідним оберегом людини протягом усього її життя. В.Слапчук переосмислює образи відповідно до ситуації: хрещення буває бойовим, тобто це посвята у солдати, випробування кров'ю. «Священик-замполіт» благословляє хлопця, за що той цілує йому руку і кланяється:

Беру від нього чашу з кров'ю

І п'ю до дна.

Метафора «чаша з кров'ю» означає смерть. Солдат розуміє, що йде в руки до самої смерті, та це його обов'язок — він мусить випити цю чашу з кров'ю до дна. У вірші ми бачимо, що автор порівнює хрещення з посвятою в солдати:

...він перстом ціля в міжбров'я,
малює знак — червону зірку...

«Кудись подівся мамин хрестик». Ці слова ще раз підкреслюють, що ліричний герой стає іншим, що хрестик, який залишився після хрещення у церкві («мабуть, згубив»), вже не така цінна річ, як п'ятикутна червона зірка.

У вірші автор часто вживає слово «душа». І вже не тіло, «а душу треба далі нести».

На думку автора, «душа для того, щоб боліти». «Навіщо ж лоб?» — саме це запитання виникає на війні у кожного солдата. Читаємо підтекст: звісно, для того, щоб у нього цілитись і стріляти.

Ліричного героя мучать власні гріхи. Рефрен «невже це я?» підкреслює трагізм того, хто пройшов через пекло війни. Війна відбирала у солдата все людське, перетворювала його в монстра, який збайдужів від численних кровопролиттів:

Перш ніж зайти у дім

Замість вітання кидаю гранату...

Б'ю діда в пах лише за те

Що він старий, а я навчився бити...

Вивертаю кишені убитого.

(«Мовчання адресоване мені»)

Та це лише зовнішній бік. Ліричний герой поезії — не варвар, хоча деякі його міркування здаються цинічними:

Знімаю з руки електронного годинника,

Такого учора зняв з живого,

Та він також помер, бо не умів ділитись...

Я ціную час, час — це життя,

Але годинники дорожчі...

Вбивцю мучить совість. Вона змушує зректися самого себе. Ліричний герой відчуває власне роздвоєння: одне його «я» грішить, друге «я» прагне спокутувати гріхи», кається. І ці душевні муки найстрашніші, тому найбільше бажання — звільнити себе від себе.

Я так втомив себе собою,

Що не боюсь нічого вже й нікого,

Окрім себе.

Поезія вражає своєю емоційністю. Риторичні запитання, окличні речення допомагають краще відчуті психологічний стан героя, його душевні муки. Знову знаходимо переосмислення традиційного. Герой «перехрестився стрічкою від АГСа», вклякає на коліна перед страхом, його «молитва набрякла кров'ю і потом». Нового змісту набуває словосполучення «віддати честь» у трактуванні В. Слапчука. Читаємо:

Честь віддаю усім і всюди,
Роздав усю до крихти.
Без честі легший автомат,
Та погляд (хоч очі голубі) вже важчає...
«Невже це я?» Так і закінчується твір.
(«Мовчання адресоване мені»)

Отже, монолог ліричного героя — це монолог ще не втраченої людиною совісті, а зберегти її дуже важливо.

Книжка В. Слапчука — **«Укол годинниковою стрілкою»** вийшла у луцькому видавництві «Ініціал» 1998 р. У передмові до неї академік М. Жулинський написав рядки (*учні читають епіграф до уроку*).

Справді, війна крокує слідом за поетом від збірки до збірки. І хоча тематика нової книжки ширша, де- не-де все ж знаходимо знайому «афганську хвилю».

Щоразу, як намалюю себе в горах,
Хтось невідомий домальовує мені зброю,
Набридло кожному пояснювати,
Навіщо стільки червоної фарби.

В. Слапчук не хоче і не може весь час озиратися в минуле, хоча інші, «хтось», намагаються, співчуваючи, налаштувати його настрої на «афганську хвилю». Його ідеал у сучасному — це людина без зброї, це картини, позбавлені крові.

Робота з групою

— Які мотиви творчості В. Слапчука? Доповніть на дошці записи, зроблені на початку уроку під час «Мозкового штурму».

— Під час опрацювання четвертого запита складіть ланцюжки спільного й відмінного у творах афганської тематики В. Слапчука та О. Стовби.

Порівняльний аналіз творів В. Слапчука і О. Стовби

Війна — це бойове побратимство. Цих лю об'єднує одне — страждання. У поезії «Лист Андрієві Ігнатенку» поет по-новому трактує вислів «брат по крові». Без високої патетики, зображено просто і буден

Дві оті маленькі кулі...

Наша кров з тобою, друже,

В одну лилась калюжу.

Не довелось зустрітися В. Слапчуку з іншим йс побратимом — Олександром Стовбою, ніколи вони не бачилися, але пройшли через вогонь Афганістаї

Молодий лейтенант, поет О. Стовба, відомий під криптонімом АІСТ, загинув у Афганістані. Після його смерті побачили світ збірки: «Подвига полет бессмертный», «Звезда рождается в огне», «За тебя — в атаку».

Зіставляючи поезію О.Стовби та В.Слапчука, помітно дещо спільне в тематиці віршів про Афганістан, а також велику відмінність у тому, як саме молоді автори малюють цю війну, показують своє ставлення до неї, місце людини у ній.

Метеорит живет мгновенье,
Сгорая в дымной синеве.
Его отвесное падение
Сквозь смерть направлено к земле...
(О. Стовба, «Мама, я вернусь»)

Ці рядки юнака, закоханого в небо, рідну землю і життя, давно вже стали афоризмом.

Чимало поезій О. Стовби присвячено матері. Вона ніколи не забуде сина, завжди думатиме про нього, буде молити Бога, прохаючи для нього щасливої долі. Хоча між сином і матір'ю дуже велика відстань, та якась доріжка з'єднує їх — це рядок «сердечных писем».

Поезія «Здравствуй, мама» наскрізь пронизана жахом, тугою, але, разом з тим, її освітлює яскравий промінь надії на краще, бо як же можна жити без неї, коли навкруги стріляють автомати, помирають люди, коли всюди розвіяна тривога, небезпека.

Солдатські суворі будні навчили їх боротися, долати нелегку дорогу. Цей шлях — тоненька ниточка по один бік якої життя, радість, майбутнє, а з іншого — панує «смертна безодня». Кожен крок по ній і ризиком, але воїни готові навіть на це, щоб допомогти іншим:

Получая закалку хорошую,
Год за годом мужая в труде,
Мы с любовью справляемся ношею
И на помощь придем в беде.

У бою немає часу думати про себе. Кожен рух, постріл, кожен вбитий ворог заради Батьківщини, людства:

Мы готовы к защите отечества,

Руку дружбы народам подать
И спасая судьбу человечества,
Жизни юные счастьем отдать.

У них рядках не бачимо ні докору, ні вагань, вони звучать цілком рішуче. Лиш одним пострілом можна погубити людину, і вона відходить у минуле, не залишаючи і сліду після себе. Та солдати помирають із честю (бо все, що вони робили — заради Вітчизни, людей), жалкуючи лише, що вони не встигли зробити більшого.

Два життя перекреслено, їм вже ніщо не допоможе, вони пішли у вічність... Помирають солдати, які все зробили б задля добра інших. Бувають такі випадки, коли життя всіх залежить від одного: «Их жизнь зависит от тебя». І цей відчайдушний мужній воїн першим кидається в руки ворога, «друзей и Родину любя». Він віддав життя за День Перемоги, хоч сам цього і не побачив.

Солдат розумів, що це міг бути його останній бій, та й це не зупинило героя.

Отже, афганська поезія О. Стовби — це ті ж, що й у Слапчука військові будні, ностальгія за домівкою, матір'ю, мрія про щасливе повернення, роздуми про життя та смерть. Написані ці вірші російською, якою до речі, і спілкувався автор постійно. Проте основною відмінністю є сам підхід до дійсності. У О. Стовби — це пафос, високі слова про готовність віддати життя в ім'я великої справедливості, прагнення до руху вперед, захоплення подвигом старшого покоління, У поезії О. Стовби немає відчуття безвиході, усвідомлення себе «живою мішенню» чи «паперовим солдатом». Його афганську лірику можна назвати пропагандистською, агітаційною. Це рядки людини, закоханої в життя, яка не бачить і не хоче бачити наближення смерті.

Перевірка роботи групи

Учні зачитують свої ланцюжки — висновки спільного та відмінного у поезіях О. Стовби та В. Слапчука.

Проблемне запитання

Як ви думаєте, чому таке різне бачення війни її учасниками? Вірші О. Стовби написані в кінці 70-х — на початку 80-х рр. Це був час, коли на правду про Афганістан було покладено табу. Вихований у дусі радянського патріотизму, інтернаціоналізму, поет вірив у комуністичні ідеали, святість обов'язку перед скривдженим афганським народом. Як це не жаль, але О. Стовба був і героєм, і одночасно жертвою свого часу, представником обкраденого системою покоління, яке не допускало навіть у думках сумнівів щодо

правильності курсу партії та уряду.

Поезія В. Слапчука народилася в іншу епоху — епоху гласності і правди. Маски, фальшиві лозунги — все зникло, залишилася можливість сказати правду про світ, у якому живеш. Твори кожного з авторів — це поезія часу, де О. Стовба представляє епоху застою, а В. Слапчук — мислення людини нового тисячоліття. Він хоче розібратися в собі: хто він, для чого прийшов у цей світ, що в його душі. Яскравим прикладом таких роздумів є новаторська збірка «Трикнижжя Явіна».

«Трикнижжя Явіна» з'явилося раніше, ніж «Мовчання адресоване мені» та «Укол годинниковою стрілкою». Василь Слапчук називає її «Трикнижжям». Збірка складається з трьох книг: «Вранішні приповіді», «Притчі ополудні» та «Вечірні пророцтва». Епіграф глибоко розкриває основну тему книжки: «Я — той, хто в мені» (Порфирій Іванов).

Ім'я Явін утворене від двох займенників — Я і Він. Напевне, Явін — це людина, яка існує у двох вимірах — всередині і зовні. Це може свідчити тільки про те, що ліричний герой заблукав у лабіринтах швидкоплинного життя і його свідомість роздвоюється в пошуках істинного я «Трикнижжя Явіна» — це філософські афоризми про суть людського існування, несподівані відкриття, з якими можна сперечатися і не погоджуватися, це своєрідна їжа для розуму мудрої і допитливої людини.)

Підсумок уроку (прийом «Мікрофон»)

— Що зробив Афган з ліричним героєм?

— Пригадайте епіграф уроку. Чи погоджуєтеся ви з думкою М.Жулинського?

— Чи можна виправдати вбивство з «інтернаціонального обов'язку»?

— Чи актуальна афганська тема сьогодні?

Домашнє завдання. Прочитати роман В.Слапчука «Сліпий дощ».

Тема уроку: Марія Матіос (1959). «По праву сторону

твоєї слави» (книга життя і смерті)

Мета уроку: ознайомити учнів з прозою письме-

нниці, звернути увагу на роздуми автора про те,

що ми відповідальні за власне життя, пробуд-

жувати бажання робити добро, розвивати чита-

цький інтерес.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Хід уроку

Організаційний момент

Актуалізація опорних знань

Учитель. Що залишилося у вашій пам'яті про творчість Данте?

(Італійський поет кінця XIII — початку XIV ст.)

З яким твором ми найчастіше пов'язуємо ім'я Данте?

(Протягом багатьох років на чужині Данте виношував і обробляв своє найбільше творіння — поему «Божественна комедія». Цей твір — підсумок усього його життя, де він дає широку картину своїх уявлень про світ, дійсність, вічне життя.)

Чи є щось незвичне у жанрі й сюжеті цієї комедії?

(Поема задумана в середньовічному жанрі видінь, тобто розповіді про подорож по потойбічному, загробному світі, і ділиться на три частини: «Пекло», «Чистилище», «Рай».)

Минуло майже п'ятсот років з того часу, **я** людство прочитало «Божественну комедію», чи змінилося його ставлення до тієї межі, за якою кінчається земний шлях людини?

Чи є якісь моральні норми у вашому житті, як ви боїтеся порушити? І звідки ви знаєте, *що* саме ні можна робити? І

Як ви думаєте, чому маленький Сашко із «За чарованої Десни» Олександра Довженка, зробивши свій перший гріх (вирвавши молоденьку моркву нг городі), вирішив повернути свою святість добрими ділами?

Чому він боявся гріха? А ми сьогодні не боїмося грішити?

Робота над текстом повісті

Заглиблюючись у текст повісті Марії Матіос «По праву сторону твоєї слави», ми побачимо, як авторка дивиться на життя крізь призму смерті. Ми ознайомимось саме з її досвідом та інтуїцією. І, можливо, зробимо свої власні висновки про прочитане, поділимося тими відчуттями, які викликала у нас ця повість.

Ми поділимося на дві групи. Одна буде виділяти з тексту думки й епізоди, які найбільше схвилювали, а друга ділитиметься враженнями, що виникли при їх читанні.

3. Визначмо той шлях, який проходить душа нашої героїні, що вона бачить і відчуває при цьому (ненароджені діти, душа колишньої вчительки і т. д.).

— Які запитання поставив Ангел Марії?

— Яке уявлення про Ангела дає нам Марія?

(Його обирають для нас у хвилину нашого народження і він є тільки для нас, супроводжуючи у земному і потойбічному житті; він ліпить нас; ангели приставлені не до всіх; вони не ближчі до Бога, ніж кожен з нас.)

Застосування набутих знань

— Змалюйте героїню повісті.

(Народилася на Буковині в селянській родині. З дитинства мала хворі легені. Була невеличкою, мініатюрною (п'ятдесят кілограмів тіла). Жила як жила. Іноді, ніби метелик, обпалювала крила, але відновлювалася і жила далі. Любила, страждала... відмовлялася від зачатих дітей, грішила.

Мала голову, здатну думати. Нічого не чинила зі злої волі. Мала сім'ю, родину. Мало думала про себе. Не могла гнутися. Усього в житті досягла сама. Ніколи не заздрила нікому. Стала відомою журналісткою, бувала часто за кордоном. Була відомою у своєму колі. Але всього не знала про себе. Бо цього нам не дано. Страшно, але щоб це усвідомити, необхідно вмерти.)

— Що саме про себе дізналася Марія після смерті?

(Ти могутня жінка. Бо ти несла на собі гріхи всього твого роду. Ти була останньою його гілкою. Ти його сьоме коліно. На тобі зібралися всі провини роду: і сльози, і кров, і страждання, і неміч, і пам'ять, і ти знемагала від їхнього тиску, приписуючи те все собі. Ти губка. Ти забрала все їхнє з собою. Тим, хто лишився на землі, ти залишила чисті сльози і світло своєї душі. Цього достатньо, щоб їм було добре. Але твоє бажання, щоб їм усім, отому великому дереву, було добре, — стало причиною твого дочасного приходу сюди. Тобі тут також буде добре. Бо Вища сила змилосердилася над твоїм родом, списавши їхні гріхи на тебе. І вони там щасливі.

Ти думаєш, що найнижче опускалася в життєві прірви і провалля. Можливо, так. Але ти усвідомлювала хибність своїх падінь — і вирвалася, обдираючись у кров. Через те ти й піднялася тут найвище. Чи, може, найвище.)

— Про що вас змусила замислитися Марія Матіос?

— Чи згодні ви з думкою авторки, що найбільша насолода — це просто жити, і жити по-людськи?

— Як потрібно жити, щоб не боятися смерті?

Домашнє завдання

Написати твір-роздум на тему «Про що я задумалась після прочитання повісті М.Матіос «По праву сторону твоєї слави».

Тема уроку: Національна містика Леоніда Кононовича (1958). Огляд творчості

Мета уроку: ознайомити учнів із творчістю письменника, дати загальну характеристику творів, удосконалювати навички аналізу прозового твору, самостійної роботи, роботи в групах; розвивати мислення, мовлення; виховувати інтерес до сучасної української літератури.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

ХІД УРОКУ

Організаційний момент

Оголошення теми і мети уроку

Засвоєння навчального матеріалу. Виступ учня-біографа

Леонід Кононович народився 1958 р. в селі Красилівці Ставищанського району на Київщині. Навчався на філологічному факультеті Київського університету, звідки його виключили за небажання вивчати історію КПРС. 1978-го за поширення українського самвидаву був затриманий органами КДБ. Оскільки того ж року його призвали до армії, то кримінальну справу не порушували, а винесли письмове попередження за статтею 62 КК УРСР («розповсюдження націоналістичної літератури»). Після армії навчався на факультеті української філології Київського педінституту, проте його також довелося кинути, бо, як висловився декан, Леонід «негативно впливав на молодіжний колектив».

Професійний журналіст, працював вантажником, сторожем, слюсарем. Пізніше — у приватній детективній фірмі. Писати почав з середини 1980-х, але довгий час надрукувати нічого не вдавалося. На початку 1990-х дебютував кримінальним романом «Я, зомбі» в часописі «Сучасність». Першу книжку видав 2000-го. Нині Леонід Кононович працює над науковими перекладами (праці Еміля Дюркгайма, Жерара Мере, Жана Бодрієра). Своїм учителем у прозі вважає Ернеста Хемінгуея. Улюблений поет — Богдан-Ігор Антонич, роман — «Норвезький ліс» Харукі Мураками.

Автор кримінальних романів «Я, зомбі», «Довга ніч над Суджею», «Кінець світу призначено на завтра», «Детектив для особливих доручень», «Мертва грамота»; роману-реквієму «Тема для медитації».

Рольова гра «Інтерв'ю з письменником»

(Учні ставлять запитання іншому учневі, що виконує роль письменника.)

Пане Леоніде, як до Вас ставиться критика?

Критика ніколи особливо не звертала на мене уваги. Інтерес до «Теми для медитації» зумовлений, мабуть, тим, що це роман про епоху. Мені завжди боліло,

що після оцієї так званої незалежності всі про все з були, ніхто так і не дав належної оцінки радянськi му режимові, а голод 33-го перетворився просто і факт, над яким ніхто не замислюється й якого ніх то не хоче тлумачити на політичному рівні. Колис В'ячеслав Медвідь написав: «Ми повинні зробити все, щоб через 100 років сказали: «У 1933 році в Україні був голод. Померло 7—8 мільйонів душ».

Якими були Ваші стосунки з видавцями?

У середині 1980-х я написав книжку «Малюнок натури» — експеримент із жанрами: макророман, мікророман, новела-есе, мікророман. Спершу писалося ніби для себе, але якось подумав, що варто щось і опублікувати. Поніс до журналу «Київ», але часописом саме почала заправляти нова команда, переважно з колишніх комсомольських і партійних працівників. Ці люди глибоко ненавиділи — саме так, ненавиділи, я не перебільшую, — все, що виходило за межі їхнього розуміння, будь-яке живе слово. З мене почали сміятися: мовляв, що ти оце шукаєш, у літературі все вже знайдено... Та й взагалі, писати треба про життя, — про робітничий клас, наприклад! Потім надіслали й офіційну відповідь: «Ідея новели губиться в багатослів'ї, а тому вона квола, невиразна...» (це про «Повернення»). Більше з цією компанією діла не мав. Подібна ж історія була в журналі «Вітчизна» — ним також керував ставленик ЦК КПУ. Врешті, махнув рукою: виявляється, щоб пропхнути якусь річ до друку, треба витратити устократ більше енергії, аніж для того, щоб її написати... Якщо ці речі чогось варті, думалося мені, то вони зостануться вартими й через 20 років.

Що стало поштовхом до написання бойовиків?

Час минав, настала перебудова, потім — незалежність. Накопичилося чимало вражень від нової епохи, і їх треба було осмислити. Крім того, я помітив, що в нашій прозі бракує такого поширеного жанру, як бойовик — із динамікою подій, сильною особистістю, чітким настановленням на перемогу. Так з'явився кримінальний роман «Я, зомбі», а згодом і серія «Тартар».

Чому ж потім Ви повернулися до серйозної прози?

Я побачив, що це було просто марнування часу й зусиль. У кожному суспільстві свій стандарт масового жанру,

й українському читачеві сильний герой не потрібен. Епоха героїв минулася! Змінилися суспільні пріоритети: у нас крамар цінується більше, ніж воїн, політик важить більше, ніж мудрець, а чиновник має незмірно більшу вагу, ніж поет. Врешті, мені просто стало затісно в цьому жанрі.

Збагнув, що слід рухатися далі. Крім того, мене вразила оця карнавальність нової української прози: враження таке, ніби в нашій історії не було нічого, тож і писати треба тільки про ширку, бухло та секс! Звичайно, причина тут проста: люди просто не «підключені» до історії свого народу, вони висять у вакуумі, то про що ж їм ще писати? Врешті, багато хто з них у минулому був комуністом, а це, що не кажіть, — діагноз.

Були й інші причини писати серйозну прозу. Позаторік вийшла книжка

«Повернення», куди ввійшло дещо зі згаданої збірки «Малюнок з натури» (новела «Повернення» і мікророман «Зимова казка»). Не дуже й хотів це друкувати, але книжку сприйняли набагато краще, ніж детективи.

Мене це здивувало. А тут іще видавець довідався про мій давній задум великого роману — так я за рік і написав «Тему для медитації». А як же страшно було братися за таку річ. Адже будь-який художній твір — це, по суті, невдача.

Словникова робота

Детектив — різновид пригодницької літератури, передовсім прозові твори, у яких розкривається певна таємниця, пов'язана зі злочином.

Робота в малих групах

Учні отримували завдання додому: проаналізувати романи «Я, зомбі», «Феміністка», «Кінець світу призначено на завтра», «Кайдани для олігарха», збірки прози «Повернення» за планом:

1. З'ясуйте тему, ідею, проблематику.
2. Коротко передайте сюжет.
3. Охарактеризуйте образи.
4. Визначте ознаки головного мистецького напрямку.

Анотація на книжку «Кайдани для олігарха»

Ця книжка — це не лише захоплюючий сюжет, що за динамікою і напругою не поступається найкращим зразкам кінобойовиків, але й талановита ілюстрація майже середньовічних за своєю жорстокістю нових українських реалій з усевладдям олігархів, опертих на криміналітет, якому дають бій уже знайомі читачам з попередніх романів Оскар, Барабаш та Більбонський.

Анотація на книжку «Феміністка»

Крутий відверто-скандальний роман про карколомні пригоди детектива Оскара під час розслідування справи, пов'язаної з не вельми «чистою» діяльністю фундації феміністичного спрямування.

Закріплення нового матеріалу

Бесіда

— Обґрунтуйте твердження: «Л.Кононович — батько українського детективу».

— У чому сповідальність збірки «Повернення»?

Підсумки уроку.

Домашнє завдання.

Прочитати роман «Тема для медитації», підготуватися до його аналізу.

Тема уроку: Роман «Тема для медитації»

Мета уроку: ознайомити учнів з текстом роману, удосконалювати навички аналізу прозового твору, характеристики образів, розвивати аналітичні здібності, мислення, мовлення; виховувати інтерес до суспільного життя, історії, національну

самосвідомість.

Тип уроку: вдосконалення вмінь і навичок.

Обладнання: портрет письменника, текст роману, виставка творів автора, ілюстрації

Нічого не вдієш, життя трагічне за своєю суттю, а світ абсурдний.

Ми повинні сміливо підійти до цього питання, пропустити крізь себе, переосмислити. З часом, досвідом, віком ми повинні мінятися.

Не можна заплющувати очі. Інакше ніколи не побачимо світла...

Л. Кононович

ХІД УРОКУ

Організаційний момент

Оголошення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Словникова робота

З'ясуйте значення понять: *реквієм, екзистенціалізм, експресіонізм, медитація, глосарій.*

Реквієм — багатоголосий циклічний вокальний чи вокально-інструментальний твір скорботно-патетичного звучання.

Екзистенціалізм — філософська течія, що заперечує об'єктивність буття, реальним вважається лише існування людини та її переживання, протиставляє людині суспільство.

Експресіонізм — течія, представники якої суб'єктивний світ художника вважають єдиною реальністю, а вираження його — головною метою мистецтва.

Медитація — розумова дія, покликана спрямувати психіку людини до самозаглиблення і зосередженості; супроводжується відсутністю емоційних проявів, відчуженням від зовнішніх об'єктів.

Глосарій — словник із перекладом чи тлумаченням маловживаних слів, переважно з античної доби та стародавніх пам'яток писемності.

Ознайомлення з оцінкою роману (висловлювання записані на дошці)

* ♦ *

«Роман «Тема для медитації» відкрив нові грані особистості автора... це роман-воронка, який затягує, поки ти не дочитаєш його до останньої сторінки...

За словами Леоніда Кононовича, він намагався написати роман про всіх, хто вміє відчувати».

Н.Талалай, журнал «Експерт»

* * *

«Тема для медитації» доводить, що можна писати без викаблучувань, без спецефектів, але це потребує спалених нервів, концентрації потужних зусиль...

Я думаю, що це один з перших епічних романів у всій українській літературі взагалі».

«Кононович просто автентичний. Йому не важливо, чи потрапляє написане ним у традицію європейську, чи традицію Толстовську, чи традицію Достоевського. Він прагне передати своє бачення, і це йому важить найбільше».

Д. Стус

Засвоєння навчального матеріалу *Рольова гра*

Критики за круглим столом

(Учні виступають у ролі літературних критиків — В. Герасим'юка, Д. Стуса і М. Скиби.)

В. Герасим'юк. Людина в історії — Кононович запропонував те, чого так бракує нашим авторам молодшого покоління, чії тексти часто-густо сприймаються як школярські перекази західної прози.

Д. Стус. «Тема для медитації» справді маніфестує ціле покоління, яке ввійшло в активне життя впродовж 1970—1980-х, мало великі ілюзії, жорстоко розтрошені згодом. Одна з них — ілюзія незалежної держави. Кононович спробував це осмислити. Величезне його досягнення полягає в розумінні неможливості обмежити процес осмислення масштабом одного покоління. Про сьогодинське суспільство, про персональне життя кожного з нас не можна говорити без історії поганства, без історії голоду 1933-го, без історії вимирання й тотальної деградації села. Прикро лише, що є добрий текст, а читачів на нього вже майже немає. Останні 20 років виховали покоління читачів, які від прози вимагають лише розваги.

Ціле коло письменників 1960—1970-х писало про трагедію українського села. Але то ще було питоме село. Писалося тоді про процес його вимирання. Герой Кононовича, так сталося, повертається на попелище. Тут немає чого описувати й немає за чим плакати — усе скінчилося. Я не згоден із посиланням на містику, бо в це поняття ми часто вкладаємо щось накреслене. Якщо ж говорити про певну містерію в Кононовича, то це містерія закінчення роду. І тут релігійність автора цілком родова. На тій горі, куди повертається Юр, колись було село з відьмами, церквою, органічним життям. Він повертається сюди, зазнавши поразки в пошуках незалежності для великої батьківщини, яка, в певному сенсі, виявилася химерною. Так, у головного героя є усвідомлення значущості акту самоствердження: попри молодецьке невміння підпорядковуватися панівним суспільним стандартам, що й призвело його до поразки в соціальному плані. І от, коли він таки повертається до найважливішого, до своїх витоків, натикається на порожнечу. У цьому контексті зовсім інакше звучать навіть ті закиди, які лунають із приводу праці Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація». Це — болюча тема, і я певен, що Кононович писав про це з великим болем, та й взагалі про це важко говорити, наводячи майже документальні свідчення людей про цю книжку.

В. Герасим'юк. Лише Кононович зміг оцінити той тектонічний зсув, який стався з Україною у ХХ ст. Зокрема з моїм поколінням. Багато наших нинішніх проблем закорінені в голоді 33-го. На що опертися, коли земля довкола

вислизає з-під ніг? І він почав шукати точку опертя у праукраїнських замовляннях. Когось, можливо, це відверне від книги: ось, мовляв, знову «арії» і таке інше. А йому не це важило, а і ще міфічного часу, яке сконцентроване у фолькл де нічого не залежить від зміни «цієї» погоди: клі тичної, історичної, естетичної.

Передати оцей суспільний історичний стан, к» руйнуються підвалини і «іде станція», — зумів у наш час лише Леонід Кононович у своєму романі «Тс для медитації». Через важкий, похмурий краєві який «філософствує», внутрішній монолог героя, г тік свідомості, про який багато говорили наші хлов й дівчата, але мало хто міг його відтворити.

У романі все зав'язано на релігійності. Глосар двоаспектний: є низка суто матеріальних речей і божественний Тезаурус. Продовжу свою попередн думку: Кононович шукав, на що опертися.

Якщо говорити про релігійність у цьому романі, варто повторити, що Бог тут присутній не як об'єкт як напрям. Саме така Богоприсутність диктує стш Кононович доводить, що є вірогідність існувані людини, яка має нормальні почуття, яка здатна : сум'яття духу (а то таке враження, що всі дуже весе, як у дурдомі). Цей світогляд автора присутній у тої натурфілософському пейзажі, про який ішлося.

Ось яка справа. І я не думаю, що поза релігійні пошуком у цьому романі щось можна розгледіти.

М. Скиба. Чим глибше герой роману занурюється в архаїчний пласт, чим більше він відживлює себе через Глосарій, тим більше віддаляється від соціального світу (але, водночас, набуває більшої здатності впливати на нього), більше того — з розгортанням сюжету увиразнюється принципова інакшість Юра. Як би ретельно автор не припасовував фактів біографії своєму герою, він не може приховати цим його архетипної іпостасі. У його візіях так щільно переплетено досвід батька, діда, прадіда, що важко розмежувати, де закінчується один життєпис і починається наступний...

Д. Стус. Кононович у своєму романі говорить про те, що ми всі до певної міри — вбивці, бо не зберегли того, що робило нас своєрідними. Що таке наша проза ХХ ст.: люди тікали з села, а потім ностальгу-вали за «втраченим раєм». Але ж це психологія зради своєї батьківщини. Кононович про це заявляє. Хоча це й жорстока правда.

Я стежу, що пишуть про голодомор. Психології й соціології цього явища влучніше за Кононовича ніхто не передав. Що мене вкурвлює в сучасній прозі (про це вже почасти казав В.Герасим'юк), що десь, починаючи від Андруховича, на жаль, література почала втікати від викликів доби. Взагалі простежується тенденція до того, що писати починають люди, які не здатні прийняти реальних викликів часу. Парадокс: викликів стає дедалі більше, а проза їх не помічає.

Герой Кононовича, Юр, зрештою теж не супермен, він зазнав усіх можливих поразок, але автор «Теми для медитації» першим каже «ні» втечі літератури від дійсності. Література має повертатися до викликів часу.

Питання залишаються без відповідей тоді, коли ці питання не поставлені, а Леонід досить чітко поставив відразу багато питань. Серед них і питання про те, що ми, нині суші, у переважній своїй більшості є нащадками тих, хто під час голодомору або «куркулили» когось, або їли своїх дітей. Інших або вивезли і

знищили, або вони вимерли. Друге питання полягає в тому, що нині керують країною не Юри, а ті дівчатка і хлопчики, які зробили собі в певний спосіб комсомольську кар'єру. І це певний вирок нашому суспільству.

В. Герасим'юк. Нам треба не стільки світові, скільки самим собі сказати, щознами відбулося у ХХ ст., і Кононович саме це й зробив своїм романом.

Виступ учня в ролі Л.Кононовича

Чомусь усі переконані, що в цій книжці викладено моє власне життя. Ототожнювати героя з автором — велика помилка. Звичайно, тут є й мій власний досвід, але писав я передовсім про інших людей: моїх односельчан, які пережили голод, і тих, кого вже немає на світі, про тих, кому ламали життя в 70-ті. Це роман про покоління молодих людей, які наважилися запитати: «А може, було інакше?». І партія, звісно, їм відповіла. Як уміла! В мене теж була така доля, але я — лише один з багатьох, пересічний українець, не більше.

Але передовсім цей роман був для мене осмисленням власного життя. Глибоко переконаний, що людина не просто так народжується в певну епоху, її посилають у цей світ виконувати якусь роль, сказати б, якесь завдання, — от тільки яке? Не хочеться думати, що людина — це біологічна машина, яка просто функціонує доти, поки не ламається. Хоча розгадувати Божий промисел — заняття невдячне, і ця книга ще раз засвідчує оцю марність.

Писав я «Тему...» в період зневіри й відчаю. Коли виявилось, що всі ідеали нічого не варті й наша незалежна держава стала пасткою, ворогом для свого народу. Потрібно було знайти якесь оперття.

Віддавна мене не полишає відчуття, що десь у глибинах нашої національної свідомості криється потужна сила, від якої відірвалися. І коли працював я над романом, врешті збагнув, що джерело криється в давніх язичницьких культах і віруваннях. Наукові- ше сказати — в особливостях того буттєвого дискурсу, що впливає з архаїчної ментальності. Здається, в нашій підсвідомості закладено якісь магичні ключі, що активізуються в екстремальні моменти історії — й саме завдяки їм нація зуміла вижити всупереч усьому.

Пам'ятаю, в університеті одна партійна діячка, куратор нашого курсу, обурено кричала мені: «Ну, звідки ви такі беретеся? Ми ж вас під корінь винищили, вирвали як бур'ян... а ви знову з'являєтеся!». Тоді подумав: а й справді, звідки? А от звідти! З тої національної містики, що закладається у дитинстві. Енергія того струму й допомогла мені вийти зі стану зневіри, тримала мене, коли писав роман. По суті, цей роман — навіть не художня річ. Для того, хто його читає, про художність не йдеться, тому що він за своєю функцією виконує роль магичного заклинання — заклинання смерті.

Чому я зачіпаю в романі «Інтернаціоналізм чи русифікацію?» Передусім мені хотілося нарешті порушити питання про люстрацію, яку вже пустили в непам'ять. І то не про ту нікчемну, беззубу люстрацію, котру нещодавно пропонували наші політики. Потрібно врешті поставити питання руба і визнати, що комуністичний режим в Україні — то фашистський окупаційний режим. І комуністична партія — то партія фашистів.

І всі проблеми сучасної України полягають у тому, що нею керували колишні члени фашистської партії. Звідси ж випливають і практичні заходи: запровадження кримінальної відповідальності за членство в КПРС, позбавлення громадянських прав усіх, хто був у КПРС, заборона діяльності всіх політичних партій, що базуються на марксистсько-ленінській ідеології. Повинен же прийти

час розплати?! Ото колись була така комуністична пісня: «Чуєш, сурми заграли, час розплати настав...». Так от вони вже грають, і настала пора відплатити комуністам за все, що було! Але, звичайно, для цього нам потрібні рішучі лідери.

Виступ учня-історика: наведення фактів тоталітаризму в радянський період історії України — найяскравіші, найбільш разючі приклади.

Робота з текстом роману

— Назвіть ознаки постмодерну, чітко виявлені у творі. (Культ вільної особистості; бачення реального життя як театру абсурду; присутній образ оповідача...)

— Чому автор вдається до змішування різних часових площин?

— У чому виявляється екзистенційність письма?

— Віднайдіть у тексті приклади злочинної діяльності комуністичних активістів.

— Як ви оцінюєте дії комуністів? Чи згодні з Юром, що комуністи — не люди, і їх треба знищувати?

— Охарактеризуйте образ Юра як бунтівника, письменника, внука, закоханого... Які почуття викликає цей герой?

— У чому виявляється обізнаність Л.Кононовича з фольклором? Яке це має значення для твору?

— У якому зв'язку перебувають поняття «образ Юра» і «образ України»?

Завдання за рядами

1-й — визначте тему твору; поясніть назву роману. (Тема: змалювання на прикладі життя конкретної людини долі України в ХХ ст.

Назва: події, які описує автор, є темою для осмислення, глибоких внутрішніх міркувань.)

2-й — визначте ідею.

(Ідея: донесення думки про незнищенність вартісного, людини, нації; переконання в необхідності історичної пам'яті.)

3-й — окресліть коло проблем, порушених у романі. (Проблеми:

влада і людина, народ;

історична правда;

брехливість комуністичної ідеї;

протиставлення однієї «не такої» людини сірій масі й державній машині;

стосунки в родині;

вірність у коханні...)

Закріплення вивченого матеріалу

Бесіда

— Чому «Тема для медитації» — роман-реквієм?

— Для чого, на вашу думку, автор написав цей твір?

— Як ви вважаєте, які перспективи України в майбутньому (метод «Мікрофон»)?

— Перечитайте епіграф до уроку. Чи в усьому ви згодні з Л.Кононовичем?

Як ці думки співвідносяться з текстом «Теми для медитації»?

Підсумки уроку.

Домашнє завдання: написати твір «Образ України в романі «Тема для медитації» Л.Кононовича».

Роман

Тема уроку: Дмитро Білий (1967).

«Басаврюк XX»

Мета уроку: ознайомити учнів з романом, удосконалювати вміння аналізувати прозовий твір, навички самостійної роботи та роботи в малих групах, заохочувати до висловлення власної думки, розвивати мислення, мовлення; виховувати інтерес до історії, патріотизм.

Тип уроку: вдосконалення вмінь і навичок.

Обладнання: портрет письменника, виставка його творів, текст роману

«Басаврюк XX», ілюстрації (М.Маценко, «Проект українських грошей»).

ХІД УРОКУ

Організаційний момент

Оголошення теми і мети уроку. Актуалізація опорних знань

— Що ви знаєте з біографії Дмитра Білого?

(Білий Дмитро Дмитрович — український письменник, історик, дослідник Кубані, бандурист, осавул Азовського козацького війська (2001).

Народився 25 липня 1967 р. у Макіївці Донецької області Кандидат історичних наук, доцент. Нині проживає у Донецьку.

Батьки — вихідці з кубанських станиць: Стародерев'янківської та Канівської.

Автор книг «Малиновий клин» (1994), «Басаврюк XX» (2002), «Заложна душа» (2002), «Чорне крило» (2004). Член Донецького літературного об'єднання «OST» та АУП.

— Коротко охарактеризуйте романи «Малиновий Клин», «Заложна душа», «Чорне крило».

Засвоєння навчального матеріалу Словникова робота

З'ясуйте значення понять: *літературна алюзія, авантюрний роман*.

Літературна алюзія — художньо-стилістичний прийом, натяк, відсилання до певного літературного твору, сюжету чи образу.

Авантюрний роман — великий за обсягом, переважно прозовий твір з гострим динамічним сюжетом, пригодницькими ризикованими

ситуаціями.

Завдання

Стисло передайте сюжет «Вечора напередодні Івана Купала» М.Гоголя, доведіть, що роман «Басаврюк ХХ» має виразні перегуки із цим твором.

Виступи учнів-критиків

«Басаврюк ХХ» — перший роман Д.Білого (2002). Це талановита версія світового жаху, гостросюжетна читабельна проза з виразними національними акцентами. Автор намагається поставити й розв'язати питання: хто такі українці й чого вони хочуть?

Чорно-біла та жорстка фактура тексту роману «Басаврюк ХХ» має чіткий розподіл персонажів по різні боки барикад. Авторіві вистачило такту, естетичного смаку в обмеженні кількості ворожих трупів.

Насправді це дуже сучасний роман. Він у жодному разі не потерпає від накинutoї письменником містики. Адже йдеться про українську історію.

Хронологічно події твору вміщуються в першій половині ХХ ст. Проте асоціативні паралелі тягнуться від Середньовіччя до наших днів і аж далі у майбутнє. Виявляється, події і факти «святої інквізиції, містичних культів, найпрогресивніших вчень, торговельних імперій, праведних війн чи «Всесвітньої держави трударів» — однотипні. Їх завдання — знищити людину, людяність, добро. Автор наважується назвати ініціатора і керівника цього зла, — це диявол. Важко з ним боротись, адже він може легко змінювати свій вигляд, пристосовуватися до будь-яких умов, долати часові та просторові перешкоди.

Цікаво, що стан справ, описаний у романі, все ж не покидає читача з почуттям розпачу та безвиході. Людям, незважаючи на надзвичайні численні труднощі і втрати, вдалося вижити. Почуття подиву й надії не втрачається ні в замку Темпельгоф, із його заплутаними кімнатами і рівнями; ні в межах віденського лікувального пансіонату, де ситуацію повністю контролюють так звані «італійці»; ні у стінах моторошної галицької в'язниці, де із людини хочуть зробити 40—50 кілограм м'яса. Страх і біль проймає, коли стежимо за подіями 1933 року на Кубані. Все ж святий Юрій продовжує свій бій, крім того, небезпечна впертість українського народу, жіноцтва зокрема, уміння зорієнтуватись у найнесподіваніших, навіть нелюдських ситуаціях, допомагають вижити.

Героїв Д. Білого можна замордувати, але в жодному разі не можна тягнути, немов покірну худобу, на аркані. Його українці живуть і вмирають з гідністю.

Жанрове означення роману як «фентезі» чи «авантюрно-пригодницького роману з елементами містики» аж ніяк не вичерпує змісту і, тим більше, внутрішніх інтонацій твору. Роман виділяє суперпотужна енергетика з виразним національним забарвленням. Попри мілітарність тематики твору, оповіді притаманний неодмінний стриманий ліризм.

Роман «Басаврюк ХХ» на диво кінематографічний, у певному сенсі скидається на сценарій. Він міг би стати бестселером у вигляді серіалу.

Автор зі своїми персонажами намагається «шукати витoki нещастя своєї Батьківщини», — а для цього слід «отримати необхідну інформацію», що дуже дуже небезпечно. Увага до здобування і збереження інформації примушує героїв Дмитра Білого ретельно обшукувати страхітливі зруйновані старі маєтки; нищпорити у бібліотеках; ризикуючи життям, передавати і переховувати таємні рукописи; обережно і коректно випитувати забуті легенди у старожилів, «давні та епічні сюжети». Крім того, увага до інформації дозволила авторові запропонувати читачам цікаві текстові експерименти. Так, у частині I можна виділити принаймні три текстові пласти. Запропоноване вирішення подачі інформації пожвавлює й увиразнює сюжетну канву повісті, підвищує достовірність художнього тексту, тим більше, що у кожному випадку оповідач демонструє творчий потенціал автора. Важко визначити магістральну думку твору. Але весь твір звучить як серйозне попередження і застереження, адже те, що «діти дивилися поперед себе великими дорослими очима, і це було найжахливіше», — не залишає байдужим. У творі запропоноване цікаве і дуже знакове вирішення простору. Найважливішими його компонентами є будівлі. Це, наприклад, підвальчик ВЧК, зруйнований монастир, замок Темпельгоф, кімната в австрійському пансіонаті, камера у в'язниці. Ці локуси обов'язково закриті і внаслідок цього стають особливо небезпечними. Найбільша небезпека зосереджена у центрі будівлі. Так, наприклад, до складу зруйнованого монастиря входять «залишки високих кам'яних стін, руїни каплиці і житлових споруд», але найважливішим є чорний отвір посередині двору: широкі сходи ведуть донизу і губляться в темряві. Звідти ніхто не повертається. За таким принципом сконструйований Храм Жаху, але виявляється, що й багато інших будівель, схожих на такий храм, є небезпечними.

Виступ учня в ролі автора Роман «Басаврюк ХХ» виник унаслідок збігу досить несподіваних обставин, першою з яких стала знахідка рукопису невідомого автора із середовища українських політичних емігрантів покоління УНР. Рукопис зберігався в архіві журналу «Вольное казачество — Вільне козацтво» і, вірогідно, належав до періоду 1920—1930-х рр. Працюючи над науковими дослідженнями про національну революцію 1917—1921 років, я не звернув спочатку увагу на цей белетристичний твір, але кілька нових документів (обставини, за яких я зміг з ними познайомитися, поки не можуть бути розголошені), довели, що я зіткнувся з дивовижною історією, яка навряд чи може бути охарактеризована як звичайна белетристика. Єдиною заслугою моєю можна вважати обробку документів — осучаснення мови та об'єднання в певній логічній послідовності.

Робота в малих творчих групах

1 група — з'ясовує тему та ідею роману;

2 група — визначає особливості сюжету та композиції;

3 група — окреслює коло проблем, порушених у творі;

4 група — характеризує образи: оповідача Андрія Балкового, сотника Степана Кожуха, поручика Петра Бойчука, о. Василя, полковника Дмитра Гая.

Закріплення вивченого матеріалу

Бесіда

- На основі яких ознак відносимо твір до постмодерного?
- Хто такий чи що таке Басаврюк ХХ?
- Фінал твору відкритий. Що побачить герой роману в чорному отворі руїн монастирського подвір'я (метод «Мікрофон»)?
- «Світовий жах — це...» (метод «Продовж речення»).

Підсумок уроку. Домашнє завдання

Спираючись на текст роману, підготувати усне міркування «Чи можливо перемогти Басаврюка?»

Додаток

ОБРАЗИ РОМАНУ «БАСАВРЮК ХХ»

Степан Кожух (характеристика Андрія Балкового).

«Кубанський козак. Разом зі своїми станичниками-чорноморцями в 1914 році потрапив на Турецький фронт, де і заробив своїми відчайдушними рейдами по Месопотамії підосавульські погони. А коли світ закрутився сторчма і погони почали прибивати цвяхами до старшинських плечей, Кожух вирішив відновити світову рівновагу. Незабутньої осені 1917 пристав до куреня чорношличників Гайдамацького коша Слобідської України, з яким і пережив усі вибрики зрадливої української долі на шляху від Слобожанщини до Збруча. Сотник Кожух ледь не на всю Армію прославився своєю впертістю і дивовижним умінням знаходити вихід із будь-яких карколомних обставин. Як це ведеться, в розповідях про нього вже важко було відрізнити справжні події від вигадки. Але те, що Кожух вивертася з найнеймовірніших пригод, було незаперечним. Невгамовна заповзятість, успадкована від предків-запорожців, знов і знов штовхала його випробувати свою козацьку форуну. Зрозуміло, що і в польських таборах інтернованих вояків затятий Кожух довго не витримав і разом з Тютюнником вирушив у Другий Зимовий похід».

Андрій Балковий (характеристика Дмитра Гая).

«До початку боротьби студент історико-філологічного факультету університету Святого Володимира, просвітянин, активіст українського руху. Під час Боротьби повстанець, підстаршина української кавалерії. Тут викладаєте історію в Академії. Досліджуєте закони історії і намагаєтеся на науковому рівні зрозуміти причини нашої поразки на першому етапі Боротьби».

Отець Василь (характеристика Дмитра Гая)

«Походить зі стародавнього українського роду, з якого вийшло багато священиків, хоча спочатку порушив цю традицію. Три роки війни за Державу привернули вас до родинного коріння. Ви були висвячені в 1919 році в

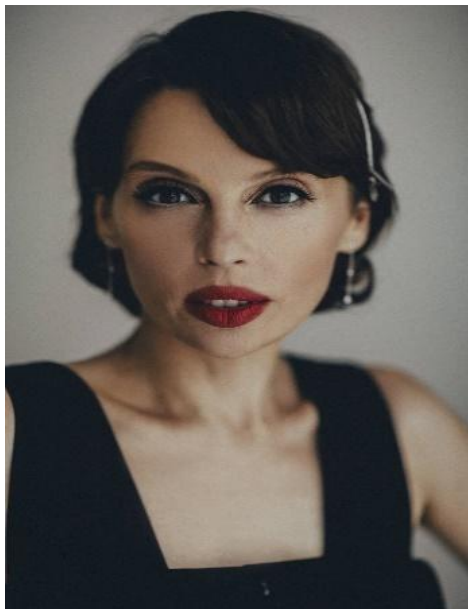
Нікопольській церкві під обстрілом білої артилерії. Рік були військовим священиком у Залізній дивізії, відмовилися відступати за Збруч і залишилися з пораненими, яких не встигли вивезти. Потрапивши до червоних, втекли з-під розстрілу і ще два роки були в Холодному Яру. Повстанці, відчуючи загибель Холодноярівщини, примусили вас перейти за кордон. Кілька років навчання в православній духовній академії і праця настоятелем в українській церкві у Варшаві. У Подебрадах уже тиждень перебуваєте для роботи в архіві на запрошення професора Щербини».

Дмитро Гай (самохарактеристика)

«Народився на Слобожанщині. Освіту отримав у Харківському університеті. У 1911 році за спробу створити нелегальну українську організацію в Харкові попав під нагляд поліції і вимушений був виїхати за кордон. Працював інженером на будівництві залізниці в Сербії. З початком війни був у сербській армії, разом із залишками свого полку потрапив до росіян. У 1917 році вступив до армії Центральної Ради. При Гетьмані перебував у корпусі Петра Болбочана. Після Повстання перейшов на бік Директорії. При Головному Отамані був командиром відділу особливого призначення. За глибокий рейд у запілля білих отримав чин полковника».

Петро Бойчук (характеристика Дмитра Гая)

«Народився у Станіславі. Кадровий старшина австрійської армії. Чотири роки Світової війни. З першого листопада 1918 року — в Українській Галицькій Армії. Виконував таємні доручення в польському запіллі. Улітку 1919 року засуджений польським польовим судом до розстрілу. Підняв повстання в таборі і переховувався в Карпатах. Нині є одним із членів організації, яка продовжує Боротьбу в Галичині».

Тема уроку: Ірена Карпа (1980). Стьоб-стиль письменниці

Мета уроку: Ознайомити учнів з життєвим та творчим шляхом української письменниці, вказати на багатогранність таланту, охарактеризувати стиль авторки

Тип уроку: вивчення нового матеріалу

Хід уроку

Організаційний момент

Оголошення теми та мети уроку

Учитель

Ірена Карпа (народилася 8 грудня 1980 року) — українська письменниця, співачка, журналістка, телеведуча. З жовтня 2015 року — перший секретар з питань культури посольства України у Франції. Член Українського ПЕН. Сьогодні

дослідники творчості письменниці (заздалегідь підготовлені учні) дадуть відповіді на запитання, які вас цікавлять.

Біографія

Ірена Карпа народилася 8 грудня 1980 року в Черкасах. Через два роки родина переїхала до Івано-Франківська, а звідти — в Яремче на Прикарпатті. Карпа вчилася у художній школі.

У 1998 році вступила до Київського національного лінгвістичного університету на відділення французької філології. Закінчивши навчання у 2003 році, отримала ступінь магістра іноземної філології за спеціальністю «англійська та французька мови». Темою її диплома була «Прояви архетипу Великої Матері в романах Мішеля Уельбека „Елементарні частинки“ і Юрка Іздрика „Подвійний лев“».

Музика

Ще навчаючись у школі, Карпа брала участь у духовому ансамблі. У 16 років записала свою першу пісню «Я чекатиму». Займалася вокалом під час навчання в університеті і в цей час познайомилася з Олегом Артимом, гітаристом і лідером гурту «Фактично Самі». Записавши з ним як експеримент електронний трек «Повітря», Карпа незабаром приєднується до «Фактично Самих» і стає вокалісткою і басисткою гурту. Перший альбом «D.дькова гра» був підпільно записаний за три ночі на студії, де працював Артим.

Після першого альбому до гурту увійшов друг Карпи Артур Данієлян, який перейняв роль басиста. У 2000 році вони втрьох починають запис другого альбому «Б. П. П. (Болезні Певчих Птіц)», завершеного 2001 року вже на своїй студії Fuck! Submarine. Наступний альбом «Космічний вакуум» був записаний роком пізніше. Тоді ж був записаний і дебютний кліп гурту на пісню «Код» з «Космічного вакууму».

У 2003 році Карпа записала вокальні партії відразу для двох наступних альбомів і поїхала на рік в Індонезію. За її відсутності Артим і Данієлян продовжили роботу над альбомами, а до гурту приєдналася віолончелистка Євгенія Смолянінова. Наприкінці 2004 року був виданий Kurva Cum Back, за ним у 2005 році вийшов альбом «Lo-Fi TRавми». Його супроводжував всеукраїнський тур разом з новим барабанщиком Андрієм Когутом.

У 2007 році «Фактично Самі» випустили раніше записаний «Космічний вакуум» і змінили свою назву на Qаgа. Вже в новій якості гурт в тому ж році представив ще один альбом «ІN ЖИР». Одну з пісень, «Клей», написав лідер «Скрябіна» Андрій Кузьменко, а в пісні «Леді Ду» разом з Карпою співає вокаліст «Тартака» Сашко Положинський.

У вересні 2011 року у київському клубі Crystal Hall пройшла презентація альбому & I made a man. Альбом писався протягом десяти років і включив пісні англійською, іспанською та французькою мовами. За жанром це мікс із тріп-хопу, європопу, індастріалу і латини. У грудні 2012 року Карпа разом з

гуртом виступила на розіграві концерту Мериліна Менсона в Києві, вийшовши на сцену в сукні з сала.

У травні 2015 року Qaqa випустила альбом *Made in China*, а в липні представила кліп «Розмір має значення» на пісню «Допобачення» з альбому. У листопаді 2015 гурт виступив на спільному концерті з Kozak System у київському клубі Sentrum, виконавши треки з *Made in China*.

Література У 2001 році колишній продюсер гурту «Фактично Самі» Олег «Мох» Гнатів (який згодом став продюсером «Перкалаби») показав тексти Карпи своєму знайомому Юрію Іздрику, головному редактору літературного журналу «Четвер». В результаті у «Четверзі» була опублікована спочатку розповідь «Білявчik», а потім «Сни Ієріхона». Тоді ж Карпа почала друкуватися в молодіжному журналі «Молоко», де до 2009 року під псевдонімом «Соя Лось» вела рубрику про секс.

Перша книга Карпи — «Знес Паленого» — була видана в 2002 році в Івано-Франківську. До неї, зокрема, увійшли повість «50 хвилин трави» та оповідання «Сни Ієріхона». Ці ж твори разом з розповіддю «Ганеша и Синкопа» та інтерактивним романом «Полювання в Гельсінкі» склали книгу «50 хвилин трави», видану в 2004 році видавництвом «Фоліо». У тому ж році «Фоліо» видало роман «Фройд би плакав», що став підсумком подорожі Карпи Південно-Східною Азією. Четвертою її книгою став ще один роман — «Перламутрове Порно (Супермаркет самотності)», який вийшов у 2005 році у видавництві «Дуліби», а п'ятою — роман «Bitches Get Everything», виданий у 2006 році «Клубом сімейного дозвілля» (КСД).

У 2006 році вийшов польський переклад роману «Фройд би плакав», а також чеський і болгарський переклади роману «Перламутрове Порно», а 2007 року — польський переклад «50 хвилин трави» та російський переклад «Перламутрового Порна». У 2008 році КСД перевидав «Перламутрове Порно» під назвою «Супермаркет самотності. Перламутрове порно» і випустив нову книгу Карпи — «Добло і Зло», представлену на Форумі видавців у Львові. «Добло і Зло» складається з двох частин — «Привид моєї школи» з короткими сценками з дитинства та «Планета тьолок» з історіями з дорослого життя. На початку 2009 року книга «Добло і Зло» отримала антипремію «Золота булька». У той же час, за рейтингом читачів журналу «Корреспондент», книга увійшла в десятку найкращих українських книг 2009 року.

У 2010 році новела Карпи «Цукерки, фрукти і ковбаси» увійшла до збірки «Декамерон. 10 українських прозаїків останніх десяти років», випущеної до ювілею видавництва КСД. У вересні 2011 року вийшла книга «Піца „Гімалаї“». Карпа написала її, перебуваючи в Гімалаях, і охарактеризувала її зміст як «діалог християнства з буддизмом». У 2012 році КСД зробив ще одне перевидання Карпи — «Bitches Get Everything» під назвою «Суки отримують все» — і випустив

її нову книгу «З Роси, з Води і з Калабани». В останній з іронією описується життя в Яремчі в останні роки СРСР і після здобуття Україною незалежності, а також історії української дівчини Кропиви на заробітках у Парижі. Книга посіла перше місце у топ-5 продажів видавництва КСД на «Книжковому Арсеналі».

У 2013 році стартував інтерактивний проект письменниці під назвою «Історії моїх жінок». Цей проект був створений, щоб жінки могли поділитися своїми історіями з іншими. Незабаром вийшло однойменне періодичне видання. У 2014 році вийшла збірка Карпи «Письменниця, співачка, мандрівниця», до якої увійшло інтерв'ю з Карпою, її колумністика і свіжа есеїстика. У тому ж році у видавництві «Клуб сімейного дозвілля» вийшла книга «Baby travel. Подорожі з дітьми або, Як не стати куркою» з іронічними історіями про подорожі різними країнами світу разом з дітьми. Навесні 2015 року Карпа стала укладачем збірки «Волонтери. Мобілізація добра», яка включила кілька творів самої Карпи, а також вірші, оповідання й есе інших українських авторів. У 2019 році, після тривалої паузи, Карпа представила свій новий роман «Добрі новини з Аральського моря». Книга була представлена на IX Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал». Видавництво «Книголав» назвав роман Карпи, самою популярною книгою фестивалю. Більше 1000 примірників було куплено відвідувачами

Кіно і телебачення

У 2005 році Карпа на короткий час стала ведучою програми SexCetera (проект Playboy) на ICTV. У 2006 році Карпа пробує себе як акторка («Аутизм», режисер Анпілогов, Україна; «Компот», режисер Якушенков, Росія) і режисер короткометражного кіно «Kyiv. Limited Edition», представленого на кінофестивалі «Молодість».

Карпа також вела програму «Перша експедиція» (рубрика «Бортове читиво») на телеканалі «Інтер», поки її не закрили у 2007. У вересні 2007 стала обличчям нового каналу «MTV Україна» як ведуча випусків новин MTV News. У вересні 2008 перейшла на канал «Україна» як хронікер телепрограми «Шустер live»¹. Наприкінці 2012 року вела програму «Наші в Раші» на «Новому каналі», присвячену російським зіркам шоу-бізнесу з українським корінням.

Політика

Під час Євромайдану була активним учасником протестів, регулярно виступала зі сцени, влаштовувала розпродаж свого гардеробу для збору коштів на Майдан, їздила в регіони для підтримки місцевих мітингів, готувала їжу протестувальникам і вивозила поранених у березні 2014 року записала відеозвернення до жителів Криму з осудом російської агресії. У серпні—вересні 2014 Карпа продала свій кабіолет Peugeot і провела кілька благодійних концертів свого гурту Qarpa — для допомоги українським військовим у зоні АТО. Восени того ж року разом з сайтом podrobnosti.ua випустила серію мультфільмів про «ватників».

У жовтні 2015 року Карпа призначена першим секретарем з питань культури посольства України у Франції. У 2016 році виступила куратором низки заходів у Парижі, зокрема виставки політичної карикатури Юлії Носар «25 неприємних малюнків», виставки українських художників «Crimée — Lviv: Enjoy!», українського арт-павільйону на фестивалі «Береги Європи». У травні 2018 року на Паризькій книжній ярмарці вручила президенту Франції Еммануелю Макрону книгу незаконно ув'язненого в Росії українського режисера Олега Сенцова — збірку «Оповідання» у французькому перекладі.

Особисте життя

У травні 2008 року Карпа вийшла заміж за київського журналіста і письменника Антона Фрідлянда. Влітку 2009 року Карпа і Фрідлянд розлучилися. У тому ж році вступила в шлюб з американським фінансистом Норманом Полом Хенсеном. Церемонія одруження відбулася у Сан-Франциско. У серпні 2010 року в Берліні у них народилася дочка, яку назвали Корена-Джіа. У липні 2011 року в Барселоні Карпа народила другу дочку, яку назвали Кайя.

У березні 2014 року в інтерв'ю Каті Осадчій Карпа визнала, що розійшлася з Хенсеном. У жовтні 2015 року в новому інтерв'ю Осадчій вона зазначила, що вони не розлучалися і у них «цивілізовані американо-європейські відносини». Тоді ж прокоментувала чутки про свої стосунки з російським політтехнологом Ігорем Шуваловим, заявивши, що підтримує з ним дружбу. У жовтні 2018 року було повідомлено про одруження Карпи з громадянином Франції Людовиком-Кирилом Требюше.

Карпа часто подорожує: перший раз поїхала до Франції у 20 років, близько року прожила на Яві в Індонезії, після цього була у Домініканській республіці і у Кордильєрах (на медовому місяці з Фрідляндом), у королівстві Мустанг у Непалі (на медовому місяці з Хенсеном), у Гімалаях, Бутані та Індії, у Піренеях тощо.

У Ірени є молодша сестра Галя Карпа — письменниця, співзасновник і экс-шеф-редактор арт-журналу «Аж», автор книги оповідань «Пппппп».

Знес Паленого (2000)

50 хвилин трави (2004)

Фройд би плакав (2004)

Перламутрове Порно (Супермаркет самотності) (2005)

Bitches Get Everything (2007)

Добло і зло (2008)

Цукерки, фрукти і ковбаси (2010) (у складі збірки «Декамерон. 10 українських прозаїків останніх десяти років»)

Піца «Гімалаї» (2011)

З Роси, з Води і з Калабані (2012)

Baby Travel. Подорожі з дітьми, або Як не стати куркою (2014)

Волонтеры. Мобілізація добра (2015) (укладач збірки і автор окремих творів)

День усіх білок (2017)

Добрі новини з Аральського моря (2019)

СТЬОБ-СТИЛЬ ІРЕНИ КАРПИ

Стьоб — прикметний феномен, безнадійно притаманний сучасній цивілізації. Що — парадокс! — завдяки стьобу не тільки живе, а й виживає. Стьоб охопив найрізноманітніші сфери людського життя — політику, журналістику, літературу, педагогіку, шоу-бізнес тощо. Стьоб — це найпрекрасніша форма спілкування, коли можна говорити, говорити і говорити. Про все — цебто ні про що. Коли можна говорити не для того, щоби тебе слухали, а радше, щоб тебе зовсім не слухали. Але коли тебе ще й слухають і читають, як нині Ірену Карпу, то про що іще можна мріяти стьобмену або стьобвуменші?

Стьобу не буває забагато. Хоча його може бути замало. Стьоб не слід сприймати надто серйозно. Позаяк сприймати стьоб серйозно — не серйозно. Стьоб має бути недолугим, прибацаним, ідіотським, а також привабливо тупуватим, ароматно дебільним, симпатично маразматичним — тоді це настояний, професійний, я б сказав, високоінтелектуальний стьоб. Такий, чк у Ірени Карпи. Стьоб властивий молодіжному стилю мовлення і своїми цінностями близький до світогляду «пофігістів» і «пофігізму».

Ірена Карпа понад усе полюбляє, поціновує і поширює стьоб. І — як ми говорили на межі 70—80-х років недавнього століття — «тащиться» від нього. Бере і невинно «тащиться» — з ним і за ним. А заодно, і від себе. Імовірно, вона схильна вважати, що стьоб не розкрив усіх своїх ресурсів і є мовленням прекрасного майбутнього, де слів може бути іще більше, ніж нині.

Тексти Ірени Карпи — це доволі послідовний і переважно артистичний «звіздьож» (до речі, патентую цей термін). А якщо є «звіздьож», то більше нічого немає. Як писав Микола Жулинський, «почувається «байдужість» до композиції» та «майже відсутній підтекст». Дії теж практично немає. І це абсолютно природно. Бо яка ж може бути дія, коли є той самий тотальний «звіздьож». Оскільки Ірена Карпа неухильно сповідує правило: «звіздьож» — це більше, ніж дія, і більше, ніж життя; це незгасна естетична зізда, що освітлює її многотрудну й тернисту путь.

Дайджест подієвих реалій у текстах Ірени Карпи має доволі невелимовний вигляд: головпер (себто провідний персонаж) обов'язково переміщується — іде,

іде, летить (бо рух для головпера — це «повний звіздьож») і неухильно продукує стьоб. Вона не обтяжує своє прозове життя-буття настирними шуканнями нових фабул чи, ще гірше, сюжетів. Фабульна одноманітність її текстів є так само прогнозованою, як і нестійкість українських політиків.

Ключовим, основоположним, ба навіть фундаментальним у її стьоб-практиці є «Полювання в Гельсінкі» (зі збірки «50 хвилин трави»), У цьому прикольному тексті вона висловила повністю — себто подала всі основні свої лексичні та семантичні «заморочки». «Перламутрове порно» й «Bitches get everything» у своїй текстовій основі є тривіальним тиражуванням, а якщо точніше — мутаціями того, що було, як полюбують висловлюватися літературознавці, творчо напрацьовано у «Полюванні в Гельсінкі».

Молода жінка-вамп, що зазвичай є і героїнею, і нараторкою текстів Ірени Карпи, заманіфестує себе в іпостасі психологічного вампіра. І це виглядає у неї досить переконливо. Хоча вона — як Катакана Клей із «Перламутрового порно» і Тріша Торнберг з «Bitches get everything» — не проти того, щоби проідентифікувати себе і яко сексуального вампіра. Однак такою нараторка-героїня виглядає на словах, позаяк турботливо наповнює свій стьоб сексуальною екзальтованістю. Карпа не так реконструює чи комбінує секс, як міфологізує його. І це виглядає приємною банальністю. Утім, секс як стьоб теж має право на Карпо- існування. От тільки, як зазвичай кажуть, сексу жалко.

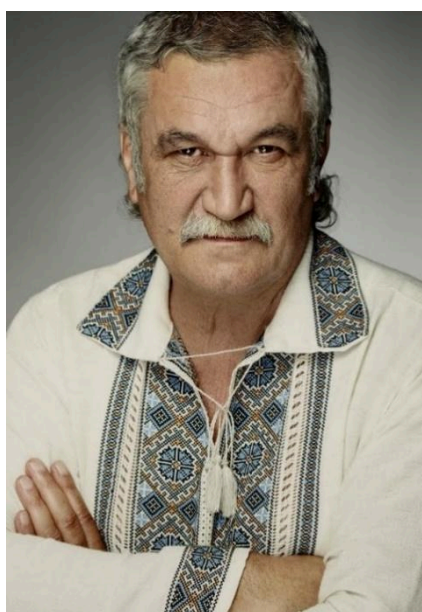
Не беруся нікого подивувати, аде в Ірени Карпи є смак до по-національному колористичного слова. Смак, який вона не піарить і не поспішає «світити». Вона відчуває національне слово, виставляючи на кін його розмовні, знижені відтінки та полюбуючи його веселі, жартівливого гатунку інтонації (виділено мною. — *Я.Г.*): «І Євка, знизавши плечима, продовжувала варнякати на глобальні теми», «Спершу було валандання зимним провінційним містечком...», «Зате вдень казилася пустельна спека», «І вже коли почав лушпарити крижаний дощ, з'ясувалось, що вони йшли геть не в той бік», «Зрештою такий розклад подій Євку не дуже й засмучував: у пам'яті час від часу вистовбурчувались якісь слова чи жести Генрі...» («50 хвилин трави»); «Нарешті автобус причвалав до маленького містечка на кордоні з Непалом», «Допили свою випивку, додивилися кінець смішного й милого аматорського шоу, поплентались в готель» («Фройд би плакав»). Ірені Карпі укрій імпонує примітивізувати свої тексти нагромадженням обсцену, монотонної недовістості, а також почуттєвості на рівні першої сигнальної системи. Хоча її приховане єство значно складніше, але це вона намагається приховувати, що їй не зовсім вдається.

Час від часу Ірена Карпа може шокувати не просто вражаючою традиційністю — а безнадійним традиціоналізмом свого мислення. Вона здатна скинути войовничі лати руйнівниці задля банального вбрання домогосподарки. Про що йдеться? Про те, що Ірена Карпа, смачно плюндруючи уявлення про естетику і поезику, інколи послуговується — щодо текстів, які творять її персонажі (це уточнення не можна буї графічно не виокремити) — найузвичаснішими ві значеннями і характеристиками, неначе висмикнуті ми з наукової чи популярної студії, як-от у реченні (тут укротре виділено мною. — *Я.Г.у.* «Вона ніяк не могла

докінчити стьобного оповідання з цього привод) («50 хвилин трави»), «Ліниво пописую оповідання той час, як всі паряться підготовкою до теорграмати ки», «Впишеш той епізод до свого роману?» («Полювання в Гельсінкі»), Та й себе літературно занепокоє ний персонаж сприймає як «письменника». Хоча інколи в нього попри нарцисизм зблискує думка-здогад «Якого дідька вони друкують мое графоманство?».

У неї є відчуття вербальної ситуації-колізії-колористики. Вона могла б стати модною і стильною журналісткою та підтримувати свій бренд. А натомість їй доводиться видавати свій навколожурналістський стиль за новочасну літературу. Тероризуючи себе при цьому реченнями з безкінечними «відтак», із яких можна було б скласти не тільки окремі «оповідання» чи «роман», а й цілу книжку.

Підведення підсумків уроку

Тема уроку: Василь Шкляр (1951) - «батько українського бестселера»

Мета уроку: ознайомити учнів з життєвим та творчим шляхом письменника, розвивати в учнів вміння визначати художню особливість автора, розуміти діапазон його мислення і проникнення у життя

Хід уроку

Оголошення теми, мети, завдань уроку.

Засвоєння нового матеріалу

Васіль Миколо́йович Шкляр народився 10 червня 1951 року в селі Ганжалівка Лисянського району. Український письменник, політичний діяч. Один із найвідоміших і найбільш читаних сучасних українських письменників. Деякі літературні оглядачі називають його «батьком українського бестселера».

Роботи Шкляра перекладено англійською, болгарською, вірменською, шведською, словацькою, російською мовами тощо.

Рішенням Комітету з Національної премії України ім. Т.Шевченка Шкляр був визнаний лауреатом Шевченківської премії 2011 року, але письменник відмовився її отримати у знак протесту проти перебування на посаді Міністра освіти України одіозного українофоба Дмитра Табачника.

Повідомлення учня-біографа

Василь Шкляр народився в селі Ганжалівка Лисянського району на Черкащині, де й пішов до початкової школи. Пізніше родина переїхала до міста Звенигородки, де Василь Шкляр закінчив 10-річну школу зі срібною медаллю (1968), а відтак вступив на філологічний факультет Київського університету. На другому році навчання, студента хотіли вигнати з університету за те, що під час трудового семестру в колгоспі, він бавився бомбою, але йому вдалося уникнути відрахування шляхом

тимчасового переїзду у Вірменію, куди поїхав, аби навчатися за студентським обміном в Єреванському університеті. Згодом Шкляр згадає цей випадок зі свого життя у своїй ранній повісті «Стороною дощик іде». У Єреванському університеті Василь студіював вірменську мову й літературу аж до 1972 року і, за власним зізнанням, зміг добре вивчити вірменську мову вже за 2 місяці. Згодом Шкляр тепло згадуватиме свій вірменський період, називаючи його «яскравою сторінкою в житті.» Після повернення в Україну у 1973-му році закінчив навчання у Київському університеті.

Повідомлення учнів-дослідників діяльності. Журналістська та літературна кар'єра

Після закінчення університету, Шкляр почав працювати журналістом. Паралельно з журналістською роботою пише свої перші літературні праці, зокрема, у 1970-1980-х роках вийшли друком його перші дорослі збірки повістей та оповідань: «Перший сніг» (1977), «Де твій Остап, Соломіє?» (1979) та «Живиця» (1982). У 1978 році став членом Спілки письменників України. У цей період виходять численні дитячі оповідання та книги Шкляра, зокрема, дитячі збірки «Шовкова нитка» (1976), «Черешня в житті» (1983) та «Шовковий дощик» (1984). Перші романи письменника, що з'явилися у 1986 році («Праліс: Тінь сови») та 1989 році («Ностальгія»), не здобули хоч якогось розголосу та були практично не помічені літературними критиками та звичайними читачами. Так, академічна «Історія української літератури ХХ століття» (1998) не називає жодного твору Шкляра, а його самого дуже побіжно згадує як літератора-початківця зі схожою на Григіра Тютюнника стилістикою та як представника «хвилі [літературних] новобранців 70-х — початку 80-х»; альтернативна «Мала українська енциклопедія актуальної літератури» (1998) не згадує Шкляра взагалі.

У період з 1988 по 1998 роки Шкляр займався політичною журналістикою, бував у «гарячих точках». Цей досвід, зокрема, подробиці операції з врятування дружини Алли та родини генерала Дудаєва після його загибелі, Шкляр згодом відтворив у романі «Елементал» (2001).

Популярність як письменника прийшла лише у 1999 році з виходом роману «Ключ», який зібрав низку нагород та був неодноразово перевиданий у різноманітних українських видавництвах. Це був перший твір автора після тривалої паузи — з початку 1990 років. Сам Шкляр пояснив таку тривалу паузу «зміною епох». Шкляр розпочав написання роману ще 1998 року, перебуваючи у лікарні, куди він потрапив зі смертельним діагнозом на лептоспіроз.

У 1999 році Шкляр став членом новоствореної Асоціації українських письменників. У 2000 – 2004 роках Шкляр працює головним редактором видавництва «Дніпро», куди він пішов задля покращення стану видавництва. У 2009 році виходить найвідоміший роман письменника «Залишенець. Чорний ворон» одночасно у двох видавництвах — київському, «Ярославів вал», та харківському, «Клуб сімейного дозвілля». За цей

роман у 2011 році Комітет з Національної премії України ім. Т. Шевченка визнав Шкляра лауреатом премії, але письменник відмовився її отримати на знак протесту проти перебування на посаді Міністра освіти України одіозного українофоба Дмитра Табачника.

У 2011 році Шкляр увійшов до складу журі літературного конкурсу «Юне слово». Наприкінці 2011 року Шкляр також створив Міжнародну благодійну організацію «Фонд Василя Шкляра «Холодноярська Республіка», основною метою якого було отримати фінансування на виробництво повнометражної екранізації роману «Залишенець. Чорний Ворон».

Повідомлення учня. Політична кар'єра

У 1991 Шкляр став членом Проводу та прес-секретарем Української республіканської партії (УРП) і пробув у лавах цієї партії до 1998 року. У березні 1998 був кандидатом в народні депутати України від виборчого блоку «Національний фронт».

У вересні 2015 року Шкляр знову спробував себе в українській політиці, увійшовши до проводу новоствореної партії УКРОП.

До літературного доробку автора належать наступні твори:

«Перший сніг» збірка (1977), «Праліс: Тінь сови» (1986), «Ностальгія» (1989), «Ключ», «Самотній вовк» (2018), «Нікуб: Кров кажана» (2010), «Залишенець: Чорний ворон» (2009). За романом знятий повнометражний фільм «Чорний ворон», що вийшов в український широкий прокат 7 грудня 2019 року.

Оповідання, збірки короткої прози (фікшн)

«Де твій Остап, Соломіє?» (1979)

«Живиця» (1982)

«Турецька ніч» (1982).

«Стороною дощик іде» (1983)

«Борг» (1983).

«Крук-птаха нетутешня» (1985).

«Високі гори у Ялті» (1988)

«Треба спитати у Бога» (2019)

Збірки прози (нон-фікшн)

«Під ключем журавлиним» - документальна повість (1985), «Вогонь Чорнобиля» - книга мужності й болю; літопис Чорнобильської трагедії у документах, фактах та свідченнях самовидців (1998)

Автор дитячих книжок: «Шовкова нитка», «Черешня в житті», «Шовковий дощик» тощо.

Переклади автора

Перші українські переклади Шкляра — це переклади класиків вірменської літератури Акселя Бакунца, Амо Сагіяна, Вагана Давтяна, Вахтанга Ананяна тощо. У пізніші роки чималого розголосу отримали Шкляреві переклади українською таких романів, як «Декамерон» Бокаччо, «Тарас Бульба» Гоголя (за першим виданням 1835 року) тощо.

1995 — «Золоте перо», СЖУ

1999 — «Золотий Бабай», переможець першого національного конкурсу на кращий гостросюжетний роман (роман «Ключ»)

2002 — «Коронація слова», перша премія в номінації «Роман» — за роман «Елементал».

2003 — «Спіраль століть», міжнародна премія в жанрі фантастики у номінації «За найкращу україномовну фантастику» (КиївКон-2003, роман «Ключ»)

2011 — Національна премія України імені Тараса Шевченка, за роман «Залишенець. Чорний ворон» (Комітет з Національної премії України ім. Т.Шевченка визначив її лауреатом В. Шкляра в середині лютого).

Повідомлення учня. Перенесення вручення Шевченківської премії

4 березня 2011 року В. Шкляр звернувся до тодішнього Президента України Віктора Януковича із заявою, у якій просив «врахувати в Указі з нагоди нагородження лауреатів Шевченківської премії моє прохання про перенесення нагородження мене Шевченківською премією на той час, коли при владі в Україні не буде українофоба Дмитра Табачника».

У невдовзі оприлюдненому Указі Президента України В. Януковича № 275/2011 від 4 березня 2011 року «Про присудження Національної премії

України імені Тараса Шевченка» Василь Шкляр не згаданий. Подальша доля премії залишається невідомою.

17 квітня 2011 року у Холодному Яру Василю Шкляру вперше в історії України була вручена Народна Шевченківська премія («Залізний Мамай»). Вручення відбулося біля пам'ятника на місці останнього бою отамана Василя Чучупаки. Кошти на неї були зібрані меценатами та звичайними громадянами України.

Повідомлення учня. Особисте життя

Батько — Шкляр Микола Степанович (1925—1995), службовець *Мати* — Шкляр Оксана Олександрівна (1925—1990), службовець

Від першого шлюбу має доньку Наталю (1982 р.н.), яка тривалий час мешкала в Сполучених Штатах, а зараз переїхала назад в Україну. Вдруге одружився на журналістці. Захоплюється рибальством.

Підведення підсумків уроку

Домашнє завдання. Написати есе «Василь Шкляр - «батько українського бестселера»

